MAWÂİDU'L-İRFAN

İRFAN SOFRALARI

Niyazî-i Muhammed Mısrî

NOTLARLA ÇEVİREN
Dr. Süleyman ATEŞ

EMEL MATBAASI
1971 — ANKARA

İÇİNDEKİLER

Sahife

Sahife

Sahife

Ö N S Ö Z

Allah'ın lûtfiyle tercemesine muvaffak olduğumuz bu eser, Niyazî-i Mısrî'nin en büyük ve en son eseridir. Buna rağmen şimdiye kadar hiç basılmamıştır. Eserin birkaç nüshası vardır. Biri A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, İsmail Saip Sencer Kütüphanesi I. Defter, 1426 numarada kayıtlıdır. Eserin tercemesini önce bu nüshadan yaptım. Sonra İstanbul'daki nüshalariyle mukayese ettim ve Dil Tarih nüshasında hayli yanlışlar olduğunu gördüm. Tercemeyi diğer nüshalarla mukayese edip düzelttim. İstanbul nüshaları arasında en önemlisi Selîm Ağa'da Hüdâyî Efendi kısmı 587 numarada bulunan nüshadır. Çünkü bu nüshayı şairimizin talebesi, Kari-i Mısrî diye meşhur Kavala Şeyhi es-Seyyid Mustafa, şairin kendi hattından istinsah etmiş ve şaire de okumuştur (1105). Müellif de aynı senede vefat etmiştir.

Mevâidu'l-İrfan, 71 sofradan meydana gelmiştir. Ahlâkî öğütleri, tasavvufî izahları ihtiva etmektedir. Eser, şairin, Arapçaya vukufu yanında tasavvuf felsefesini de iyi bildiğini gösterir. Şairimiz, söylediklerini yaşamış bir insandır. Âyetlerin tasavvufî manaları üzerinde durmakta, bunların enfüsî, işarî anlamlarını göstermekte, sülûkte görülecek halleri, nefs-i emmârenin ve diğer nefis mertebelerinin sıfatlarını, bunlardan kaçınmanın yollarını misallerle izah etmektedir. Bu izahlarının ahlâkî değeri büyüktür. Türk kültürünün tanınmasına, ilâhîleri ve gazelleriyle tasavvufla uğraşanların dillerinden düşmiyen Niyazî'nin bilinmiyen taraflarının da bilinmesine yardım edeceği kanaatinde olduğumuz için bu eseri okuyucuların istifadesine sunduk.

Zamanındaki sufiler, Niyâzî'ye çok bağlılık duyarlardı. Bu bağlılık çağımıza kadar gelmiştir. Niyazî-i Mısrî, velâyet esrarına eren ve birçok kerametler izhar eden bir in-

san olarak kabul edilmektedir. Tezkireciler ve biografya müellifleri, onu çok öğmekte ve menkibelerinden bahsedip kerametlerini anlatmaktadırlar. Şair ve münşî Ebubekir Kânî, on rediflik bir manzume ile onu methetmiştir.

Şüphe yok ki Niyazî, büyük bir velidir. Ama velâyet, insanı hatâdan kurtarmaz. İnsan hatâdan salim kalamaz. Peygamberlerde bile sürçme olabilir. Mutasavvıflarda, Evlâdi Resule karşı aşırı sevgiden bazı taşkın sözler zuhur etmiştir. Hz. Peygamber'in iki torununun verâset yoliyle nübüvvet derecesinde olduklarını söylemiş, bu yüzden ve bazı siyasî sebeplerden dolayı uzun bir sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmıştır. Kendisi Vahdet-i vücut taraftarıdır. Ebced hesabına dayanarak âyetlerden mana çıkarmak temayülü de görülmektedir. Zaten tasavvuf çevrelerine genellikle bu temayül sızmıştır.

Kanaatimize göre bu meyil, birçok mutasavvıfı yanlış iddialara götürmüştür. Gerçek tasavvufun böyle hesaplarla ilgisi yoktur.

Hasılı Niyazî, büyük bir velidir. Biz böyle inanırız. Yanlış fikirlerini görürsek, bunu, onun yaşadığı hale hamleder geçeriz. Bizim için önemli olan, tarih boyunca yetiştirdiğimiz büyük insanların, kültürümüze eser katmış yazarların, şairlerin ne düşündüklerini, nasıl ve ne şartlar altında düşündüklerini tesbit etmektir. Bir milletin yetiştirdiği yazarların eserleri, fikirleri iyice bilinmezse, o milletin kültür tarihine ve dolayısiyle genel tarihine lâyıkîyle nüfuz edilemez. O halde atalarımızın eserlerini kütüphane köşelerinde çürümekten kurtarıp yeni kuşağa tanıtmak, öğretmek Türk kültürü için en önemli bir hizmettir. Bu hizmette bize de bir pay düşmüşse kendimizi bahtiyar sayacağız.

Dr. Süleyman ATEŞ

NİYAZİ-İ MISRİ (1618-1694)'NİN HAYATI ve ESERLERİ

Niyazî Türk sufî ve şairlerindendir. Asıl adı Muhammed olan Niyazî, 12 Rebiü'l-Evvel 1027 (8 Şubat 1618) gecesi Malatya'nın Soğanlı köyünde doğdu. Babası bu köyün ileri gelenlerinden ve Nakşibendiyye mensuplarından Ali Çelebî'dir. Niyazî, kardeşi Ahmed ile beraber tahsile başladıktan sonra, Halvetî şeyhlerinden Malatya'lı Hüseyin'e müridoldu. Şeyh Hüseyin Malatya'dan ayrılınca, Ali Çelebî, Niyazî'yi kendi şeyhine bağlamak istedi ise de Niyazî buna razı olmadı ve 1048 (1638) tarihinde tahsil maksadiyle Diyarbakır, Mardin, Bağdat ve Kerbelâ'yı dolaşıp Mısır'a geçti. Mısır'da Şeyhuniyye Kadirî tarikatinden bir şeyhe intisabeyledi ve Camiül-Ezher'de de tahsiline devam etti. Burada dört yıl şeyhine hizmet ettikten sonra ru'yasında Abdulkadir Geylânî Hazretlerini gördü. Abdulkadir Geylânî, Niyazî'ye, nasibinin bu şehirde olmadığını ve Anadolu tarafını işaret etti. Bunun üzerine şeyhinden ısrarla izin istedi. Ru'yasını duyan şeyhi, kendisine hilâfet vermeği teklif etti ise de Niyazî gitmede ısrar etti ve izin alıp Anadolu yoliyle İstanbul'a geldi. Sokullu Mehmed Paşa Medresesinde bir hücrede irşada başladı (1646). İstanbul'dan Bursa'ya gidip orada Veled-i Enbiya Camii kayyimi Ali Dede'nin evinde ve Ulu Cami yakınındaki medresede oturan Niyazî-i

Mısrî, yine bir ru'ya üzerine Uşak'a giderek Halvetiyyenin Elmalı'lı Yiğitbaşı Ahmed Efendi kolundan ve Ümmî Sinan halifelerinden Şeyh Mehmed'e ve bu sırada Uşak'a gelen Ümmî Sinan'a intisabedip tecdid-i bîat eyledi. Ümmî Sinan ile Elmalı'ya giderek şeyhinin dergâhında imamlık, hatiplik ve şeyhinin oğluna öğretmenlikte bulundu. Bir aralık İstanbul'a bir seyahat yaptı. 1065 (1654/1655) te kendisine Ümmî Sinan tarafından hilâfet verilmesini müteakip Uşak'a ve Kütahya'ya, Ümmî Sinan'ın ölümünden sonra tekrar Uşak'a oradan Bursa'ya gidip Hacı Mustafa adlı birinin kızı ile evlendi. Bir kız çocuğu oldu. Abdal adlı bir tüccar, Niyazî'ye bir dergâh yaptırdı. Bu dergâh, 1080 (1669/1670) tarihinde merasimle açıldı. Sadrazam Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa'nın daveti üzerine Edirne'ye giden Niyazî, fazla değer verdiği cıfra dayanarak bazı sözler söylediğinden 1087 (1673) te Rodos'a sürüldü. Dokuz ay sonra affedilerek Bursa'ya döndü. 1087 (1676) tarihinde sürüldüğü Limni adasında 1103 (1691) senesine kadar sürgün hayatı yaşadıktan sonra affedildi. Tablîzâde, onun dönüşüne MAHZ-I NÛR terkibini tarih düşürmüştür.

Ahmed II. devrinde Türk ordusunun Avusturya üzerine hareketine karar verildiği zaman Bursa'da oturan Niyâzî-i Mısrî, Allah rızası için gazâya gideceğini bildirdi. 1104 (1693) te müritlerinden 200 kişiyi etrafına topladı. Niyazî'nin, Bursa'da Yeni Kaplıca civarındaki Bademli Bahçe'de çadır kurdurup yola çıkmaya hazırlandığı duyulunca, müritleri çoğalan şeyhlerin hurûc davasına kalkıştıkları ve bu yüzden de kan döküldüğü göz önünde tutularak kendisine Bursa'da kalıp hayır duâ ile meşgul olması için Hatt-i Humâyun gönderildi. Padişahın Niyazî'ye gönderdiği mektup aynen şöyledir:

«Mısrî Efendi, selâmımdan sonra sefere kasd ve azîmetiniz olduğu mesmu-i hümâyûnum oldu. Sefere teveccühünüzden ise halvetinizde duâya meşgul olmanız ensebdir. Mahallinizden harekete rızay-i hümâyûnum yoktur. Huzur-i hatır ile zâviyenizde oturup asâkir-i İslâmiyye ve ğuzât-i mücâhidîne teveccüh-i tam ile mansur ve muzaffer olmaları duâsında olmanız me'muldür vesselâm.»

Niyâzî, padişahın bu isteğini kabul edemiyeceğini şu mektubu ile bildirdi :

«Bilmillâhirrahmanirrahim. Elhamdülillâhi Rabbilâlemîn. Vassalâtü vesselâmü alâ Seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn. Vesselâmu alâ halîfeti'-l Mehdiyyi.

«Padişahım, «İnne mesele îsa kemeseli Âdem» buyuruldu. Mümâsili ilmül-esmâda yığıldı. Kabul edene melek dendi, kabul etmiyene şeytan dendi. Kazalik İsa, nüzulünde ilmü'l-esmâ ta'lîm eyledi. Kabul edene melek ve mehdî dendi, etmiyene şeytan ve Deccâl dendi. Ondan nüzul-i İsa'ya gelince ne kadar enbiya ve rüsül geldiyse anlara muhalefet eden padişahlardan kanğısı behremend oldu, muradına erdi? Cümlesi makhur oldular.

«Padişahım, muhale ferman vermek âkil işi değildir. Bir kevkebe tulû etmesün deyû ferman versen, yahut borusu (ağrısı?) tutmuş avret doğursa padişaha âsî olur mu? Padişahım, ben seni esirgerim, sana benim su-i kasdım yoktur. Senin hayırhahınım. Senin düşmenin, beni sana yanlış bildi-

rir. Bu dahi malûmun ola ki enbiyada ve evliyada kizb ve hilâf ve müdahene olmaz. Bizim sana su-i kasdımız yoktur. Dediğimize itimad edin. Ve nüdemâdan birisini şunu azl veya katleyle demem. Bu senin hizmetine lâyık değildir. Ancak umum üzre adleyle deyu nasihat ederiz, kabul edersen senin izzetin ziyade olur; aziz olursun; kabul etmezsen zararı kendinize edersiniz. İsa nüzul etmesün deyû ferman verüp gerû reddedemezsin. Ancak bir miktar ta'ciz edersen, me'yus olunca sonra nazarı Hak erişüp ol me'yusa necat verir.

«el-Hasıl enbiyaya muhalefette olmaktan menederim. Nasihati kabul edersen, tahtında sabitkadem olursun. İsa Aleyhisselâm, kendi hakkında alâ mele'innâs hâzâ mehdiyyüzzeman deyu şehadet eder. Şehadetini Allah taâlâ kabul eder, cümle halk dahi kabul eder. Ve illâ muhalefetin zararı kenduye aidolur, bilürsün. Nasihatim budur. Bu mektubu kendû şeyhine gösterme ve re'yiyle âmil olma. Şeyhu-l-İslâma ve ulemaya göster, anların re'yiyle âmil ol.

وفي العنقا نقبضت فاستر عليه امره بافنى خلق بالعليم. عليم اسماء
نقبضت بلامان بالعليم: alîm kavli şeyhulislâmı müşîrdir. Anların işaretleriyle âmil ol- Ahmed adedidir **254** Vesselâmü alâ men ittebe'a'l-hüdâ».[1]

Niyazî, Padişahın emrine kulak asmıyarak Tekfur Dağına kadar gittiği gibi, yapılan te'kide de ehemmiyet vermemiş idi (Silâhtar, tarih, II,704). Hâdiseyi duyan padişahın, şeyhe mahsus bir koçu

(1) Bu mektup, Selîm Ağa 587 nüshasının kenarındadır. Altında 105 tarihi vardır.

araba, dervişler için de para gönderdiğine ve onu Tekfur Dağında karşılattığına bakılırsa Niyazî'yi çok saydığı anlaşılır (Reşid, Tarih, II,216).

Niyazî-i Mısrî'nin Edirne'ye yaklaşması ve padişaha, iş başında bulunan hainleri keramet ile birer birer haber vereceği şayiası, pek çok kimselerin de şeyhi sabırsızlıkla beklemeleri devlet adamları arasında telâş uyandırdı. Sadrazam Bozok'lu Mustafa Paşa, Mısrî Efendi'nin duâsını almak istiyen ve sonra sefere çıkılmasını münasip gören Ahmed II yi, bu zat geldiği takdirde büyük bir fitne zuhur edeceği yolundaki telkinleriyle fikrinden vazgeçirdi. Niyazî, 26 Şevval, 1104 (30 Haziran 1693) Salı günü Edirne'ye gelip va'zetmek üzere Selimiye Camiine indiği zaman, halk camiin etrafını almış, kalabalıktan içeriye girilemez olmuş idi. Bu durum karşısında Sadrazam, Mısrî Efendi eğer derhal sürgün edilmezse büyük bir karışıklık çıkacağını padişaha telkin ederek Şeyhin Limni'ye gönderilmesi hususunda bir ferman aldı. Şeyh Efendi hemen Tahtırevana bindirilip Boğazhisarındaki Kaptan Paşa'ya sevkolunarak Limni'ye gönderildi. 20 Recep 1105 (16 Mart 1694) Çarşamba günü Limni'de vefat etti[1].

Eserleri :

1 — Terceme ve neşrettiğimiz Mevâidu'l-İrfan ve Avâidu'l-İhsan

2 — Tefsîr-i Fatiha-i Şerîfe : Arapça muhtasar ve müfîd bir eserdir. Umumi Kütüphane'de vardır.

3 — Devre-i Arşiyye : Mebde, ve meâddan bahseden üç bab, bir hatime üzre tertibettiği Arapça kıymetli bir risaledir.

(1) Abdulbaki Gölpınarlı, İslâm Ansiklopedisi, c. 9, s. 305-306; Mevaidu'l - İrfan kenarındaki notlar.

«Devre-i Arşiyye'den her kim haberdar oldise
Ol bilür ancak Niyazî ilm-ü irfanım benim» diye bahsettiği risaledir.

4 — Tesbî-i Kasîde-i Bür'e (Bürde)

5 — Risaletu't-Tevhîd : Türkçedir.

6 — Şerhu Esmâ'il-Husnâ : Türkçedir.

7 — Tefsîr-i Sure-i Yusuf : Enfüsî Türkçe bir tefsir risalesidir.

8 — Es'ile ve Ecvibe-i Mutasavvifâne.

9 — Şerhu Nutk-i Yunus Emre : Yunus'un :

Çıktım erik dalına anda yedim üzümü,

Bostan ıssı kakıyıp der ne yersin kuzumu»»
beytiyle başlayan nutkunun şerhidir ki Şeyh İsmail Hakkı merhumun da bu şerhe bir miktar zeyli vardır.

10 — Divan-i İlâhiyyat : Türkçe yazılan divanların en meşhurudur. En doğru nüshası, 1254 tarihinde Mısır'da basılan nüshadır.

11 — Risale-i Eşrât-ı Saêt : Kıyamet alâmetlerinin enfüsî tarafını açıklıyan Türkçe bir risaledir.

12 — Tabirnâme : Muhtasar Türkçe bir risaledir.

13 — Risale-i Haseneyn : Hz. Hasan ve Hz. Hüseyn'in, Nübüvvet-i Ta'rîfiyye ile nebî olduklarına dair küçük bir risaledir. Vaktiyle Rusçuk'ta tabedilmiştir.

14 — Mektubat : Çeşitli mektuplarını ihtiva eder. Bir nüshası Küçük Esad Efendi Kütüphanesindedir.

15 — Risale-i Hıdriyye-i Atîk.

16 — Risale-i Hıdriyye-i Cedîd.

17 — Risale-i Hüseyniyye.

18 — Tefsîru'l-Cüz'il-Kebîri'n-Nebevî.

19 — Risale (Mısrî, mahkûm-i tabâyi, olmayup mahkûm-i Esmâ'i Arşiyye olduğunu müş'ir.)

20 — Risale-i İâde.

Bunlardan başka Niyazî'nin fetva şeklinde iki yazısı olduğu da kaydedilir [1].

(1) Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, c. 1, s. 172. İstanbul, 1333

BİRİNCİ SOFRA

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHÎM

İnsana çeşitli iyilikler lûtfeden, Kur'an sofrasına bütün insanları ve cinleri davet eden Allah'a hamdolsun. Rahman namına o sofralara çağıranların Efendisi Hz. Muhammed'e; irfan sofralarına koşarak kalblerine irfan dolduran Âli'ne ve ashabına salât ve selâm olsun. Bundan sonra:

Bu fakir kul Mısrî, her ne kadar o sofralara güzel icabet edemedi ise de uzun zamandan beri yüce Allah'ın şu sözüyle o sofranın inmesini istiyordu: **«Allah'ım, rabbimiz, bize gökten öyle bir sofra indir ki bizden öncekilere de, bizden sonrakilere de bir bayram ve senden bir mu'cize olsun. Bizi rızıklandır. Muhakkak sen, rızık verenlerin en hayırlısısın.»**

Bin yetmiş altı yılı Şevval'inin ikinci günü akşama doğru kıbleye karşı oturmuş: «Fakirlik tamam olduğu zaman o, Allah'tır.» sözünü düşünüyordum. Allah'ın ilhamiyle sırrıma bunun hakiki manası doğdu. O kadar kesin bir mana doğdu ki artık bunun ötesinde bir mana yoktur. Allah bana açıkça gösterdi ki kendisinden başkasının ne zahirde, ne batında varlığı yoktur. Yalnız var sanılır. Bana bildirdi ki ârifin sırrında vücuttan fakr (yoksunluk) tamam olmayınca perdesiz, doğrudan doğruya Hak'kın yüzüne bakması mümkin olmaz. Nitekim Yüce Allah buyurmuştur: «O gün bazı yüzler sevinçli, rablarına nazırdır.»[1] Varlığı atmazsa, Allah'ın göklere ve yere arzettiği, onların kabulden imtina, edip sadece insanın yüklendiği vücut emanetini ödememiş olur. Ve bu suretle büsbütün hiyanetten kurtulamaz. Allah'ı da sevmez olur. Çünkü Allah Taâlâ: **«Allah hainleri sevmez»**[2] âyetiyle ifade ettiği üzere onu sevmez.

Onun gözünden perde nasıl kalksın ve nasıl Allah'ı görsün ki o, Hak'ın olan vücudu kendine mal etmektedir. Çünkü fakrın tamamı, Allah'tan başka her şeyden varlığı almaktır. Vücut kalkınca Hak görünür. Ve hiç kaybolmaz. Dersen ki: «Vücut görünürde ve gerçekte Allah Taâlâ'nın ise o halde ârif kim, O'na bakan kim, O'nu gören kim?» Derim ki: «Vücut birdir ama mertebeleri çoktur. Bir mertebede muhiblikle, bir mertebede mahbuplukla görünür. Bir mertebede gül olur, diğerinde bülbül.» Fütühat-i Mekkiyye'nin başında şöyle bir beyit vardır: «Rab Hak'tır, kul Hak'tır. Âh bilseydim, kimdir mükellef. «Kuldur» dersen, o ölüdür. Rab'dır» dersen o halde O nasıl mükellef olur?».

Buradan anlaşıldı ki fakr: İki cihanda da vechin (yüzün) siyah olması (yok olması)dır. Yokluğa da siyah denilir. Yani dünya ve âhiret ademdir (yoktur). Bunların varlığı yoktur. Çünkü varlık gerçekte Allah'ındır. Mahlûkata varlık vermek mecazîdir.

(1) Kıyamet Suresi: 32
(2) Enfal Suresi: 58

Peygamber'in : «Nefsini bilen Rabbını bilir.» sözünün manası da budur.[3] Çünkü nefsinin vücudu olmadığını bilirse, kendisinde olan vücudun Allah'a aidolduğunu anlar. Yani kendisinin, mahiyyeti itibariyle Rab, görünüş itibariyle nefs olduğunu bilir. Yahut : «o, aynen (zat itibariyle) Rab, taayyünen (görünüş) itibariyle nefstir». diyebilirsin.

«Fakirlik küfür olayazdı.» sözüne gelince bu, nafile ibadetlerle Allah'a yaklaşmanın sonucudur. Ama benim söylediklerim, farz ibadetlerle Allah'a yaklaşmanın sonucudur. **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»**[4]

* *
*

İKİNCİ SOFRA

«Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır; birbirinin sınırını aşamazlar.»[5] âyetini izah etmektedir. Âyetin anlamı şudur : Tatlı denizi ve acı denizi salıverdi. bunlar, karşılaşıyorlar, yaklaşıyorlar, yüzeyleri birbirine temas ediyor. Fakat aralarında birbirine geçmelerine mani bir berzah (açıklık) vardır. Bundan dolayı biri diğerine karışarak onun özelliğini bozmaz. Yani sınırlarını geçemez ve aralarındaki engeli boğmazlar.

Burada iki denizden maksat şeriat ve hakikattir. Allah Taâlâ onları salıvermiştir. Karşı karşıya gelirler, komşu olurlar, yüzeyleri birbirine dokunur.

(3) Bu söz, Hz. Ali'ye atfedilir.
(4) Ahzab Suresi: 4 ün bir kısmı.
(5) Rahman Suresi: 19-20

Öyle ki şeriatte bulunan her ilim ve amel hakikatte de bulunur. Hiçbiri o ilim ve amelden ayrılmazlar. Fakat yine de aralarında Allah'ın hikmeti ve kudreti icabı birbirlerine karışmalarına engel bir berzah vardır. Bu engel sebebiyle biri diğerine geçemez. Bu mani, iki taraf adamlarının vehimleridir. Yani bu iki ilim, aslında tek bir ilimden ibarettir. İki ilim itibar edilir. Bu itibardan dolayı, iki taraf erbabı arasında daimî bir ihtilâf vardır. Bunun zahirde misali dağ'dır. Dağ, dağ olması dolayısiyle tektir. Çıkışı ve inişi dolayısiyle ikidir. Çıkışı şeriate misal, inişi hakikate misaldir. Dağda yürümek, çıkan için zordur; inen için kolaydır. Ama dağın zirvesinde olan kimse çıkış ve iniş zahmetinden kurtulmuştur.

Bu engelden dolayı iki taraf ehlinden gizli kalan bir hikmet gereğince biri, diğerinin hükmünü kaldırmaz. Zira bu engel, iki cihanın imarı için konulmuştur. Bunun içindir ki tamamen birbirine geçip karışmazlar. Şeriat ehli, hakikat ehlinin ilmini bilmediklerinden ve onları şeriate aykırı sandıklarından dolayı hakikat ehline karşı koyarlar. Tam kemale ermiş muhakkikler müstesna, hakikat ehli de şeriati hakikate aykırı görerek onu terk etmekte bir sakınca görmedikleri için şeriat ehline karşı koyarlar. Fakat dağın zirvesine ulaşan en yüksek kulelerde oturan ârifler, A'RAF ehlidirler. Bu iki ilmin, bir tek ilim olduğunu, iki taraf erbabının gözlerindeki illet örtüsünden dolayı iki ilim gibi göründüğünü bilirler. Ve iki taraf ehlinin de haklarını verirler.

İki tarafın benzerliklerini açıklayarak, müşkillerini çözerek bu iki ilim erbabının arasını mümkün mertebe düzeltmeğe çalışırlar.

Her asırda bunların aralarını bulan kimseler mevcuttur. Eğer aralarını bulan kimseler olmasaydı, aralarında savaş olur, düzen bozulurdu. Bundan dolayıdır ki «Ahlâk güzelliklerinin en iyisi, iki kişi arasını ıslâh etmektir.» denilmiştir. Bu iki ilim, sulh ile karışacak, birleşecek gibi olur, lâkin aralarındaki berzah ile ayrılırlar. Ve böylece daimî olarak halleri birbirine tecavvüz etmez. Ta ki birinin hükmü diğerini yenerek iki cihanın dengesi bozulmasın.

* *
*

ÜÇÜNCÜ SOFRA :

«Ey iman edenler, zandan çok sakınınız. Çünkü zannın bazısı günahtır. Birbirinizin gizlisini araştırmayınız, biriniz, diğerinizin gıybetini etmesin. Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemek ister mi? Elbet bundan iğrendiniz. Allah'tan korkunuz. Şüphesiz Allah bağışlayıcı ve merhamet edicidir.» [6]

Bil ki, güneş nereye yönelse, karşısında karanlık görmez. Karşısına düşen her şey aydınlık (nur) görünür. Güneşin gördüğü nur, karşısına düşen eşyayı ışıklandıran kendi yüzünün nurudur. Ama zulmetin karşısında aydınlık olmaz. Karanlık, karşısında bulunan eşyada daima karanlık görür. Bu karanlık, karşısına düşen eşyayı karartan kendi karanlığıdır. İmdi Güneş, kendine kıyasen, bütün âlemin nurdan ibaret bulunduğunu zanneder. Zulmet (karanlık) ise, kendine kıyas ederek bütün eşyanın zulmetten ibaret olduğunu sanar.

(6) Hucurat Suresi: 12.

Güneş, ârif-i billâh olan muvahhid mü'minin misalidir. Bu zaten bütün eşyada, kendi irfanının, tevhidinin imanının ve ayânının **«Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin. Lâkin siz onların tesbihlerini anlıyamazsınız.»** [7] âyetinin ifade ettiği gibi aksini, nurunu görür. Halbuki aslında eşyanın bir kısmında cehalet, küfür ve isyan zulmeti vardır. Fakat o mü'minin bakışının nuru, bütün eşyayı kaplar da o, hepsinde sadece nur görür. Bütün insanlara iyi zan besler. Bu sıfat, bir insana, ancak kemale eriştiren bir mürşid-i kâmilin terbiyesi altında iç tasfiyesiyle mümkün olur. [8]

Zulmet ise cehalet ile kalbi kararmış cahile benzer. Bu adam, bütün eşyada bir eksiklik görür, her-

(7) İsra Suresi: 44.

(8) Bütün âlem, bir tek insan-ı kâmilden ibarettir. Bu insan, Allah'ın fiillerinin, sıfatlarının ve zatının mukabili ve mazharıdır. Kimin bakışı olgunlaşır ve âleme vahdet ve kemal göziyle bakarsa, âlemde bir eksiklik görmez, yani o kimse, âlemde hiç kimsenin aybına bakmaz, hattâ ayıp ve noksan diye bir şey görmez. Zira ayıp ve noksan, izafetlerden (dünyadaki itibar ve eşyayı sebeplere bağlamadan, görelikten doğar.) O ise izafetleri gözünden düşürmüştür. Çünkü tevhid, izafetleri düşürmektedir. O insan âlemi bir tek şey, Zâti Ehadiyyetin karşılığı olan bir dolunay görür. Daima hakikat güneşinin, kâinat ayından yansıdığını müşahede eder. Hak, ebediyyen onun gözünden kaybolmaz. (Mısrî)

Güneş, geceleyin nasıl yalnız ay vasıtasiyle görünürse, Allah'da ancak Allah'ın Resulü (S.A.V.) vasıtasiyle görünür. Çünkü Allah'ın Resulü (S.A.V.), daima Allah'ın nuru karşısında bulunan bir dolunaydır. Kim dünyada Allah'ın nurunu görmek isterse Hz. Resul'ün şeriati ayına baksın ve ondaki emirlere itaat etsin ki o nur, Resulullah'ın ay fenerinden kendisine doğsun. (Müellifin başka bir kitaba yazdığı nottur).

keste bir ayıp arar. Cahil neye baksa, cehaletinin ve aybının siyahlığı o şeye akseder. Baktığı şey ne olursa olsun onda muhakkak bir ayıp ve noksan bulur. Fukara bilmez ki o, kendi ayıp ve noksanıdır, oradan kendine aksetmiştir.)

Binaenaleyh, ey Ehlullah yolunda sülûk eden talip, Allah'ta mücahede et ki ruhunun güneşi battığı yerden doğsun, tutulduğu yerden açılsın, kalbinin âlemleri nurlansın, nuru yüzüne vursun ve senin yüzünden karşında bulunanlara yansıyarak hepsini aydınlatsın. Karşında bulunanlar, senin ilim ve irfanının nurundan istifade etsin, senin gölgende, yani cisminin ve bedeninin gölgesinde istirahat etsinler. İşte güzel huyun kemali budur. Allah, bizi de sizi de bu vasıflarla vasıflananlardan, Allah indinde ve insanlar indinde razı olunmuş ve sevilmiş olan bu huylarla huylanmış bulunanlardan eylesin âmîn.

* *
*

DÖRDÜNCÜ SOFRA :

«Gece ve gündüzü birer âyet (delil) kıldık. Gecenin âyetini kaldırıp, rabbınızın bol nimetini aramanız, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için gündüzün âyetini aydınlık yaptık. Her şeyi uzun uzadıya açıkladık.»[9]

Denildi ki iki âyet, ay ve güneştir. O zaman mana şöyle olur : Gece ve gündüzün iki aydınlatıcısını iki âyet kıldık. Yahut gece ve gündüzü iki âyet kıldık. Gece âyetini-ki aydır-mahvetmek demek, onu

(9) İsra Suresi: 12.

kendi nefsinde nursuz, karanlık kılmak, yahut nurunu ay sonuna yaklaştıkça yavaş yavaş eksiltip tamamen gidermek demektir. Gündüzün âyetini-ki güneştir-gösterici kılmak ise onu, ışığıyle eşyayı gösteren ışın sahibi yapmaktır. **«Ta ki Rabbınızın keremini arayasınız.»** yani gündüzün aydınlığında geçim sebeplerinizi arayasınız ve onunla işlerinizin zamanlarını bilmeğe tevessül edesiniz, gece gündüzün değişmesiyle yahut hareketiyle senelerin sayısını, hesabı, hesap cinsini bilesiniz. «Din ve dünya işlerinde muhtaç bulunduğunuz her şeyi açık açık izah ettik.» Şüpheye yer kalmayacak şekilde açıkladık. (Kadi-i Beydavî)

Ben derim ki : Âyette geçen mahvetmekten, Ayın nurunun, Bedre (dolunaya) doğru gitgide artmasiyle gece karanlığının yavaş yavaş azalması da kasdedilmiş olabilir. Burada izafet, yine adedin ma'duda izafeti gibidir. Ya da Kamer nurunun ay sonuna doğru yavaş yavaş azalması da muradedilmiş olabilir. O zaman izafet lâm veya fî manasınadır. Her iki mananın da kasdedilmiş olması muhtemeldir. Gündüzü gösterici kılmaktan maksat, onu kemal nurunda daima aydınlatıcı, parlak kılmak demektir. Bu misal, telvin (kesret) ehli ile temkin (hakikat) ehlini temsil etmektedir. (Telvin ehline ilim, ma'rifet, ibadet ve taat tahsilinde iki gününden hiçbiri diğerine eşit olmayacak şekilde daima ilerlemek gerektiğini tenbih eder. Çünkü Hz. Peygamber : **«İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır.»** buyurmuştur. Keşif ve ayan güneşi doğup yakîn hasıl oluncaya kadar ilerlemelidir.)

«Ta ki Rabbınızın keremini, nimetini arayasınız.» demek, ilim ve maârifin zikir ve güç riyazat ile

çoğalmasını talebedesiniz «Tevhîd-i zat» hakikatinin doğmasiyle **«senelerin sayısını ve hesabı bilesiniz.»** demektir. Zira her yöniyle O'nu bilmek, ancak, Allah Taâlâ'nın, gündüzünün âyetini keşfederek vücudunu gösterici kıldığı kimseye nasibolur. Halkın günü, haftaları, ayları ve yılları olduğu gibi hesap gününün de günü, haftaları, ayları ve seneleri vardır. Halkın günü gece ve gündüz olarak yirmi dört saattir. Rabbın günü bin senedir. **«Muhakkak Rabbın indinde bir gün, sizin saydığınız bin yıl gibidir.»** ([10]) Allah'ın indinde miktarı elli bin yıl olan gün devardır ki o, hesap günüdür. Herbirinin kendine uygun haftaları, ayları ve yılları vardır. Bunun sayısını bilmek, Suğra (küçük), vusta (orta), kübrâ (büyük) devrelerini bilmeğe bağlıdır. Bu devrelerin hepsini Arş devresi içine alır. Fakat Arş devrelerinin sayısını bilmek ne mümkündir, ne de zapta sığar. Çünkü sonu yoktur. Zira Âhiret ebedîdir. **«Ta ki Rabbınızın keremini arayasınız.»** sözü, telvin ehlinin haline işarettir. **«Senelerin sayısını ve hasabı bilesiniz.»** sözü ise temkin ehlinin haline işarettir. Bu âyette telvin (kesret) ehlini, temkin (hakikat) ehli olmağa teşvik vardır.

İnsanlar arasında öyle insan vardır ki Allah onun ilim, iman ve yakînini artırarak cehalet gecesinin âyetini yok eder, ömrünü nur üzerinde geçirip bitirir. Öyle insan da var ki Allah onun, ömrünün sonuna doğru günden güne günahlar zulmetiyle kalbinin kararmasından meydana gelen gecesinin geceye mahsus aydınlatıcı âyetini yok eder de o kimse ömrünü böyle karanlık içerisinde geçirir. Bundan Allah'a sığınırız. Öyle insan da vardır ki isyan zulmeti

(10) Hac Suresi: 47

ile kalbi kararmış olup, Allah, kalbini külliyyen mühürliyecek iken, sonra günahtan tevbe ile imanının, amelinin ve ihlâsının nuru doğar; o nur ve yakîn, Allah'ın dilediği kadar artar, o insanı karanlıktan kurtarır. Bu hal bazılarında birkaç defa tekerrür eder. Eğer bir kimse : **«Bizden iyilik geçmiş kimselerden»** âyetinin mazharı ise ömrünü, iman ve amelinin nuru arttığı zaman saâdet üzre bitirir. Fakat, ezelde şekavete mazhar olanlardan ise-İhsandan sonra yüz üstü düşmekten Allah'a sığınırız-ömrünü, isyan zulmetinin arttığı sırada şekavet üzre bitirir. Ve öyle insan da vardır ki Allah onun gündüzünün âyetini gösterici kılmış ve kâh eksilen kâh artan bir durumda bulunan telvînden kurtarmıştır. Çünkü sabah olduğu zaman lâmbaya ihtiyaç kalmaz. Bunlar peygamberler, sıddîkler, şehîdler ve salihlerdir. **«Bunlarla arkadaşlık ne güzel şey.»**[11]

Bu haller, sözünü ettiğimiz ihtiyarî olaylarda görüldüğü gibi insanın tabiî bünyesinde de görülür. Meselâ tabiî vücudumuzda bulunan güzellik ve kuvvet gibi. Güzellik çocukta yirmi yaşa veya daha yukarı çağa varıncaya kadar artar. Ondan sonra eksilmeğe başlar. Kuvvet de böyledir. Ömür ortalarına kadar artar, sonra eksilmeğe başlar. Ta ki insan, bunların, Allah'ın kendine vermiş bulunduğu bir emaneti olduğunu, tekrar Allah'a döneceğini «Bütün işlerin de O'na döneceğini» bilsin. Ve güzelliğiyle kuvvet ve kudretiyle böbürlenmesin. Zira dellâlin, kendisinde bulunan emanet ve âriyetlerlerden dolayı halka kibretmesi, ahmaklık ve beyinsizliktir. İnsanda daha buna benzer haller çoktur. Lâkin sözü bu

(11) Nisa Suresi: 69

risaleye uygun gelmiyecek şekilde uzatmayı gerektireceğinden dolayı kısa kestik. **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»** [12]

* *
*

BEŞİNCİ SOFRA :

Filozoflar şöyle demişlerdir : «Nefs-i Nâtıka, hakikatlere uygun suretlere bürünür ve onlara sadık hükümleri gerçekleştirirse sanki o, bütün vücut (varlık)un kendisi olur. Bütün yaratıklar bu cismanî suretlerle çok şiddetli bir şekilde birleştiklerinden ve bunlarla son derece meşgul bulunduklarından dolayı kendilerini seçemiyecek ve görünmeye muktedir olamıyacak durumdadırlar. Sanki o suretler ve heykellerden ibaret olmuşlardır.»

Yani nefs-i nâtıka (konuşan nefis), cisimlilik dolayısiyle son derece kesiftir ruhaniyyet dolayısiyle son derece lâtiftir. Ruh, hangi şeye girse onun hükmünü alır, onun rengine bürünür. Tıpkı su gibi. Suyun rengi de kabın rengine bağlıdır. Bu bilindi ise bil ki : nefs-i nâtıka, letafet kazanıp, hariçte hakikatlere uygun olan, onlara muhalif olmıyan zihnî hayallerin şekilleriyle bezenir ve o hakikatlere uygun hükümleri giyer ve bu düşünceler nefs-i nâtıkada iyice yerleşir, nefs-i nâtıkanın sözlerinde ve fiillerinde bunların eseri meydana çıkar ve nefs-i nâtıka hiç abes konuşmıyacak, abes iş ve hareket etmiyecek şekilde bu hakikatlerde rüsuh bulursa işte o zaman nefs-i nâtıka, sanki o suretlerin, şahsiyetlerin, o heykellerin kendisi olur. Bu, dış âlemde şuna benzer : Meselâ Zeyd bir şehirden çıkıp başka bir şehre yerleşse, bir zaman sonra çıktığı o şehir halkını eskiden gördüğü gibi şahıslar ve görüntüler olarak tasavvur etse yanılmış olur. Çünkü o şehir halkı ölüm ve doğum ile, kuvvetlenme, zayıflama ve büyüme ile değişmiş, halden hale, sıfattan sıfata geçmişlerdir. Bundan dolayı onun bu düşüncesi gerçeğe uygun değildir. Ama o şehir halkını, şahıslariyle, görünüşleriyle değil de türleriyle ve cinsleriyle düşünürse onun bu düşüncesi, gerçeklere uygun düşer.

İşte birinci düşünce sahipleri acı bir azap içerisindedirler. Çünkü onlar kalblerini durmadan değişen gölgelere bağlamışlardır. Onlar, erişilemiyen bir gölgenin peşinden koşmaktadırlar. İşte dünyaya ve dünya adamlarına gönül bağlıyan da böyledir. Öteki tasavvur sahipleri ise daimî bir rahat ve ebedî bir huzur içerisindedirler. Çünkü onlar, kalblerini devamlı olan âhiretin salih amellerine vermişlerdir. Bu, öyle sağlam bir iptir ki ona tutunan kopup düşmez. İşte avam, daima serap gibi yalancı, süslü batıl suretlerle uğraşarak, letafet taraflarını kesafet taraflarında mahvettiklerinden dolayı, sanki bu aslında olmayan aldatıcı şahsiyetlerin ve görünür heykellerin kendileri haline gelmişlerdir. Havass (seçkinler)e gelince bunlar da daima hakikatlere uygun suretlerle uğraşmak dolayısiyle kesafetlerini letafetlerinde kaybettiklerinden, sanki o hakikatlerin ve o vücudun kendisi olmuşlardır. Çünkü insan, düşündüğünün aynıdır.[13] Bunun için biri Arapça, biri Farsça, biri Türkçe olan üç beyit söylenmiştir :

(12) Ahzab Suresi: 4

(13) Dekart'tan önce insanın düşünceden ibaret olduğunu ifade eden bir fikir. Bu hususu çok daha önce Gazâlî de söylemiştir.

A «Ey Fazıl kardeşim, sen düşüncenden ibaretsin, yoksa büyüttüğün et ve kan değilsin.»

F «Ey kardeş, sen düşüncesin, kemik ve akıl değilsin. Eğer düşüncen gül ise gülsün; diken ise külhansın.»

T «Âdemî dedikleri endişedir, gayr-i âdem ustuhan-ü rîşedir (Adam olmıyan kemik ve tüydür.)

Âdemin endîşesi olsa lâtîf, Şüphesiz zatı olur ânın şerif.»

Ey kardeşim, görüntüler zindanından gözünü kaldır da yukarıya bak. Çünkü bunlar, Kur'an'da Esfel-i Safilîn diye adlandırılan aşağıların aşağısıdır. Mutlak küllîler âlemine bak ki o âlemin derecelerinin en aşağısı nevi'ler âlemidir. Bunun üstünde cinsler, cinslerin üstünde yüksek cinsler, bunların üstünde cinslerin cinsi vardır. Sonra cevherler, arazlar, vücup ve imkân, sonra mutlak vücut gelir ki burada varlık dairesi tamamlanır ve sen rahatlar ezeli ve ebedî sevince erersin. Muhakkak bil ki gözünü cüz'ler âleminden kaldırmadıkça, külliler ile ülfet etmedikçe bütün neş'elerde devamlı olan ilâhî işlerdeki rahatı bulamazsın. **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»**

* *
*

ALTINCI SOFRA

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **«O gün Yer, başka bir Arza, gökler başka göklere değiştirilir. Herkes kahredici Tek Allah'ın huzuruna çıkarlar.»**

[14], **«O'nun yüzünden başka her şey helâk olacaktır. Hüküm o'nundur ve O'na döndürüleceksiniz.»** [15]

Bil ki insan neden lezzet alıyor, nede rahat ediyorsa mutluluğu ondadır. Her şeyin lezzeti tab'ı (yaratılışı)na göredir. Bir şeyin yaratılışının gereği, o şeyin mahulika lehi(ne için yaratılmış ise o) dir. Eşya, yaratılmış bulunduğu gayeye kavuşmak ister. Çünkü ondan bir parçadır. Nasıl ki parçalar bütüne kavuşmak talebeder, nehirler denize ulaşmak isterse, Her şey de böyle küllüne (bütününe) kavuşmak, onda fani olmak ister.

Gözün lezzeti, güzel şeylere bakmada, kulağın lezzeti makamları, güzel sesleri duymada, kalbin lezzeti yaratıldığı şeye nail olmada yani umuru (işleri) bilmededir. Kalbin gıdası bilgidir. Gıda sevilir ve istenir.

Bil ki insanlığın saâdeti, Allah Taâlâ'yı bilmededir. Çünkü bu, lezzetlerin ve rahatların en son mertebesidir. Lezzetlerin en bayağısı da sanatları bilmektir. Fakat yine de bu, çocukların oyunları bilmesinden daha tatlıdır. İlmî bilmek de oyunu bilmekten lezzetlidir. Sonra şeriat ilmini bilmek, diğer ilimleri öğrenmekten daha lezzetlidir. Tarikat ilmi de şeriat ilminden daha tatlıdır. Ama hakikat ilmini bilmek, hepsinden lezzetlidir. Çünkü hakikat ilmi, fiiller tevhidi, sıfatlar tevhidi ve zat tevhidine vakıf olarak Allah'ın sırlarına ermektir. Allah'ı bilmek ise elbette lezzetlerin ve rahatların sonudur. Bu, kalbin yani padişahın gıdasıdır. Diğerleri duyuların, organların, uzuvların ve hizmetçilerin gıdasıdır. Tabiî padişahın gıdası ve lezzeti hizmetçilerin gıda ve lezzetinden daha üstündür.

---

(14) İbrahim Suresi: 48
(15) Kasas Suresi: 88

Bil ki sen, kalb padişahının lezzetine, diğer duyuların lezzetinden vaz geçmedikçe ulaşamazsın. Zira yolcu birinci konaktan çıkmadan ikinci konağa ulaşamaz. Bütün konaklardan geçmeyince şühud kâbesine giremez. Hakikate kavuşan ârifler tekrar dünya konaklarına döndükleri zaman artık yemek, içmek, cima etmek, bahçelerde gezip dolaşmak, dostları ve Allah'tan başkalarını ziyaret etmek, onlara mani teşkil etmez. Anla ve bil ki her duyunun ve uzvun kemali, ne için yaratılmış ise onun kemaline ve gayesine erişmesidir. Kalbin kemali, ne için yaratılmış ise onun kemaline ulaşmasıyle mümkün olur. Bu da Allah'ı, bütün fiillerinde, sıfatlarında ve zatında tevhid etmek (birlemek) ile mümkündür. İşte o zaman duyuların ve uzuvların lezzetleri başka lezzetlere, arz başka bir arza ve gökler, başka göklere değişir. **«Tek ve kahredici Allah'ın huzuruna çıkarlar.» «O'nun yüzünden başka her şey helâk olacaktır. Hüküm O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz.»** Hasılı kalb, kemaline ulaşırsa duyular ve uzuvlar da kemaline ulaşır; Allah ile işitir, Allah görür, Allah ile konuşur. Ve kul, sultanların sultanına ulaşır. O zaman iş ve devir tamam olur. Allah Taâlâ bizi kendisine kavuşanlardan eyliye. **«Allah gerçeği söyler, O yola iletir.»**

* *
*

YEDİNCİ SOFRA :

Yüce Allah buyurdu : **«Allah selâmet evine çağırır.»** [16] Allah kullarını fiiller sıfatlar ve zat tevhidine davet eder. Bunların tevhidi, bütün âfetlerden selâmet evidir. O, fiiller tevhidine kelime-i Tevhid, namaz, zekât, oruç, Hac gibi şeriatçe emredilen; şirk, adam öldürme, zina, haram yemek ve bunun gibi şeriatçe yasak kılınan şeylerden menetmek gibi çeşitli ibadetler ve nehiylerle davet eder. Çünkü kul, emirleri tutmak, nehiylerden kaçmak ile fiillerin selâmet evine girer. Yani hiç kimse yaptığı bu ibadet fiilleri için «Bunlar caiz değildir» diye itiraz edemez, bu suretle zahirde bir müdahelecinin sataşmasına uğramaz.

Göğüslerindeki aldatma, tecavüz, kin, hased, kibir, kendini beğenme, işittirme, riya gibi kötü duyguları kalblerinden çıkaran sıfatlar tevhidine de çeşitli güç riyazetlerle nefs-i emmârenin arzusunu öldürmek, nefsin dediğini yapmamak, alışkanlık haline getirdiği şeyleri terk etmek gibi şeyleri yapmayı emrederek davet eder. Bu suretle nefis itmi'nane ulaşır. Nefis itminana kavuştuğu takdirde güzel huylardan ibaret bulunan sıfatların selâmet evine girer. Kötü ahlâk zindanında, kalblere sıçrayan kötülük ateşinden kurtulmuş olur. Ve bu kötü huyların azabından daima rahat içerisinde olur.

İnsanlardan ve her şeyden vücudu (varlığı) kaldıran zatî tevhide de : **«Allah'ı çok zikrediniz.»** [17] âyetiyle zikri, **«Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünürler.»** [18] âyetiyle düşünceyi emrederek çağırmaktadır. Ta ki bu suretle zikir ve fikir çakmağından doğan ateşin nuru çıksın, benlik perdelerini yaksın, kalb âlemlerini aydınlatsın, onlara Allah'tan başka varlık olmadığını göstersin ve onları varlık

(16) Yunus S. : 25

(17) Ahzab S. : 41
(18) Âl-i İmran: 191

azabından ve günahından kurtarsın. **«Varlığın öyle bir günahtır ki onunla hiçbir günah mukayese edilemez.»** (Hadis). Keza varlık azabiyle de hiçbir azap mukayese edilemez. Çünkü kendine varlık tanımak, yüklendiği emanete hiyanet demektir. İnsan, vücudu emanet olarak almıştır. Kim emaneti öderse kendisinden daha lezzetli, daha rahat, ve daha zevkli bir selâmet olmayan ebedî, zatî selâmete girer. Zira bu, bütün selâmetlerin ruhudur. Bu selâmetin ebedî olması şu demektir : yani bir kimse oraya bir an içerisinde girerse artık bütün neş'elerde (anlarda) orada kalır, çıkmaz. Zira ezelî isti'dad bunu gerektirir. **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»**

* *
*

SEKİZİNCİ SOFRA

İlmini göstererek zenginlerin kapısında dolaşan ve onlardan bir şeyler uman âlimlerin neye benzediğini izah babındadır. Kapılarında ilmini göstererek dolaştığı kimseler kendisini hor görürler ve nasihatini de kabul etmezler. Bu âlim, örümceğe benzer. Çünkü örümcek de gider, insanların kapılarında, evlerin küvetlerinde, deliklerinde, tavanlarında ev (yuva) yapar. Hem de o kadar güzel yapar ki sanatının meharetinden, ölçülerinin güzelliğinden, açılarının düzeninden mühendisler hayret ve acz içinde kalırlar. Fakat onun orada yuvalanmasından maksat sinek, kelebek ve emsali şeyleri avlamak olduğundan insanlar ona yüz vermezler, aksine onu yıkmağa çalışırlar, kötü görür şum tutarlar.

İlmiyle amel eden salih, hiç kimseye yüz suyu dökmiyen âlim de arıya benzer. Allah şöyle buyurmuştur : **«Allah'tan başka veliler edinen kimseler ev edinen örümcek gibidir. Evlerin en bayağısı da elbet örümcek evidir. Bilmiş olsalardı!»** [19] Ve buyurmuştur : **«Rabbın arıya :» Dağlarda, ağaçlarda ve hazırlanmış kovanlarda yuva edin; sonra da Rabbinin gösterdiği yollardan mütevazi olarak yürü.» diye vahyetti. Onun karınlarından insanlara çeşitli renklerde içki (bal, bal şerbeti) çıkar. Onda insanlara şifa vardır. Düşünen bir millet için bunda ibret vardır.»** [20]

Bil ki faydalı ilimleri cemeden ve onlarla salih ameller işliyen âlimi, Allah bilmediği ilimlere âşina kılar. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : **«Bildiğiyle amel edeni Allah, bilmediği ilimlere varis kılar.»** Ve buyurmuştur : **«Kırk sabah Allah'a halisane ibadet eden kimsenin kalbinden lisanına hikmet pınarları fışkırır.»** İmdi kırk sabah ibadet eden böyle olursa ya kırk hafta, kırk ay, yahut kırk sene ihlâsla sabahlıyan kimse nasıl olur? Veraset ilmi temiz baldır. Kalbleri sâflaştırır, ruhları temizler, dilleri tatlılaştırır.

Hasılı ey kardeşim, Hak nazarında kapılarda, deliklerde, tavanlarda yuva yapan örümcek gibi olma. Çünkü o ev, sahibini sıcaktan ve soğuktan korumaz. Örümcek onu sadece sinek ve kelebek avlamak için yapar. Yani ilim aracılığı ile zenginlerin dünyalıklarından faydalanmak için onların kapılarına gitme. Halktan uzlet eden arı gibi ol. İlmini ve amelini halis et ve iyilikle emir kötülükten nehiy

(19) Ankebut Suresi: 41.
(20) Nahl Suresi : 68-69.

dışında ilim ve amelini insanlardan gizle. Çünkü arı, Yüce Rabbın vahyiyle öyle bir ev yaptı ki örümceğinki gibi mühendisler onun da sanatından hayrete düştüler, âciz kaldılar. Hattâ bununki ondan da güzel. Arıların karınlarından çeşitli renklerde şarap çıkar ki bunda insanlara şifa vardır. Arı tadı ağızlarda kalan o sâf bal ile evinin hücrelerini doldurur, onunla kendinin ve insanların açlığını ve çeşitli hastalıkları savar. Yani tenhayı ve uzleti sevmekte ilim ile amel etmekte arı gibi ol ki sana veraset ilmi hasıl olsun. Ahlâk-i hamîde meyvasını versin, kalbin, Allah'ın ilhamına konak olsun, böylece va'z-ü nasihat ve irşadda söylediğin her kelimen, içinde insanlara şifa bulunan çeşitli renklerdeki şarap (bal) olsun. Bir vaiz bir şeyhe yazıp ona : «halkın, bizi değil de sizi dinlemeğe meyletmesinin sebebi nedir?» diye sordu. Şeyh cevabında dedi ki : «Ey kardeşim, bizim ağızlarımızda tevhid balı, zikir balı; kalblerimizde Allah aşkı var. Bizim kalblerimizden doğup ağızlarımıza gelen her söz, içinden çıktığı ve üzerinden geçtiği şeyin (yani kalbin ve dîlin) tadiyle karışmıştır. Bunun içindir ki bizim sözümüzden ağızlar ve kulaklar tatlılanır.»

* *
*

DOKUZUNCU SOFRA

«Herkesin yöneldiği bir yön vardır. Hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Nerede olursanız olun, Allah sizi bir araya toplar. Allah şüphesiz her şeye kadirdir.» [21] âyetinin işarî manası hakkındadır.

(21) Bakara Suresi: 148

Bin yetmiş altı senesi Şevval ayının onuncu günü idi, ricası benim yanımda farz derecesinde olan ihvandan biri, tarikat ve hakikat erbabı nokta-i nazarından bu âyetin işaretini açıklamamı rica etti. Şifahen bu ricayı kabul ettikten sonra bütün kemalleri zatında toplayan Allah'a yöneldim. Araştırma yapmadım. Hiçbir kitaba bakmadım. Tamamen O'na yönelip ilhamını bekledim. Nihayet Yüce Allah sırrıma bu sofrayı indirdi. Yedim, içtim ve bize lûtfettiği nimetlere ve hidayete karşı Allah'a hamd ve şükrettim : **«Allah bize hidayet etmeseydi, biz hidayete erişemezdik.»** [22] Muvaffakiyetim Allah iledir. O'na dayanırım, O'na güvenirim. İstedim ki **«İnsanların en şerlisi yalnız yiyendir.»** tehdidinden kaçmak **«Rabbının nimetini söyle.»** [23] **emrine** uymak için sofrayı kâğıtlara yazıp sereyim de hazmetmeğe kabiliyetli olan kardeşler ondan yesinler ve Yüce Allah'a şükretsinler ki O da onlara nimetlerini artırsın, huylarını, vasıflarını güzelleştirsin. İşte Allah'ın tevfiki ve irşadiyle âyetin beyanına başlıyorum. Başarıya ulaştıran ve irşadeden O'dur.

Allah Taâlâ buyurdu : **«Herkesin bir yönü vardır.»** Ümmetlerden her birinin, fertlerden her ferdin, uzuvlardan her uzvun, nefis ve ruh kuvvetlerinden her birinin bir yönü, maksadı ve belirli bir kıblesi vardır. Bu kıble veya yön, Allah'ın isimlerinden bir isimdir. O kişi ona yönelir. Müvellî, ismi faildir. Yönelen manasına gelir. Görünüşte insan yönelmektedir ama hakikatte yöneldiği maksadın cezbesi kendini çekmektedir. Amel insanı Allah'a çeker Nitekim Allah Taâlâ şöyle buyurmuştur : **«Güzel kelime Ona**

(22) A'raf S. 43.
(23) Duha S. : 11.

çıkar ve salih amel O'na yükselir.» [24] Artık anla. Bunu bildinse bilirsin ki insanlardan hiçbiri maksadından ve kıblesinden sapmaz. Ancak kendisini o cihete döndüren ve önce kendisine maksad olan isme, Allah'ın diğer bir ismi galip gelirse o zaman ilk maksadından döner. Allah'ın ismi onu, birinci maksadının elinden alırsa ona : **«Yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir,»** [25] der. Bütün veciheri döndüren isimlerle, insanların hoş görüp yöneldikleri maksatları kasdediyorum. Yani bu maksatlar, onların yüzlerini miknatıs gibi cezbe ile çeker, ona yönelirler. Bundan dolayı «ilim, malûma tabidir»» demişlerdir. İnsan bir şeyi hoş görürse ona yönelir. Sonra başka bir şeyi birinci maksadından daha hoş görse, haddi zatında o şey birincisinden hoş olmasa da o adam birinci maksadını bırakır, ikinci maksadı kendisine maksat edinir. Çünkü ikincisi kendine göre birincisinden daha güzeldir. Ona bakmaktan, ona yönelmekten zevk alır. Bir şeyin peşinden giden kimse, ondan daha cazip bulduğu başka bir şeyin peşine gider, ikincisi birincisinden daha cazip göründüğü için birincisinin yerine bu defa onu maksad edinir. Çünkü o şey kendisini çeker. **«Allah işini yerine getirendir.»** [26] Allah güzeldir, O maksad olmak ve bilinmek ister.

Bunu bildinse bil ki yüksek maksat, alçak maksattan daha tatlıdır. Zira onda güzellikler, alçaktakinden daha toplu ve daha tamdır. Çünkü yükseklik tarafında letafet daha çoktur. Alçaldıkça kesafet artar. Her lâtif, letafeti oranında kesifi kuşatır. Her

(24) Fatırs S. : 40.
(25) Bakara S. : 150
(26) Yusuf Suresi: 21.

şey, yüksekliği oranında lâtiftir. Bir şey ne derece kesafetten kurtulursa o derece daha kuşatıcı, rahat, iç açıcı, sevinç verici ve lezzetli olur. Kimin yükseklere bağlılığı daha çok olursa, rahatı daha çok, bilgisi daha tam ve kalbi daha geniş olur. Meselâ iman tatlıdır ibadetle iman yalnız imandan daha tatlıdır. Zuhd yalnız ibadetten daha tatlıdır. Nefsi bilmek, tek başına zühdden daha tatlıdır. Nefsi bilmek de derecelere ayrılır : Nefsi Levvameyi bilenin lezzeti, Emmareyi bileninkinden çoktur. Çünkü Nefs-i levvame, yükseklik itibariyle nefs-i emmarenin kıblesindedir. Nefs-i mülhimeyi bilenin lezzeti, bunun aşağısında olan nefs-i levvame'yi bileninkinden çoktur. Çünkü o da kendi altında olanın yani levvame'nin kıblesindedir. Nefs-i Mutmainneyi bilenin lezzeti, mülhimeyi bileninkinden çoktur. Çünkü mutmainne, mülhimenin kıblesindedir. Nefs-i Raziye'yi bilenin lezzeti, mutmainneyi bileninkinden çoktur. O da mutmainnenin kıblesindedir. Nefs-i Marziyyeyi bilenin lezzeti, raziyyeyi bileninkinden çoktur. Çünkü o da Raziyye'nin kıblesindedir. Nefs-i Sâfiyye'yi bilenin lezzeti de hepsinden çoktur. İşte bu nefsi bilmek, ayniyle Hakkı bilmektir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur: **«Nefsini bilen Rabbını bilir.»** yani nefsini bilen, o marifetle Rabbını da bilmiş olur. Yoksa nefsi bilmeden ayrı bir marifetle değil. Nefsi bilenin kıblesi Allah Taâlâ'dır. Bu marifet anında kendisine : **«Nereye yönelirseniz orada Allah'ın yüzü vardır.»** [27] âyetinin sırrı açılır. Allah kullarını bu bilgiye teşvik ederek buyuruyor : **«Hayır işlerinde yarışınız.»** [28] yani ey Muhammed ümmeti

(27) Bakara Suresi: 115.
(28) Bakara Suresi: 148.

isimlere ve sıfatlara bağlı bütün belirli maksatların menşeine, dünyevî ve uhrevî bütün arzuların kaynağına koşunuz. Dikat ediniz o, Zat-i İlâhî ve mutlak Vücut'tur. O öyle bir varlıktır ki o belirli maksatlar, görünüşü ve itibarı yönünden Sırf Vücut'tan başka bir şey koklamamışlardır. Belirli isimlerin ve sıfatların gereğine göre nerede olursanız Allah size gelir. Yani bütün sıfatları tamamen kendinde toplıyan Zat-i Buht (Allah) onların maksat ve gayeleri olan bu isim ve sıfatlardan doğan görüntüleri kaldırdıktan sonra tecelli eder. «O, her şey üzerinedir.» Başlangıç ve görünüşler itibariyle her şekilde görünür. Fakat zatını da gizler. Ama Maâd (âhiret), zuhur ve zatî tecellîsi itibariyle de bütün görüntüleri ve çoklukları ortadan kaldırmağa «kadir'dir.» **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»**

* *
*

ONUNCU SOFRA

Allah buyurmuştur : **«Yaptığından sorulmaz.»**[29] Kadi Beyzavî (Ks. S.) şöyle demiş : Azametinden, yetkisinin kuvvetinden, ülûhiyyet ve zatî saltanatında tekliğinden dolayı yaptığından sorulmaz. Gizli olmadığı üzere bu manadan zulüm kokusu geliyor. Çünkü eğer sormaktan korkmak, azametinden ve büyüklüğünün kuvvetinden ileri geliyorsa o halde sormanın mümkün olduğunu, ancak azametinden dolayı sorulmadığını; yahut Allah sormayı yasak ettiği için sorulmadığını söylemek lâzım gelir. Fakat bu fakirin zevkine göre yaptığından sorulmaz. Çünkü O, her şeyi hikmetiyle yapar. Ama bu hikmeti keşif ehlinden başkalarının aklı anlıyamaz. Ne zaman ki Hak Taâlâ'nın : **«Yaptığından sorulmaz»** hikmeti insanlara açılırsa ancak o zaman anlıyabilirler. Çünkü soru kalmaz ki. Zira O'nun hikmeti, bütün mahlûkatına olan rahmetini, sehasını, keremini ve lûtfunu eksiltmez. Şöyle ki : Allah Taâlâ mahlûkatı yaratmış, her şeyi tam yerli yerince koymuştur. Bir kul, Allah'ın fiillerinden kendi ilmine, zevkine ve tab'ına aykırı olan bir şeyi sormak isterse Allah Taâlâ onun basiret gözünü açar ve kul Allah'ın o şeydeki hikmetini görür. Bu suretle kul, zarurî olarak kalbinden niçin, nasıl sorularını çıkarır ve artık ondan hayret etmez. Onu yerine lâyık görür. Artık hiçbir şeyin sinek kanadı kadar fazla yahut eksik tarafını dahi Rabbına sormayı kendine yakıştıramaz. Elbette bir hastalığın, bir kusurun, bir eksikliğin, bir fakirliğin, bir zararın, bir cehlin, bir küfrün kaldırılmasını doğru bulmaz. Allah'ın insanlara ezelde taksim ettiği rızkı, eceli, kudreti, aczi, taati ve masiyeti değiştirmeyi istemez. Eşyayı olduğu gibi görür. Bunların hepsini, içinde hiç zulüm olmıyan, sırf adalet ve eksiksiz sırf kemal, hiç bozukluğu, eğriliği büğrülüğü olmıyan tam doğru kabul eder. Her şer sandığının altında bir hayır vardır ve her zarar sandığı şeyin sonunda bir fayda vardır. Bir zaman zulmetin kapladığı bir şeyi, başka bir zaman nur kaplar. Allah cömert, kerim ve merhametlidir. Yaratıklarına asla cimrilik etmez. Onların yararına olan bir şeyi kendine alıkoymaz. İşte bu, ikinci bir soru daha meydana çıkarırki keşf erbabı bunu sormaktan ve buna cevap vermekten menedilmişler, bilginler bunda hayrete düşmüşlerdir.

(29) Enbiya Suresi: 23.

«**Bizi buna ileten Allah'a hamdolsun. Allah bize hidayet etmeseydi, biz hidayete eremezdik.**»[30] «**Muvaffakiyetim Allah'a bağlıdır.**» O'na yapışırım.

* *
*

ON BİRİNCİ SOFRA

BİN altmış yedi senesi Rebiu'l-âhir sonlarında bir gün kulların çokluğunu, fakat âbidlerin azlığını, zahidlerin nadir olduğunu, âriflerin de yani âriflerden Allah'a yaklaştırılmış olanların azdan az olduğunu; çoğunluğu fasıkların, âsilerin ve kâfirlerin teşkil ettiğini ve bana göre bunların Allah'ın rahmetinden uzak bulunduğunu düşünüyor ve kendi kendime diyordum ki: «Acaba bu çoğunluğun hali ne olacak? Biz iyi biliyoruz ki Yüce Allah Erhamürrahimîn'dir.» Bunun sırrının, Allah tarafından açılması için kalbimin burçlarında dolaşıyordum. Birden bana iki kanatlı büyük bir kapı açıldı. Kanatlarından birine şöyle yazılmıştı: «**Bu, dünyanın sırrıdır.**» ötekine de: «**Bu, âhiretin sırrıdır.**» yazılı idi. Kapının hemen ardında güzel yüzlü, mütenasip endamlı, yüzünün nurundan Güneşin utandığı bir genç gördüm. Bana dedi ki: «Sana dünya ve âhiretin sırrı açıldı. Üzerindeki beşerî elbiseyi, ve izafî varlığı (vücudu) at, kapıdan içeri gir. Tuhaf bir şey göreceksin ve sana ledünnî ilimler açılacak, Yüce Allah'a yakın ve uzak olanı bilecek ve dertlerden kurtulacaksın.» Çıkardım ve kapıdan içeri girdim. Bana nuranî bir elbise giydirdi. Bir de baktım ki ilmim ve anlayışım, kulağım, gözüm bütün iç ve dış duyularım başka bir

(30) A'raf Suresi : 43

ilme, başka bir anlayışa, başka bir kulağa, göze ve yeteneklere değişti. Günüm, «**Arzın başka bir arza, göklerin başka göklere değişip herkesin tek kahredici Allah'ın huzurunda duracağı gün**» oldu. Ve: «**O'nun vechinden başka her şey helâk olacaktır.**» âyetinin manası meydana çıktı. Bildim ki Rabbımın bana giydirdiği elbise, Hakkanî varlıktır. Sonra o hâlimle yaratılmışlara baktım. Gördüm ki benim zannımda âbid, zahid, veliyyullah olanların çoğu Allah'tan ve O'nun rahmetinden uzaktır. Onunla Allah arasında gösterişten, işittirmeden, kendini beğendirmeden, nefsini temize çıkarmadan, böbürlenmeden, kendi nefsi hakkında yahut insanlar hakkında Allah'a kötü zan taşımaktan, ya da zahiren kendinden aşağı olana hakaret göziyle bakmaktan meydana gelen bir perde vardır. Halbuki kendisi iyi yaptığını sanıyor. Ve zannımda fasık, âsî, riyakâr, sapkın, bid'atçi, mülhid, zındık olanların çoğunu da Allah'a yakın, Allah'ın dostu, o'nun sevgilisi gördüm. Bunlar, kalblerinde bulunan üzüntü, zillet, hulûs, Allah'ı bilme kendi nefsi ve diğer kullar hakkında Allah'a iyi zan besleme, herkese tevazu gösterme gibi sebeplerden bir sebeple Allah'a yaklaşmışlardı. Ve gördüm ki uzaklaştırıcı sebeplerin en kuvvetlisi kibir ve şöhret; Allah'a yaklaştırıcı sebeplerin en kuvvetlisi de tevazu, ve mahviyettir. Aslında yakınlık ve uzaklık varlığı olmıyan mevhum şeylerdir ya. Sonra bana: «**Benim velilerim, benim kubbelerim altındadır, onları benden başka kimse bilmez.**» Kudsî Hadisinin sırrı açıldı. Allah Taâlâ'nın örtüsiyle ayıp kubbelerinin altında gizli olan velîleri kimse bilmez. Bunları, izafî varlığı atanlar bilirler. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur: «**Varlığın öyle bir günahtır ki onunla hiçbir günah mukayese edilmez.**»

Sonra Hakkanî vücudu giydim, ve öylece ikinci defa halka baktım. Bu defa bütün mahlûkatı Yüce Allah'a yakın gördüm. Gözüm önceki bakışında aldanmış olduğundan üzüntü içerisinde bana döndü. İmam Şatıbî bu görüş makamında bir beyit söylemiş :

«Bütün insanlar mevlâ sayılır; Çünkü onlar Allah'ın kazasına göre bir iş yapıyorlar.»

Sonra bana daha başka sırlar ve bilgiler de açıldı ki onları ifşa etmek helâl değildir. İşte o vakitten beri o görüş ve o varlık benden hiç gitmedi. Evvel ve âhir Allah'a hamdolsun.

* *
*

ON İKİNCİ SOFRA :

«Ey insanlar, sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın haklarına riâyet edin şüphesiz Allah sizi gözetleyip durmaktadır.» [31]

Bil ki insanlar tamamen bir tek nefisten yaratıldıklarından dolayı, birbirlerine gidip gelme, aralarında sevgiyi arttırır. Ama bu, Allah için buğz etmeye de mani olmaz. Zira küfre, şirke, isyana, müşriklere ve âsilere Allah için kızmak vaciptir. Onları imana ve salâha davet etmek gerekir. Burada Allah için sevmek, Allah için buğz etmek (sevmemek) vardır.

(31) Nisa Suresi: 1.

Bil ki sen, insanlara melâike göziyle bakarsan, onları yer yüzünde fesat çıkaran, kan döken varlıklar görürsün. O halde onların sohpetinden, arkadaşlığından sakınmalısın. Çünkü onlar hatâyı kabul etmezler, kusuru affetmezler, bir aybı örtmezler, nakirin (zerrenin) kıtmirin (köpeğin) hesabını sorarlar. Azı da çoğu da kıskanırlar. Acınmak isterler ama kendileri acımazlar. Hatâ ve unutmayı cezalandırırlar, affetmezler. Koğuculuk ve iftira ile ihvanı ihvandan kaçırırlar. Çoğunun sohpeti dinde ziyandır. Onlardan uzaklaşmak, insanın dinini muhafaza bakımından tercihe şayandır. Razı olsalar, yüzden gülerler. Kızsalar, içleri kin dolar. Zahirleri siyab (elbise) batınları (içleri) ziyab (düşmanlık)tır. Zanlarla keserler, arkanda seni gözleriyle kaşlariyle çekiştirirler. Dostlarına dahi hasedden, şüpheden ve koğuculuktan geri durmazlar. Şöyle bir evde, bir yerde bir müddet rastlayıp sohpet ederek iyice sınamadığın kimsenin sevgisine güvenme. Senden uzak kaldığında ve dost olup yaklaştığında, zenginliğinde fakirliğinde iyice tecrübe et; yahut onunla yolculuk et veya dinar ve dirhem ile (para ile) alış veriş et veya dara, ihtiyaca düş:, eğer bütün bu hallerde ondan razı oldu isen onu büyükse baba, küçükse oğul, akran ise kardeş et.

İnsanlar, birbirleriyle muâmelelerinde dört hal üzeredirler : Bir kısmı iyilik edene iyilik eder. Bu, eşek huyludur. Bir kısmı kötülük edene kötülük eder. Bu da köpeklerin ve yırtıcı hayvanların huyundandır. Bir kısmı iyilik edene kötülük eder. Bu da yılan huyludur. Bir kısmı da kötülük edene iyilik eder. Bu da peygamberlerin, velîlerin ve salihlerin ahlâkındandır. Şimdi bu söylenenleri duydunsa ar-

tık kendine hangisini uygun görürsen onu seç. Eğer dördüncü kısımdan olamıyorsan, bari insanların ahvalini araştırmamalısın ki onlara iyi zan besliyesin ve onlarla iyi geçinebilesin. Bu da olmazsa onları bırak, onlardan kaçın ta ki onları kötü sanıp eziyet etmiyesin, akrabayı terk edenlerden, insanların hukukunu çiğniyenlerden olmıyasın.

Ama insanlara Allah'ın nuriyle bakarsan, zulmette nur, zehirde panzehir, düşmanlarda dost, kahirde lûtuf ve o kadar çok çeşitli ve zıt aynalar içerisinde bir tek yüz ve bir cemal görürsün. **«O'nun gibi hiçbir şey yoktur.»** Nitekim Gazalî (Ks. S.) demiştir : **«Kâinatta olduğundan daha güzeli yoktur.»** Kendi kendine şu beyti tekrar et:

«Âlemin nakşını hep hayal gördüm; Ol hayal içre bir cemal görürüm,

Heme âlem çü mazhar-i Hak'tır; Anın için kamu kemal gördüm.»

O zaman sana insanların şerlileri ile hayırlıları bir olur. her ikisiyle de karışıp konuşman eşittir. Hattâ şerlileri arasına katılırsın ki sana eziyet etsinler de onların eziyyetlerine tahammül edesin bunun yanında onlara iyilik edesin. Çünkü sevgilinin, âşıka celâl ile muâmelesi, cemal ile muâmelesinden daha tatlıdır. İşte bu bakış sırasında melâikenin bakışı, utancından mahvolur.

* *
*

ON ÜÇÜNCÜ SOFRA :

«Yakînen bilenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu göstermiştik. Gece basınca bir yıldız görmüştü, «İşte bu benim Rabbim»

dedi; yıldız batınca, «Batanları sevmem.» dedi. Ayı doğarken görünce, «İşte bu benim Rabbim» dedi, batınca, «Rabbim beni doğruya eriştirmeseydi and olsun ki sapıklardan olurdum» dedi. Güneşi doğarken görünce, «İşte bu benim Rabbim, bu daha büyük» dedi; batınca, «Ey milletim! Doğrusu ben ortak koştuklarınızdan uzağım» dedi. «Doğrusu ben yüzümü, gökleri ve yeri yaratana, dosdoğru çevirdim, ben puta tapanlardan değilim.» [32]

Bu fakir kula da Allah'a sülûküm sırasında sülûkün istikameti bereketiyle Allah'a şükür, aynı şey vaki oldu. Ben o günlerde on iki konak'tan beşinci konakta idim. Hiç kararım kalmamıştı. Bir yandan öbür yana kaçıyor, mücahede şiddetinden dolayı bir yerde ve bir halde duramadığım için kendimi minareden, yahut da dağlardan aşağı atacak oluyordum. Sülûk günlerimin ekserisinde gıdam, yirmi dirhem arpa ekmeği idi. Nihayet bin altmış senesi Muharrem Ayının son on gününde dördüncü Cuma gecesinde sülûk esnasında uyanık iken bir de gördüm ki evin içinde karşımda bir yıldız. Onu baş gözümle gördüğümü zannettim de gözümü yumdum. Baktım ki hayır, yine öyle görünüyor. Gözümü açtım, yine önceki gibi karşımda. O zaman anladım ki bu, kalb gözüyle görülüyor. Birkaç gün o yıldız gözümden kaybolmadı. Sonra büyüdü, büyüdü Ay kadar oldu. Birkaç gün de böyle devam etti. Sonra git gide büyüdü Güneş kadar oldu. Birkaç gün de böyle gittikten sonra yine yavaş yavaş büyüdü, yükseldi, altı ciheti kapladı. İlk gördüğüm zamandaki ıstırabım, kalb çalkantım, nurun genişleyip altı yönü kaplayıncaya kadar yavaş yavaş tamamen dinmişti. Artık

(32) En'am Suresi: 75-79.

bundan sonra cesetle mücadele ve riyazet yapamadım. Kalb ve ruh ile bunların durumlarına uygun şekilde mücahedeye devam ettim. Bu hali, şeyhim, göz bebeğim Elmalı'lı Ümmî Sinan (Ks.S.)a söyledim. Dedi ki : «İbrahim Aleyhisselâm'dan kalan beşinci menzilin hali budur. Bu menzil onun ilk makamı idi. Onun ilk menzili, ittiba bereketiyle Muhammed Aleyhisselâm'ın ümmeti için beşinci menzil oldu. Fakat Allah'ın Resulü için bir makam yoktur. Bütün makamlar onun ayakları altında bir tek adımdan ibarettir.» Sonra buyurdu : «Seni İbrahim Aleyhisselâm'a lûtfettiği Sırat-ı Müstakîme ileten, ve seni onun izinde gittiğin için O'na varis kılan Allah'a hamdolsun.» Sonra şu âyeti okudu : «**Gece onu örtünce bir yıldız gördü.**»

* *
*

ON DÖRDÜNCÜ SOFRA :

Müslim Ebu Hüreyre'den şu Hadisi rivayet etmiştir : «**İşte Cümdan, yürüyünüz.**» Cümdan, Cim'in ötüresiyle, mîmin sükûniyle Medine-i Münevvere'den bir gece uzaklıkta meşhur bir dağdır. Resulûllah (S.A.V.) bunun üzerinden geçtiği zaman : «Müferridler geçti ileri.» buyurmuştu. Kadî, müferridi ra'nın kesriyle ve şeddesiyle zikrediyor. Diğerleri şeddesiz olarak müfrid diyorlar. Müferrid, yahut müfrid : bir şeyi tek yapmak demektir. Hz. Peygamber'den : «Müferridler kimlerdir ya Resulâllah?» diye sorduklarında: «Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlardır.» buyurdu. Hadisin tam metni İbnu Melek'te mevcuttur. Allah Taâlâ şöyle buyurmuştur : «**Yer**

yüzünde yürümediler mi ki kalbleri olsun da onunla düşünsünler, yahut kulakları olsun da onunla işitsinler. Çünkü gözler kör olmaz, lâkin göğüslerdeki kalbler kör olur.»(Celâleyn)

Ben, doğum yerim olan Malatya'da ilk ilim talebinde bulunduğum sırada kalbimde tarikat-i Sufiyye'yi bilmek arzusu vardı. Önce onların meclislerine muhalif idim, gitmezdim. Fakat sohpetleri bereketiyle günden güne şevkim arttı, nihayet Halvetî şeyhlerinden birine bey'at ettim. Babam da beni ona gitmekten menediyor, kendi şeyhine götürmek istiyordu. O zat nakşibendiyyeden idi. Ve bana göre kâmil değildi. Sefer etmem icabetti. Nihayet bin kırk sekiz yılında ki Bağdat bu yılda fethedilmişti, ilim talebi kasdiyle Diyarbekir'e sefer ettim. Ama asıl maksadım tarikat ilmi idi. Orada bir yıl kaldım, sonra Mardin'e gittim. Orada da bir sene kaldım. Diyarbekir ve Mardin'de mantık ve kelâm okudum. Oradan Mısır'a gittim. Mısır'da Şeyhuniyye (Medresesinde) Kadirîden bir şeyh buldum. Ona bey'at ettim ve Camiü'l-Ezher'de de derse başladım. Camiü'l-Ezher'de okuyor ve o tekkede de yatıyordum. Ciddî çalışıyor, her ikisini de muntazaman yürütüyordum. Bir gün şeyhim bana dedi ki : «Zahir ilim talebinden tamamen vazgeçmedikçe tarikat ilmi sana açılmaz.»

İlimden ayrılmam bana güç geldi. Ağlıyarak tazarru ve niyaz ile Allah'a istihare ettim ve uyudum. Gördüm ki gûya ben büyük bir şehirdeyim, sultana hizmet ediyorum. Sultan da Şeyh Abdul-Kadir Geylânî (Ks.S.) imiş. Kendisinin avlusu geniş bir sarayı var. Kendisi, nedîmlerinden büyük bir cemaat arasında bir tarafta abdest alıyor. Sanki ben de öbür

tarafında tereddüd içerisinde duruyor, bana kızacağından korkuyorum. Oradan çıkacak bir yer de bulamadım. Beni gördü, çağırdı : «Ey sûfî». Hemen kendisine döndüm. Ve önünde durdum. Hadimlerinden birine : «Buna bir kese getir.» dedi. Hizmetçi çabuk çabuk birkaç adım gidince «gel, dedi, ona kendi cebimden vereyim.» Elini cebine soktu, bir kese çıkardı ve bana uzattı. Huzurunda keseyi açtım. İçinde taze sikkeli dirhemler vardı. Başka bir kese daha gördüm, onu da açtım. Onda da taze sikkeli dinarlar vardı. Ben : «Efendim, bu iki kesenin manası nedir?» diye sordum. Cevaben dedi ki : «Dirhemler zahir ilimdir, öğren ve onunla amel et. Dinarlar tarikat ilmidir, ona ancak sana takdir edilmiş bulunan kimsenin (mürşidin) yüzünden kavuşabilirsin» ve bana : «Senin şeyhin bu şehirde değildir.» diye işaret etti. Söylemeğe muktedir olamıyacağım bir ferah ve sevinç ile uyandım.

Ru'yayı şeyhime söyledim. Bu ru'ya üzerine beni halife yapmak istedi. Dedim ki : «Efendi benim kalbim hilâfete kanmaz. Artık bundan sonra seyahet etmek istiyorum. Çünkü hiçbir yerde durağım kalmadı. Eğer bana izin vermezsen helâk olmaktan korkuyorum.»

İzin verdi. Bana yüzünden ilim mukadder olan zatı bulmak arzusiyle yola çıktım. Senelerce dolaştım. Arap ve Rum (Anadolu) şehirlerinde çok şeyhlerin sohpetine eriştim. Âkibet şeyhim, göz bebeğim, kalbimin devası Şeyh Ümmî sinan Elmalı (Ks.S.) nın hizmetine ulaştım. Kalbimin şifasını onun hizmeti şerefinde buldum. Mübarek nefesi kimyasiyle, bana Hz. Şeyh Abdu'l-Kadiri Geylânî (Ks.S.) nın bahsettiğim ru'yada bana işaret ettiği her şey hasıl

oldu. Allah'a hamdolsun, Allah'ın lûtfiyle telvin gitti, temkîn hasıl oldu. **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»**

* *
*

ON BEŞİNCİ SOFRA :

Abdullah İbnu Mes'ud (R.A.)ın şöyle dediği rivayet edilmiştir : **«Resulûllah bir çizgi çizdi ve bize : «Bu, Allah'ın yoludur.» dedi. Sonra sağında solunda birtakım çizgiler çizdi ve dedi ki; «Bunlar da yollardır. Bu yolların her birinde bir şeytan oturmuş kendisine davet eder.» ve okudu : «İşte benim doğru yolum budur, ona tabi olun.», «Muhakkak sizin sa'yiniz** (yani ameliniz) **çeşitlidir.»** Kiminiz ilim ve amel ile sa'yeder, Cennet'e gider. Kiminiz cehalet ve nefis arzusiyle zulmete koşar da Cehennem'e gider. **«Herkesin uyduğu bir ciheti vardır. Hayır işlerine koşunuz. Nerede olursanız Allah hepinizi toplu olarak bir araya getirecektir.»**[33]

Bil ki insanın sa'yinin çeşitli oluşu, insanların dört tavır (merhale)de bulunuşlarından dolayıdır. Bu dört tavır (merhale) ile hayvanlar âlemini, yırtıcılar âlemini, şeytanlar âlemini ve melekler âlemini ifade etmek istiyorum. Her âlemin mahiyyeti, insanı öteki âlemin aksi yöne iter. Doğumdan hemen sonra insanın ilk âlemi başlar ki hayvanlar âlemidir. Bu âlem onu yemeğe, içmeğe, helâl ya da haram birleşmeğe sevkeder. İnsan orada sebat eder, imana ve amele dönmezse dünya sevgisi ona galebe çalar, dünyadan her istediğini de pek tabiî elde edemez, neticede yırtıcılar âlemine girer. Kibir, kin,

(33) Bakara Suresi: 148.

hased, intikam, mukadderse katil ile vasıflanır ve o insanın sireti yırtıcı hayvanlara döner. Eğer bundan da imana ve amele dönmezse mevki hırsı galebe eder, muradına ancak hilelerle erişir ve sonunda devler ve şeytanlar âlemine girer. Hile, hud'a yalan, gıybet, koğuculuk ve iftira ile İblis gibi halk arasına fitneler düşürmek gibi huylarla vasıflanır. Orada kalırsa Esfel-i safilîn (aşağıların aşağısın)da kalmış ve insanların en sapkını olmuş olur. Ama saâdete ulaşıp da melekler âlemine dönerse ki bu âlem zikir, tesbih, tehlîl ve istiğfar âlemidir; bütün insanlar ile iyi geçinir ve güzel ahlâklı olur ki güzel ahlâk insanın kemalidir. Bununla ötekilerden (meleklerden) üstün olur. Çünkü böyle insanlar oraya hayvanlar, yırtıcılar, dev ve şeytan âlemlerinden ilim ve amel ile yükselmişlerdir. Mücadele ederek oraya geçmişlerdir. **«Güzel söz O'na çıkar, salih amel O'na yükselir.»**[34] İnsanlardan bazıları birinci mertebede, bazıları ikincide, bazıları üçüncüde ve bazıları da dördüncüdedir. Bazıları da merhaleden merhaleye seferini tamaladıktan sonra daimî olarak bir halden diğer hale geçmek üzere bulunurlar.

Şimdi bak gör, senin nefsin bu otlaklardan hangisinde otlamaktadır. Onu aşağılardan yukarılara döndürmek için çemirlen ki helâk badirelerinde ilimler suyundan-ki salih amellerin neticeleridir-susuz kalmayasın. Eğer insan isen himmetini hayvanların, yırtıcıların ve İblisin gittiği yönden çevir. Allah'a koşman, yolların en yükseğinde olsun. Çünkü Allah'a giden yollar, mahlûkatın nefesleri sayısı kadar çoktur. Nefsi bilmeğe çalışmak, insanı Allah'ı

---

(34) Fatır Suresi: 10.

ve gayelerin en yükseği olan tevhid mertebelerini bilmeğe götürür.

Bil ki güzel ahlâk imandır, ameldir, ihlâstır, zikirdir, ihsandır, tevazu'dur, öğüttür, tasavvuftur, cömertliktir, mürüvvet etmedir, rızadır, sabırdır, Allah'ı sevmedir, Allah'tan korkmadır. Bunlar, ancak Âdem Aleyhisselâm'ın ilmi kendisinde zuhur eden insanlara vergidir. Bu ilim, esma ilmidir. Yani ledünnî ilimdir, ve amel-i salihin neticesi olan veraset ilmidir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: **«Her kim bildiğiyle amel ederse Allah onu bilmediği şeylerin ilmine varis kılar.»** Nasıl ki melekler de önce Âdem'e itaat etmediler. Ancak Allah Taâlâ Âdem'e esma ilmini ilham ettikten sonra ona secde ettiler ve hürmetle onu başlarının üstüne kaldırdılar. Ahlâk-i Hamîde de böyledir. Ancak Allah'ın veraset ilmini lûtfettiği kimsede bulunur. O (iyi insa)nlar bu ilmi arzu ederler, çünkü bu ilim, peygamberlerin ve velîlerin ilmidir. İşitilmedi mi ki bizim Peygamberimiz okuma ilmiyle değil, veraset ilmiyle bir velî idi. Ama İblis'e gelince: kimdeki cin, dev ve şeytanın sıfatları olan hîle, hud'a yalan bühtan ile insanları azdırma huyları zuhur ederse bu sıfatların sahibi; ahlâk-i Hamîde meleklerinin itaat ettiği ikinci ilim erbabına icmalen ve tafsilen düşman olmakta devam eder. Bu sıfatlar onu beşerî sıfatların hükmüne düşürmek suretiyle mahvetmeye ramak kalır. Artık sen anla. Binaenaleyh Âdem hilâfetinde olan kimsenin, halk ile muâmelesinde halin icabına göre ahlâk-ı hamîde meleklerini kullanması ve daima kötü ahlâk şeytanından kaçınması, ledünnî ilim talibi bulunan melâikeyi irşadedip onları da bu ilimde otlatması, mülhidlerden ve münkirlerden daima kaçınması gerekir.

ON ALTINCI SOFRA :

Allah'ın Resulü (S.A.) şöyle buyurmuşlardır : **«Sadık ru'ya, peygamberliğin kırk altı şu'besinden bir şu'bedir. Bu da mü'minlerin peygamberlikten nasipleridir.»** Mevlâna Cami (Ks. S.)nin Füsus şerhinin Yusuf Fassı'nda da böyledir.

Fakir der ki İçimden geçiyordu ki İmam Busırî (Ks.S.)nin Kaside-i Bürde'sini tahmis [35] veya tesbi [36] edeyim. Ve her beytin başında Muhammed (S.A.V.)in ismini getireyim. İsti'dadım olmadığı için buna muvaffak olamadım. Ne kadar çalıştımsa güçlük çektim, ağır geldi, uzun zaman sadece birkaç beyitten fazla bir şey yazamadım. Bu yazdıklarımı da beğenmiyordum. Fakat bu düşünceyi de kalbimden çıkaramadım. Benim bilgin, salih bir ihvanım vardı. Ona içimdeki bu iştiyakı, fakat bunu gerçekleştirmeğe muvaffak olamadığımı söyledim. Bana : «Sahibinden yani Allah'ın Resulü(S.A.V.)nden izin aldın mı?» dedi. «Hayır.» dedim. «İşte içine doğmayışının sebebi budur. Bunu Hz. Resul Aleyhisselâm'dan sor.» dedi. Sanki ben uyuyordum da o kardeşim bu öğütüyle beni uykudan uyandırdı. Birkaç gece Resul Aleyhisselâm'ın sırrına yalvararak, niyaz ederek kerem denizinden fakiri boş döndürmemesini istiyerek iltica ettim. Bin yetmiş beş senesi Muharremü'l-Haram'ının ikinci onunda Bursa'da Resulüllah'ın mübarek yüzünü görmek şerefine nail oldum : Resulullah (S.A.V.) bana arkadaşlarından birini göndermiş. Kendisi şark tarafından garp tarafına geçiyormuş. Bana dedi ki : Allah'ın Resulü (S.A.V.) sana diyor ki : «Beyaz at bizden ayrıldı, arkamızdaki otlakta kaldı. Onu alsın, bize getirsin.» O gelen zat, bana atın nerede bulunduğunu ve oraya gidilecek yolu gösterdi. «Resulullah'ın sözü başım üstüne!» dedim. Hemen ata koştum ve onu denilen yerde buldum. Yularını elime aldım, çabuk sürdüm, Allah'ın Resulü (S.A.V.) Hazretlerine yetiştirdim. Yanında yedi kişi vardı. Bir dağın eteğinde, nehir kenarında, bir ağaç gölgesinde konaklamışlardı. Aralarında Resulullah (S.A.V.) de bulunuyordu. Baktım namaz kılıyorlar. Ben yetişinceye kadar namazlarını bitirdiler. Resul-i Ekrem'e kavuşunca sabrım tükendi, utanmayı bir yana bıraktım, hemen boynuna sarıldım, öptüm, Resulullah (S.A.V.)in iki dudağını emdim. Ben mübarek dudaklarını öptüğüm sırada : «İşte bu, ilimler ma'denidir; bu, bilgiler kaynağıdır; bu, Allah'ın vahiy hazinesidir.» diyordum. Resulullah (S.A.V') beni bir müddet bundan menetmedi, sonra bana : **«Namaz kıldın mı?»** buyurdu. «Hayır, yâ Resulâllah.» dedim. **«İşte su dedi, abdest al ve namaz kıl.»** «Baş üstüne.» dedim. Namaz kılmak için abdest almağa başlayınca ferahımdan sevinç ve ağlama ile tatlı bir şekilde uyandım.

Derhal tesbi'e başladım. O gün otuz yedi beytin tesbi'i mümkin oldu. Ertesi gün kırk beyit tesbi, ettim. Hasılı on gün içinde bitti. Yüce Allah'a hamdolsun. Allah ve Resulü daha iyi bilir, ru'yanın ta'biri bu idi : Ameller sahibinin bineğidir. Onu isteğine ulaştırır. Tasnifler ve diğer hayırlı işler de böy-

---

(35) Tahmis: İkili beyti üç mısra' ilâve ile beş mısra'a çıkarmaktır.

(36) Tesbi': İkili beyti beş mısra' ilâve ile yedi mısra'a çıkarmaktır.

le (sahibinin bineği)dir. Demek at Kaside-i Bürde idi, onu Allah'ın Resulüne götürmemiz için bize olan emir, onu, Muhammed Aleyhisselâm'ın ismine kavuşturmağa işaret idi. Çünkü isim, ehl-i hakikat indinde müsemmanın kendisidir. Onların yedi kişi olmaları da tesbi'e işaret idi. Abdest almakla emir ise, tesbi'e başlama emrine işaret idi. Vefatından sonra, kardeşlerimden bu ru'yayı, Tesbi'-i Muhammedî'nin başına yazmalarını rica ederim.)

* *
*

ON YEDİNCİ SOFRA :

Allah Taâlâ buyurmuştur : **«Allah'tan korkanlara va'dedilen Cennet şöyledir : Orada temiz su ırmakları, tadı bozulmıyan süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları, süzme bal ırmakları vardır. Onlara orada her türlü ürün ve Rablerinden mağfiret vardır. Bunların durumu, âteşte temelli kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?»** [37]

İnsanlık âleminde suyun, sütün, şarabın ve balın misali şöyledir; Bil ki ilim arayan kimse ilim talebinde suyun denizi araması gibi olmalıdır. Nasıl ki su, gece gündüz durmadan ne dağ, ne ova, ne taş, ne orman, ne de güzel ve çirkin arazi demeden hepsini geçip denize kavuşur. İşte ilim talebinin de hiç durmaması, ilim denizine ulaşıncaya kadar matlûbunu bulduğu herkesten-o kimse şeref ve izzet

(37) Muhammed Suresi: 15

sahibi olmasa da - tevazuu esirgememesi lâzımdır. İlmi de kendi ruhunu ve başka ruhları besliyecek faydalı bir ilim olmalıdır. Nasıl ki süt vücutları besler. İlim ve ameliyle bir mürşid-i kâmile koşmalıdır ki şarap gibi sakisini de, içenini de sarhoş eden bir ma'rifete (bilgiye) erişebilsin. Ahlâkı da kalblere şifa veren süzme bal gibi olmalıdır. Bir kimse bunları yani ilmi, ameli, ma'rifeti ve güzel ahlâkı kendinde toplarsa onun meclisi cennet olur.

Bil ki Cennet'te bu dört nehir bulunduğu gibi müzekkir (zikrettiren) ve şeyhte de cennettekinin misali olan bu dört şey bulunmalıdır. Bunlardan biri eksik olursa onun meclisi cennet olmaz. Çünkü Cennet bunlardan yoksun değildir. Aralarında tam bir münasebet olmazsa, onun meclisi insana hoş gelmez. Meclisi insanların meyledeceği bir meclis olmaz. Yani seyri ve ilim talebi ve ilim ehline tevazu'u tam olmazsa ilmi eksik olur, ona meyledilmez. Meselâ ilmi cemeder de onunla amel etmezse o ilim kendisine fayda vermemiştir. Artık başkasına yararlı olması beklenemez. Ondan fayda umulmaz ve halk da ona rağbet etmez. Hem âlim, hem de ilmiyle âmil olur da kâmil ve mükemmil bir mürşitten icazetli bulunmaz, sadece kendi kendine zahid geçinirse onda da ne kendisine, ne de başkasına bir lezzet hasıl olmaz. Zira cem'inin çırasında mahabbet yandırılmamışsa onun etrafında pervane nasıl toplanır? Kendisini büyük bir nimet olan ma'rifet, halim kılmamış ise onun sözü bal gibi göğüslere şifa vermez. Halk onunla ünsiyyet etmez. Her cihetten kendisine meyledilmesi için bu dördünü kendinde toplaması lâzımdır. Taki her yönden kendisine meyledilsin. Nasıl ki Cennet her milletin

arzusudur ama ona herkes giremez. Ancak mekârihine (sıkıntılarına) katlananlar girebilirler. Çünkü Cennet mekruhlarla (Sıkıntılarla) çevrilmiştir. Bu meziyyetler bir insanda kolay kolay toplanmaz. Ancak çok yorulmak, güçlük çekmek, belâya katlanmak, erbabına tevazu göstermek suretiyle elde edilebilir. Çünkü Cenabı Hak şöyle buyurmuştur: **«Yoksa siz, Allah aranızdan mücahede edenleri ve sabredenleri bilmedikçe Cennete gireceğinizi mi sandınız?»**[38] «Beyit : Âşkın yaşayışında safâ rahatlık nereden olacak? Çünkü Cennet mekârihle bezenmiştir.»

* *
*

ON SEKİZİNCİ SOFRA :

Allah Taâlâ buyurmuştur: **«Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, bunun dışında dilediğini affeder.»**[39] ve buyurmuştur: «Bil ki Allah'tan başka tanrı yoktur.»[40] Peygamber Aleyhisselâm da buyurmuştur:» **«Âdem oğlunda bir et parçası var ki o iyi olduğu zaman bütün ceset iyi olur; o bozulduğu zaman bütün ceset de bozulur. Bilin ki o kalbdir.»**

Kalbin fesadı şirk iledir. Şirk de dört türlüdür. Müşriklerin şirki: putlara ve saireye tapmak gibi. Allah'ın fiillerinde şirk: Fi'li mutlak olarak kula nisbet etmek gibi. Allah'ın sıfatlarında şirk: Kula izafî değil de mutlak olarak kemal nisbet etmek gibi. Gerçek Vücut (Varlık)ta şirk: Halka doğrudan doğruya vücut nisbet etmek gibi. Kalb bu dört türlü şirkten ne kadar bozulursa, şirkin fesadı insana sirayet eder ve o kişi o miktar azaba çarptırılır.

(38) Âl-i İmran: 142.
(39) Nisa Suresi: 116.
(40) Kital Suresi: Âyet 19 un bir kısmı.

[Allah, her şirkin karşısında onu gideren bir tevhid olmak üzere dört tevhid ile selâmet evine çağırır. Birinci şirkin karşısında bulunan tevhid: Allah Taâlâ'nın: **«Bil ki Allah'tan başka ilâh yoktur.»**[40] sözüdür. Yani Allah'tan başka tapılacak varlık yoktur demektir. Bu tevhid ile mü'min kâfir ayrılır. İkinci şirke karşı tevhid; Allah'ın Hud Aleyhisselâm'dan naklen söylediği: **«Hiç bir canlı yoktur ki Allah onun alnından yakalamamış** (ona el koymamış) **bulunsun»**[41] sözüdür. Bu tevhid ile havass (seçkinler), işi bizzat Allah'a nisbet etmekle avamdan ayrılırlar. Bu görüşte olan şöyle der:

«Bütün insanlar mevlâ sayılırlar, çünkü onlar Hak'kın kazasına göre bir fi'il yapıyorlar.»]

Üçüncü şirke mukabil tevhid; Yüce Allah'ın: **«Hamd âlemlerin rabbına mahsustur.»** sözüdür. Bu tevhid ile ahassu'l-havass (Seçkinlerin seçkinleri) bütün hamidleri bizzat Allah'a nisbet etmekle havasstan (seçkinlerden) ayırılırlar. Bu görüşte olan şöyle der: «Her güzel şey O'nun cemalinin yankısıdır. Belki her güzelin güzelliği O'dur.»

Dördüncü şirke karşılık olan tevhîd; Allah Taâlâ'nın: **«O'nun vechinden başka her şey helâk olacaktır.»**[42] sözüdür. Bu tevhid ile Hak'kın vücudu

(41) Hud Suresi: 56.
(42) Kasas Suresi: 88.

ile halkın vücudu ayrılır. Bu görüşte halkın vücudu yok görülür. Baki olan, var olan yalnız O'nun varlığıdır. Tevhidin bu dört mertebesinden her biri, kendi miktarınca sahibini selâmet evine sokar.

Fi'illerin şirki daha ziyade avamda, bilhassa çarşı-pazar ehlinde bulunur. Bunun alâmeti : Bazılarının diğerlerine söğüp saymak, iftira etmek, döğmek, öldürmek, intikam almak şeklinde görülen husumetlerdir. Onlar, işleri Allah'tan değil, başkalarından görürler. Çünkü eğer bütün bu fi'illerin, yalnız Allah'tan olduğunu bilselerdi barış içinde yaşarlardı. Bu şirkin erbabı, amellerinde gösteriş yaparlar.

Sıfatların şirki, umumiyetle a'yan (ileri gelenler) de, özellikle bilginlerde bulunur. Bunun alâmeti, kemalde kendinden aşağı olanlara kibretmek, kendinden üstün olana hased beslemektir. Çünkü hal diliyle : «Elhamdülillâhi Rabbilâlemîn : Hamd âlemlerin Rabbine mahsustur.» deselerdi, o hususta kendi akranlariyle ve kendinden üstün olanlarla barış içinde olurlardı.

Zat şirki, umumiyetle mevki sahiplerinde, özellikle şeyhlerde bulunur. Zira bütün mertebeleriyle vahdet-i vücudu (varlığın bir olduğunu) bilselerdi bazılarına yüz gösterip bazılarına da sırt çevirmezler ve aşağı mertebelere hakaret gözüyle bakmazlar ve irşad ile bağlı kalmazlardı. Çünkü bu görüş noktasında biri diğerinin karşısında bulunmaz. (Zıt yoktur). Burada yüz göstermek ve sırt çevirmek, nazar ve irşad, sadece Allah ile, Allah için ve Allah'ta makbuldür, doğrudur. Artık sen anla. Bundan dolayıdır ki : Peygamberimiz Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : **«Sıddîklerin başından en son çıkan şey mevki hırsdır.»** Yani insan mevkii kendi nefsi için isterse kötüdür. Yok eğer Allah için isterse iyidir. Nebîlerin ve Resullerin mevkiinden daha büyük mevki hani?

«Âlemin nakşını hep hayal gördüm
Ol hayal içre bir Cemal gördüm
Heme âlem çü mazhar-ı Hak'tır
Anın içün kamu kemal gördüm.»

Bil ki tevhidin kemali, dışiyle birincinin ehlinden, içiyle sonucunun ehlinden görünmektir.

* *
*

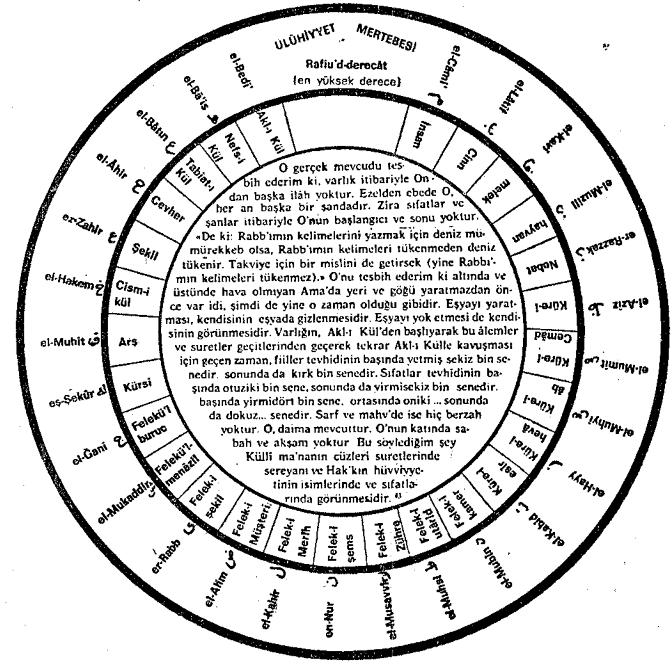
ON DOKUZUNCU SOFRA :

Sadreddin Konevî (Ks.S.) Şerhûl-Ehadîsi'l-Erbaîn'in yirmi yedinci Hadis şerhinde şöyle demiştir :» Allah'ın Resulü (S.A.V.)in şöyle buyurduğu sabit oldu : **«Zaman döndü, dolaştı, Allah'ın yeri göğü yarattığı gündeki hali üzre geldi.»** Bu Hadisin sırrının keşfî manası şöyledir :

Bil ki bu Hadis, kâmillerin ittılâ, kasbedilebileceği ilâhî ilimlerden birçok umdeleri ihtiva etmektedir. Bunlardan biri, Arşlık devresinin başlamasıdır. Bil ki olgun keşif göstermiştir ki : Arşlık Devresi Mîzan'dan başlar. Ondan Hut'a geçer. Allah semavî ruhları devirlerle, aslî, küllî, belirli suretlerle Arş'ın karnına (içine) koymuştur. Bu altı burcun hükmü yirmi bir bin yıldır. Hamel burcundan sünbüle borcuna kadar hükmen elli bin yıl gelmiştir. Burada işaret edilen emr-i İlâhî mucibince, insanlık nev'i Sünbüle devrinin ilk hükmünde meydana

çıkmıştır. Bunun müddeti yedi bin yıldır. Bizim Peygamberimiz (S.A.V.) in zuhuru Sünbüle devrinin sonuncu binindedir. Bu zuhur Sünbüle devri hükümleriyle âhirete mahsus mîzan devri arasını toplayan berzahî (aracı) cüzlerdedir. İlim erbabının burçlar hakkında söylediklerinin benzeri Zevatü'l-Cesedeyn (İki cesetliler)dir. Çünkü bu zamanın yarısı da istikbal faslının özelliğiyle karışıktır. Nebî Aleyhisselâmı'n bi'seti (gönderilmesi) zamanıki bu zaman dünyanın âhiretle karışma zamanıdır - tıpkı şer'î gündüzün evveli olan sabahtan, güneşin doğmasına kadar olan zaman gibidir. Sabahla güneşin doğması arasındaki zaman ne ise Resul'ün gönderilmesiyle kıyamet arasındaki zaman da odur. Nasıl şafak attıktan sonra ışık yavaş yavaş artarsa, âhiret ahkâmının zuhuru da bi'setten, güneşin battığı yerden doğmasına kadar artar. İşte buna Peygamberimiz şu sözüyle işaret buyurmuştur: «**Ben o zamanda gönderildim ki benimle kıyamet şu iki** (parmak) **gibi** (birbirine) **yakındır. Az daha o beni geçecek».** Bu hususta daha sayılamıyacak kadar çok işaretler vardır.» Sonra Konevî izahının sonlarında şöyle diyor: Ama insan nev'inin zuhur zamanı, bu yedi bin yıla münhasır sanılmasın. Öyle değil. Bundan maksad şunu anlatmaktır: «Yüce Allah, küllî devrenin başında adı geçen şeyleri yarattı. Hüküm ve emr-i ilâhî Sünbüle burcuna gelince Âdem'i yarattı. Devirlerin sayısını ve Sünbüle burcuna intikal edenleri Allah bilir. Bir de Allah bunları kullarından bazılarına bildirir. Onlar bilir ama söylemezler.» Sadreddin Konevî (Ks.S.)nin sözü bitti.

[Aşağıdaki daire, Arşlık ve felekler devrelerini içine alan küllî devreyi göstermektedir. Aziz Mısrî, daireyi kendi eliyle çizmiştir. Kendi şerefli hattından buraya nakledilmiştir.]

(43) **İbnu Arabî ve konevî'ye göre bütün kâinatta bir tek varlık vardır. O da Allah'tır. Diğer varlıklar, kendiliklerinden bir varlığa sahibolmayıp O'nun varlığıyla vardırlar. Güneş ışığının güneşle var olması gibi.**

Allah, kâinattan önce var idi, hâlen de yine öyle vardır. Zatı, asla değişmez. Ancak tecellîleri değişir. İşte O'nun değişik tecellîleri, kâinattaki varlıkları, şekilleri meydana getirir. Allah'ın üzerinden zaman geçmez. Zaman biz insanlar içindir. Allah kâinatı başka bir maddeden değil, kendinden yaratmıştır. Kâinatı yaratmak isteyince, isim ve sıfatlarını açığa çıkarmıştır. İşte Allah'ın isim ve sıfatları, bu kâinattaki şekilleri meydana getirmiştir. Yani kâinat, O'nun isim ve sıfatlarının görünüşünden başka bir şey değildir. Varlığın şekilsiz hali Allah'tır. Buna Ğayb-i Mutlak mertebesi de denir. Bunun mahiyyetini kendisinden başkası bilmez. Bunun altında derece derece varlığın şekil almış hali de yaratıklar, yani şekilli varlıklar âlemidir. Şekilsiz varlığın, şekiller âlemini meydana getirişine, Allah'ın isim ve sıfatlarında sereyanı veya Allah'ın eşyaya inmesi denir.

Allah ilk tecellisiyle Akl-ı küll veya Akl-ı Evvel'i meydana getirmiştir. Akl-ı Külden taşan tecellîlerle de derece derece diğer yaratıklar hasıl olmuştur. Şekilsiz varlığın, bu şekiller âlemini meydana getirmesi, kademe kademe olmuştur. Mutasavvıflara göre varlık beş mertebeye ayrılmıştır. İlk mertebe Ğayb-i Mutlak mertebesidir. Son Mertebe ise Madde âlemidir. Varlık ilk mertebeden başlayarak yaratıkları meydana getirir, çeşitli varlıklar ve şekiller halinde görünür, döne döne tekrar ilk haline gelir. Yani Akli Külden başlayan yaratıklar âlemi tekrar Aklı Külle ve sonunda Allah'a kavuşur. Bu suretle varlık bir daire teşkil eder. Dairenin bittiği nokta, başladığı noktadır. Böylece **«Başlangıç O'ndandır, dönüş O'nadır»** ayetinin sırrı meydana çıkar. İşte Niyazî, çizdiği bu daire ile Konevî'nin bu fikrini izah etmektedir.

Müellifin talebesi, Kari-i Mısrî de daire kenarına Sadreddîn Konevî'nin Fatiha tefsirinden bir parça almıştır. Orada bu gerçek izah edilir :

«Mertebe, her şeyin hakikatinden ibarettir. Fakat o şeyin soyut varlığı yönünden değil, o şeyle, onu meydana getiren birleştirici nisbet ve o şeye tabi olan hakikatler yönünden. Önce de açıkladığımız gibi hakikatler birbirine tabidir. Tabi, metbuun halleri ve gerekli sıfatlarıdır...

«Hakk'ın zatı ve mertebesi vardır. Hakk'ın mertebesi, O'nun ilâh olması nisbetinin düşünülmesinden ibarettir. Bu nisbete mahiyeti itibariyle Ülûhiyyet denmiştir.

«Hak'ın zatı, bütün bağlılıklardan, itibardan tecerrüdü, kendisinin hiçbir şeye, hiçbirşeyin de kendisine münasebeti olmadığı mertebe hakkında hiçbir şey söylenemez. Hakk'ın halka, halkın da Hakk'a bağlı bulunduğu mertebede ise Allah'ın zatına haller ve sıfatlar nisbet edilir. Çünkü halk, Hakk'ın görünme ve meydana çıkma yerleridir. Rıza, gazap, icabet, sevinç, ve saire gibi şeyler ki bunlara şuun denmiştir. Her müessirde birtakım sıfatlar vardır ki bunlar, O'ndaki ülûhiyyet mertebesidir. Bu mertebenin kabz, bast, yaşatma, öldürme, kahr vs. gibi şeylere mahsus halleri vardır. Bunlar mertebenin hükümleridir. Bu genel mukaddimeyi bil ki, Allah'ın izniyle yararlanasın.»Sadreddin Konevî'nin Fatiha Tefsirinden.»

YİRMİNCİ SOFRA :

Allah Taâlâ buyurdu : **«Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan O'nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun.»** [44] **Beyzavî** (Ks.S.) şöyle diyor : «Âyetin zahiri, bütün indirilen şeyin tebliğini gerektirir. Belki de murad : kulların menfaatlerine uygun olanı tebliğdir. Çünkü Allah'ın ifşasını haram kıldığı sırları da vardır.»

Süfyan ibnu Uyeyne, Ebu Hüreyre (R.A.)den Peygamber Aleyhisselâm'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: **«Öyle ilim vardır ki kapalı inci gibidir. Onu Allah'ı bilen âlimlerden başkası bilmez. Onu söyledikleri zaman kibirlilerden başkası inkâr etmez.»** Avarifte de bu mevcuttur. Hadis şunu ifade etmektedir : Yani ilmin başkasına göre kapalı oluşu, kapalı eşyanın kıymet, güzellik, üstünlük bakımından kapalı olmayan nisbeti gibidir. Bu takdirde Hadisin manası şöyle olur : İlimler arasında kapalı ve saklı eşya gibi bir ilim vardır ki onu ancak Allah'ı bilen âlimlerden başkası bilmez. Bu ilmi söylerse, onu ancak gaflet ehli ve suret erbabı inkâr eder. Çünkü bu ilim suret ilmi değildir. Eh kişi de bilmediğine düşmandır. İhya'da Zeynü'lâbidîn'den rivayet edilen bir beyt vardır :

«Nice ilim cevheri var ki onu saçsam : Sen puta tapıyorsun derler.)

Mü'minlerden birtakım adamlar kanımı helâl sayarlar; Ve yaptıkları şeylerin en kötüsünü güzel sanırlar.»

---

(44) Maide Suresi: 67

Fakir der ki : Bu zikredilen âlim o kimsedir ki Onun ilminin cevherlerini, sadeflerin âlimleri, hattâ meşayihin de çoğu anlamaz. Nitekim Şeyh Akşemseddin, Risale-i Nuriyyesinde şöyle diyor : Bir kısım da var ki ehl-i hakikatten olmayan şeyhler onu inkâr ederler. Bu âlim tıpkı şu denize benzer : Halk arasındaki şüphe ve ihtilâf rüzgârlarının esmesi neticesinde üstünün dalgalanmasından dibi etkilenip hareket etmez. Onlar varlık Arşının gölgesi altında oturmuş, oradan korkusuz ve hüzünsüz insanların hallerini seyrederler.: **«Doğrusu Allah'ın velîlerine korku yoktur, onlar üzülmezler de.»** [45]

Hikâye olunur ki tüccarlardan biri, dirhemlerle, dinarlarla dolu bir gemi ile bir padişahın memleketine gitmiş. «Bu şehirde ticarette bana kim denktir?» diye dellâl çağırtmış. Hiç kimse bulunmamış. Yalnız bir kişi çıkmış ama elbisesinin eskiliğinden ve isminin küçük görülmesinden dolayı onun zengin olduğu bilinmezmiş. Meğer bu zata babalarından, dedelerinden bitmez tükenmez hazineler kalmış imiş. Kendisi her gün o kalan cevherlerden bir cevher döğer, onu yemeğe katar, yanındakilerine yedirirmiş. Onların kuvvetleri günden güne artarmış. Tacir bunu duyunca hemen ona misafir olmak istemiş. O da bunu misafir kabul etmiş. Yine âdeti vechile önüne bir cevher koymuş, döğmek istemiş. Tüccar : «Bunu bana ver, gemidekilerin hepsini sana vereyim.» demiş. O zat : «Hayır», demiş, senin geminde olanları ben ne yapayım? Ben hamal değilim. Bana bu yeter. Senin geminde olanlara ihtiyacım yok benim.» Tüccar demiş ki : «O halde bana

---

(45) Yunus Suresi: 62.

hibe et.» O zat: «Bizim âdetimiz, demiş, cevheri döğmeden müstahak olanlara vermemektir. Çünkü cevheri bütün alırsa bunu zaptedemez, fazla yer bu yüzden helâk olur. Onun için döğerler, yemeğe katarlar ve o suretle yiyenlerin önüne koyarlar. Onlar da bunu yerlerse akılları, zihinleri ve fikirleri nurlanır, zekâları artar, bunun gibisini kazanmaya muktedir olurlar.

* *
*

YİRMİBİRİNCİ SOFRA:

Allah Taâlâ buyurmuştur: **«Hiçbir hayvan yoktur ki O** (Allah) **onu alnından yakalamış olmasın. Şüphesiz Rabbim, dosdoğru bir yol üzerindedir.»**[46] Her şey dabbedir (canlıdır), yerde hareket eder oradan yaratılmış bulunduğu gayeye gider.

Bil ki neye ibret nazariyle baksan, onu ma hulika lehi'ne (Yaratılmış bulunduğu maksada) seferber bulursun. Görürsün ki senin de, başkalarının da menzilleri vardır. Herkes bir saik, bir (güdücü) ile bir menzile konar. Eğer orada fanî olursa o menzil, kendi menzilidir. Eğer geçip giderse başkasınındır. Senin tasarrufun altında bulunan her şey: altun, gümüş, ev, bark, kap-kacak, sergi, çocuklar, zevce, kitaplar, hizmetçiler ve diğerleri sen gerçi bunların maliki ve sahibi olduğunu zannedersin, biri elinden çıksa üzülür, azap çekersin. Lâkin bu hareketin senin bilmezliğinden ileri gelir. Bilmiyorsun ki onlar seferberdirler. Tek tek, ya da çifter çifter, ya

(46) Yunus Suresi: 62.

da daha çok olarak çeşitli taraflardan geldiler, sana kondular ve seni menzillerinden bir menzil yaptılar. Sonra geldikleri gibi seni bırakıp ne için yaratılmış ve fenaları nerede mukadder ise onu aramak maksadiyle gittiler.

Eğer bunu bilmezsen, kalbini bunlardan birine yahut çoğuna bağlarsın veyahut sen istemeden elinden çıkmış, başkasının eline geçmiş olan şeyin, yine senin olmasını temenni edersin veya arzu ettiğin şey olmazsa tasalanırsın ve buna sebebolana kin beslersin işte bütün düşmanlık, buğuz hased, kibir, kendini beğenme ve benzeri şeyler, hep fiiller tevhidini bilmemekten ileri gelir. Ama bunu bilen ve elini ister kendi tasarrufundan ister başkalarının tasarrufunda bulunsun, kendisinin olmıyana uzatmıyan ve onun sevgisini kalbinden söküp atan kimse, zikredilen ıstıraplardan kurtulur, rahat bulur.

* *
*

YİRMİ İKİNCİ SOFRA:

Dünyayı ve dünya ehlini bir misalle anlatma hakkındadır. Buna uygun olan âyet şudur:

«İnsanların hesapları zamanı yaklaştı, halbuki onlar hâlâ habersiz, (Hak'tan) yüz çeviriyorlar. Rablarından kendilerine gelen her yeni ihtarı, mutlaka gönülleri gaflet içerisinde eğlenerek dinlerler.» [47]

Bil ki dünya geniş bir evdir. Bu evi sultan yapmış, ortasında da bir bahçe yetiştirmiş, o bahçeye

(47) Enbiya Suresi: 1-3.

faydalı ve zararlı her çeşit ağaç dikmiştir. Zararlı ağaçları da yine gizli bir hikmet icabı dikmiştir. O hikmeti Allah'tan ve Allah'ın öğretmesiyle ilimde rüsuh bulanlardan başkası bilemez. O bahçede nehirler ve göller akıtmış, şehir halkını tamamen oraya davet etmiştir. Davet edenlere, bahçede bulunan faydalı ve zararlı olan şeyleri bildirmiş ve onlara davet edilenlere bunları öğretmelerini emretmiştir ki davetliler, kendilerine zararlı olanlara yaklaşmasınlar. Zararlı şeylerden yeyip hasta olanları tedavi etmek için davet edenlere panzehir ve ilâçlar vermiştir. Bu zararlı şeylerden kimi aklı giderir, kimi kör eder, kimi sağırlaştırır, kimi oturtur (kötürüm eder), kimi hasta eder, kimi de öldürür. Faydalı olanlardan da kimi aklı artırır, kimi körü açar, sağırı işittirir; kimi deliyi akıllı eder, kimi hastayı iyileştirir, kim ölüyü diriltir.

O bahçeye giren halk da üç zümredir. Bir fırka bahçeye girer, oradaki her türlü faydalı şeylerden yer, ve güçleri yettiği kadar da beğendiklerinden toplayıp salimen ganimetlerle dışarı çıkarlar. Bir fırka da girer, iştah açıcı nefîs meyvalardan yer, bazan da iştahları çeker de zararlı meyvalardan da yer, sonra henüz helâk olmazdan hemen doktorlara koşarlar. Doktorlar kendilerini tedavi ederler. Bu suretle dertlerden kurtulurlar. Bunlar da yine ellerinden geldiği kadar faydalı şeylerden kucaklar, sağ salim dışarı çıkarlar. Bir fırka da var ki bahçeye girerler, her buldukları şeyi, faydalısını zararlısını ayırdetmeden yerler, bu yüzden yıkılır, helâk olup giderler. Davet eden, kendilerine: «Onda zarar var.» dese de dinlemezler. Sonra: «Sizin zehirinizin panzehiri, derdinizin devası bendedir» dese de yine dinlemezler, helâk olurlar. O bahçede bu üç zümre her zaman mevcuttur.

Sen üç fırkadan birini seç ve onlardan ol. Ağaçların en faydalısı tevhid ağacıdır.**«Allah'ın, hoş bir sözü, kökü sağlam, dalları göğe doğru olan Rabbinin izniyle her zaman meyva veren-hoş bir ağaca benzeterek nasıl misal verdiğini görmüyor musun? İnsanlar ibret alsın diye Allah onlara misal gösteriyor.»** [48] Ağaçların en zararlısı da küfür, şirk ve nifak ağacıdır. Sonra kibir, düşmanlık, hased ve benzeri ağaçlardır. **«Çirkin bir söz, yerden koparılmış, kökü olmayan kötü bir ağaca benzer.»** [49] Güzel ağac, kelime-i tevhîd ya da insanı kâmildir; kötü ağaç da nifak ve küfür, «Münafık ve kâfir»dir de denilmiştir. Sonra bahçede olanların en faydalısı emirler, sonra nafileler bostanıdır. Orada bulunanların en zararlısı da menhiyyat (yasaklar, sonra mekruhat kötü şeyler)dir. Panzehir de tevbedir. Tabib ve davetçi :peygamberler, mürşidler, velîler ve basiretli va'iz ve nâsihler'dir.

* *
*

YİRMİ ÜÇÜNCÜ SOFRA:

Bil ki Ay'ın Güneş'e doğru bir yüzü vardır. Bu yüz daima tamdır. Ne artar, ne eksilir. Bir de halka doğru olan bir yüzü vardır ki Ay bu yüzünü, devri dolayısiyle insanlara eksik gösterir. Ama bu yüzünün eksik görünmesi, Güneş'i takibeden yüzünün

(48) İbrahim Suresi: 24-25.;
(49) İbrahim Suresi: 26.

tamlığına zarar vermez. O halde senin de Hakk'a doğru olan Hak nazargâhı olan kalb yüzün, imanla, yakînle ve O'na güzel zan beslemekle tam olsun. Halkın baktığı taraf olan dış yüzünün eksikliği, gizli (iç) yüzünün tamlığına zarar vermez. Buna da şu hikâye uygun düşer : Ömer ile Alî (Allah her ikisinden de razî olsun) Yemen tarafında Üveys'ül-Karanî'yi bulup kendisine Resul-i Ekrem'in (S.A.V.) vasiyyet ettiği hırkasını teslim ettikleri zaman ona :

— Bize öğüt ver, dediler.

— Rabbınızı biliyor musunuz? dedi.

— Evet.

— O halde O'nu bildikten sonra O'ndan başkasını bilmemek size zarar vermez.

— Daha da söyle.

— Rabbınız size öğretti mi?

— Evet.

— O halde başkası öğretmese de size zarar vermez.

Aya bak da nefsini halka karşı iyi zan beslemeğe yöneltmekte ondan ibret al. Yani ne zaman ki birisinin zahirinde bir ayıp ve noksanını görürsen, kendi kendine : «Belki Allah ile muâmelesi tamdır, aybı bana göredir» de.

Hikâye olunur ki : Hasan-i Basrî (Allah ondan razı olsun) bir gün Bağdat'ta Dicle Nehri kenarında siyah bir adama rastladı. Bu adam, yanında bulunan kadınla şarap içiyordu. Hatırına geldi ki : «Bu siyahî, şarap içmeseydi, benden efdal idi.» Hasan-i Basrî'nin âdeti, nefsini her şeyden aşağı görmek idi. Bir de baktı ki iki adam Dicle'de boğuluyor. Hemen

o siyah adam su üzerinde yürüyüp o adamları kurtardı. Hasan Basrî'ye dönüp şöyle dedi : «Ya Hasan, Allah indinde sen benden efdalsen, sen de benim gibi suda yürü ve boğulanlardan birini kurtar» Ve ilâve etti : «Bu yanımda bulunan kadın anamdır. İçtiğimiz Zemzem suyudur. Biz burada, senin basîr (Kalb gözün açık) olup olmadığını anlamak için böyle oturduk.» Hasan onun ayaklarına düştü : «Onları boğulmaktan, beni de mü'mine kötü zan beslemekten kurtardın» dedi. O zat Hasan'a şöyle duâ etti : «Yarabbi, Hasan'ı içinde bulunduğu halden kurtar. Zira Hasan senin Katında benden yüz derece daha efdaldir.»

İnsanların çoğu halkın baktığı yüzlerinin bir Bedir (Ayın on dördü) olmasını isterler de kalb yüzlerine aldırmazlar. Bundan dolayı bazılarında kefere gibi Muhak (ay sonu Ayın görünmemesi), bazılarında fasıklar gibi hilâf, bazılarında salih mü'min gibi Bedir vardır.

* *
*

YİRMİ DÖRDÜNCÜ SOFRA :

Varidat sahibi söyle diyor : «Her Peygamber veya velînin, zamanında buğz ve düşmanlıkla karşılaşması ve kendisine ancak pek az kimsenin inanması, fakat öldükten sonra bunların isimlerinin meşhur olup ilelebet yaşaması ve insanların çoğunun inanıp onları sevmelerindeki sebep nedir?»

«Ben derim ki : Evvelâ velînin karşısında kıskananları çoktur. Etrafta halkı kendisinden kaçıracak, onların hatırlarını bulandıracak, inançlarını

sarsacak sözler söyleyip gezerler. Ama velîler ölünce haset de ölür, sırf menkıbeleri kalır, bundan dolayı insanların çoğu onlara inanır ve onları sever.

«İkinci olarak : İnsanların arasında kalmak, görüşmek, bir arada oturmak laübalilik meydana getirir, muhabbeti, hususiyle itikadı azaltır.

«Dördüncü olarak : Ki en kuvvetlisi de budur, insanlar peygamberliği ve velîliği olduğundan başka türlü zannederler. Nitekim şöyle diyorlardı : **«O da bizim gibi yiyor, içiyor, sokaklarda geziyor, o da bizim gibi bir insandır (âyet).»** Kitab-ı Kerim'in ifade ettiği gibi peygamberler onların istedikleri her mucizeyi ve harikayı yapamazlar. İnsanlar zannediyorlardı ki peygamber yememeli, içmemeli, sokaklarda gezmemeli ve kendileri gibi bir beşer olmamalı ve her istedikleri mucizeyi getirebilmelidir. Onun kendi zanları gibi olmadığını görünce «Peygamberler şöyle şöyle olur. Halbuki bu öyle değildir,» derler. Onu inkâr ederler. Bilmezler ki geçmiş peygamberler de böyle idi. Bunu inkâr edenler o geçmiş peygamberlerin zamanında olsalardı bu fâsit zanlariyle, onların zamanlarındaki insanlar gibi onları da inkâr ederlerdi. Sonra gelenler, her kâmilin zamanı geçip gidince nâkıslar, onların, kendi tasarladıkları fakat aslında muhal olan kemalleri haiz bulunduklarını zannederler ve onlara bu sıfatlarla inanırlar ve bu sebepten şimdikileri de inkâr ederler. Peygamber veya velînin vasıflanmasını gerekli buldukları, zihinlerinde yer eden kemallerin çoğu ne şimdi ne de gelecekte hakikate uygun değildir. İşte mevcut olan peygamber veya velîleri inkâr etmelerine, eskilere inanmalarına sebep budur, Allah

daha iyi bilir.» Varidat sahibinin sözü burada bitti.

Fakir der ki : İnkârın beşinci bir sebebi daha var, o da şudur : Arkadaşlığı gerektiren şey aynı cinsten olmak ve tabiî münasebettir. Nitekim denilmiştir ki : Allah'ın yeryüzünde ehli ehle sevkeden melekleri vardır. Tab'ında peygamberlerin ve velîlerin tabiatında bulunan kemallerden bir parça mevcut olan kimse, onları görüp işittiği zaman hemen onlara meyleder. Onların bilfiil mevcut kemalleri, kendisindeki bilkuvve kemali çeker. Bunun kemalinin onlara kapılması (incizabı) âşık ve mâşuk misâli gibidir. Mayasına bu kemalden katılmamış kimse, onları gördüğü zaman yarasa güneşten nasıl kaçarsa o şekilde onlardan kaçar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur : **«Habis kadınlar, habis erkekler içindir; habis erkekler de habis kadınlar içindir. İyi kadınlar iyi erkekler içindir, iyi erkekler de iyi kadınlar içindir.»**[50]

Fakat insan ölünce aradaki nefret de ölür, aslolan muvafakat kalır. Çünkü varlık bütün mertebeleriyle birdir. Münaferet, yüzyüze gelmekten doğar. Mukabele (karşılaşma) ölümle yok olunca muvafakat hâsıl olur. Artık anla.

Kuyuda geçen bir temsil var : Kuyuya atılmış olan Yusuf (A) ancak kuyuya kova salanın ipine yapışarak çıktı. İmdi peygamberler ve velîler, Allah'tan gelip Allah'a giden kervanlar ve kafilelerdir. Kendisinde Rabbânî bilgiler ve bilkuvve ilâhî insanlık kemalleri bulunan Yusuf da tabiat zindanında hapsedilmiştir. Dünya âhiret konaklarından bir

(50) Nur Suresi: 26

konaktır. Kova, insanlara inen Allah kitabıdır. Kervancıların (yani peygamberlerin) kovayı sarkıtmaları, insanları Allah'ın kitabına davet etmeleridir. Ona yapışmak, o kitabı getiren kimseye inanıp onu kabul etmektir. Ama kuyuda olan; kurbağa, çiyan, akrep, yılan ve daha kuyuda yaşıyan diğer haşerelerden bir ise o, sarkıtılan ipe asılmaz, ona yapışıp kuyudan çıkmak istemezse (kim ne yapsın?). Çünkü insanlardan bazılarının ruhları güzel, yüksek meşreplidir. Alçak kimselerle ünsiyyet etmez. Yüksek vatanına gitmesine aracılık yapacak sadık bir arkadaş arar. Bazılarının ruhları da habistir, alçak meşreplidir. Ancak kendi meşrebinde olanlarla ünsiyyet eder. Tabiat âleminde vatan tutar. Âlem-i A'lâ (yüksek âlem)ya çıkan sefer ehlini ve seyyahları sevmez. Hiç davet kabul etmez. Yüce Allah buyurmuştur : **«Biz insanı en güzel bir surette yarattık, Sonra onu aşağıların aşağısına attık. Ancak iman edip salih ameller işliyenler müstesna.»** [51]

* *
*

YİRMİ BEŞİNCİ SOFRA :

Rüsum âlimlerini (şekilci bilginleri) ve tarikat âlimlerini kış ve bahar misali ile temsil eder. Bil ki : Kış daima baharın eserlerini, bahçelerin çiçeklerini, ağaçların meyvalarını, bütün meyvaları ve diğer nimetleri görmeğe âşıktır. Ama ikisinin tab'ı birbirine zıt olduğundan onları hiç göremez. Zira ne zaman ki çiçekler soğuğu görseler, başlarını ceplerine (yani kabuklarına) saklarlar ve soğuğun gitmesinden iyice

(51) Tîn Suresi: 1-6

emin olmadan çıkarmazlar. İşte rüsum uleması ve tarikat uleması da böyledir. Çünkü birinci kısım ulema, birtakım davalardan, varlıktan, gösterişten, cidalden kurtulamaz. Zira ilimleri onlarla meydana çıkacak da ondan. Ama ikinci kısım âlimler tevazudan, varlığı, gösterişi, cidali terk etmekten halî değildir. Çünkü onların ilimleri de bunları terk etmekle kalblerinin bahçelerinde bilgi çiçeklerini verir ve o çiçeklerden varidat meyvalarını, çeşitli ilim ve müşahedeleri çıkarırlar. Bunlar, rüsum ilimleri erbabiyle gösteriş ve cidal ile karşılaşsa, hattâ bu sıfatlardan yalnız birisi kalblerine girse bu, onların kalblerinde, kış, baharın çiçeklerini gidermek için ne yaparsa onu yapar. Kalblerine soğukluk düşürür. Keza tarikat âlimleriyle hakikat âlimleri arasında da aynı durum mevcuttur.

* *
*

YİRMİ ALTINCI SOFRA :

İnsan vücudunun, devamlı olarak kafilelerin gelip geçtiği dört yol ortasında bulunan büyük bir şehre benzetilmesi hakındadır. Kafileler bu yollardan birinden şehre girip ötekinden çıkarlar. Mü'minin, vücudu şehrine giren kafilelerle muâmelesini, ve münafıkın bu kafilelerle muâmelesini, yani bu kafilelerin şehre ne suretle girip çıktıklarını beyan etmektedir.

Bil ki : Her insan, sureta cirmi küçük de olsa, manada büyüktür. Yedi gök ve yedi Arz ve bunlar içinde bulunan şeyler, Arş, Kürsî, Levh, Kalem, Cennet, Cehennem günde birkaç defa o vücut şehrine

bir yandan girer, döner dolaşır, öbür yandan çıkar. Ama bunu insanlardan pek azı hissedebilir. İnsan tıpkı büyük bir şehir gibidir. Ortasında büyük Sultanın oturduğu büyük bir taht vardır. Bu tahta oturan sultan, Tanrı'nın hükmüdür. Ruh onun mülkü, kalb hazinesi, akıl ölçücüleri-tartıcıları, fehim ölçeği ve terazisidir. Bu şehrin dört kapısı vardır. Göz, kulak, dil ve el. Bütün mahlûkat bir taraftan girer, öbür taraftan çıkar. Şehre girenler, aklın önünden geçmeden çıkamazlar. Fehim, bunların kıymetçe, ölçü ve tartıca iyisini kötüsünü seçer, beğendiğini alıkor, beğenmediğini salıverir. Bu kafilelerden kimi göz kapısından girer, el kapısından çıkar. Yani görülerek girer, fiil, amel ve sanat olarak çıkar. Kimi kulak kapısından girer, dil kapısından çıkar. Yani işitilmek suretiyle girer, söz halinde çıkar. Akıl da önünden geçenlerin resimlerini çeker, hayale verir. Hayal, akıl defterlerinin sahibidir. Akıl da çektiği resimlerden beğendiklerini alıkor, beğenmediklerini salıverir.

Bunu bildinse, bil ki : Görme ve işitme yoliyle kafilelerin vücut şehrine girişlerinde mü'minle münafık arasında bir fark yoktur. Fakat gelen sermayeyi alıp fiilde ve sözde kullanma bakımından ikisi arasında çok farklar vardır. Mü'min, kulak ve göz yoliyle gelenlerden Allah indinde hayırlı olanlarını alır, iyi yapar, iyi konuşur. Bir iyiliği bin, hattâ daha çok yapar. O mü'min, **«Her başakta yüz tane bulunan yedi başak bitiren bir bahçe gibidir. Allah, dilediğine kat kat verir.»**[52] Münafık ise kulak ve göz yoliyle gelen kafilelerden Allah indinde şerli

(52) Bakara Suresi: 261.

olanlarını alır, şer yapar, şer konuşur. Hattâ o, mü'minin aksine, bir şerri bin ve daha fazla yapar. O, birçok dallar veren, her dalında birçok dikenler bulunan kötü bir tane gibidir.

Mü'min, imanına kuvvet veren, ilmini ve irfanını artıran amellerini halis yapan, ahlâkını düzeltenlerden başkasına rağbet etmez. Münafık da nifakını kuvvetlendiren, şeytanlığını artıran, kalb cemiyetini (huzurunu) dağıtan, vesvesesini toplıyandan başkasına kuvvet vermez. İ'tibar ru'yete değil, gördüğünü alıp onunla amel etmeğedir. İşitmeğe değil, ahlâka ve konuşmağa itibar olunur. Güzeli işitmeğe itibar yoktur; itibar, onu kabul etmeğe, güzel meyvasının zuhurunadır. İyi olana bakmak mühim değil, fakat o iyi şeyin, senin amellerini hayra çevirmesi mühimdir.

İnsan, önünden her şey geçen bir ayna gibidir. Bazı aynada eşyanın suretleri doğru, güzel görünür, bazılarında da eğri büğrü görünür. Meselâ dev aynasında her şey, dev gibi görünür. Yahut insanlar Cenab-ı Hak'ın buyurduğu üzere iyi veya çorak yere benzerler : **«Güzel toprak, bitkisini Rabbinin izniyle verir. Kötü olan da ancak kavruk bitki çıkarır.»**[53] İyi toprak, kötü tohumu ıslâh eder. İki üç devrede onu iyi yapar. Kötü toprak da iki üç devrede iyi tohumu bozar. Gerçek söz dinlemede insan kalbi de böyledir. Nitekim yüce Allah buyurmuştur : **«Allah onlarda bir hayır görseydi, elbette onlara işittirirdi. Onlara işittirse bile elbette yüz çevirir, geri dönerler.»**[54] Ama bunların hepsinde hü-

(53) A'raf Suresi: 58.
(54) Enfal Suresi: 23.

küm, yine Hak Taâlâ'nın hükmüdür. «İnsanların hepsi mevlâ sayılır, çünkü onlar, Allah'ın kazasına göre bir fiil icra ediyorlar.»

* *
*

YİRMİ YEDİNCİ SOFRA :

Rahman ve Rahîm Allah'ın adiyle :

«Biz onu Kadir gecesinde indirdik.» Burada şuna işaret edilmektedir: Ölüm, ister iradî, ister ıztırarî, ister tevazuî olsun, yokluk olduğundan dolayı zulmettir. Zira ölüm, zulmetin başlangıçlarındandır. Bunun hepsi Kadir gecesidir. Bu geceye Kadir gecesi denmesinin sebebi, kadir sahibinin, bu kadrine ancak Allah'ta mücahede yoliyle ulaşabilmesidir. Kulun kalbine ilim ve ma'rifet, ancak ve ancak zikirle, tevhidle, mürşidin teveccühü ile varlığından tamamiyle geçip fenâ fillah oluncaya kadar mücahede etmesiyle iner. Zira tane, toprak altında fanî olmadan içindekini bitirmez. Mezkûr mücahedeye ve fenaya Leyletü'l-kadr (Kadir Gecesi) denmiştir. Bu gecenin Ramazan Ayında bulunmasının kuvvetle muhtemel olması da bu söylediğimiz fikre delîldir. (Çünkü Ramazan mücahede ayıdır.)

«Kadir gecesinin ne olduğunu sana ne bildirdi?» Burada da şuna işaret edilmektedir: Allah'ta mücahede'nin kadrini Allah Taâlâ'dan başkası bilmez. Çünkü mücahid, sülûkünün başlangıcında, mücahede sonunda kendisine ne gibi maârif ve müşahede açılacağını bilemez. Bu mücahede, bu kadrin (şerefin) zuhuruna sebebolduğundan dolayı ona kadir nis-

bet edildi. (Kadir denildi). Yoksa kadir, mücahede ile hasıl olan maârifin (bilgilerin)dir. Mücahede bir ağaçtır, maârif onun meyvasıdır.

Sonra sülûkî mücahedenin kadrini üç vechile beyan ederek buyurdu: **«Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır.»** Burada da şuna işaret vardır: Maârif-i İlâhiyye'nin husulü ile sonuçlanan Allah'ta mücahede, sahibinin, değirmen eşeği gibi eseri etrafında dolaştığı bin ay ibadetten hayırlıdır. Sonra Yüce Tanrı buyurdu: **«Melekler ve ruh, o gecede her emri yüklenerek inerler.»** Bu da şuna işarettir: Sülûkî mücahedede kendilerine müşkil olan her hususta melekî ilhamlar, Rabbanî varidat iner, bununla mücahede edenlerin müşkilleri çözülür, onlar kalb şehirlerinin fethine, görmedikleri birtakım askerlerle giderler ki bu askerler gizli padişahlardır. Bunun içindir ki: «Hüküm, Allah'ın yer yüzünde askerleridir. Onlarla mürîdlerin ruhlarını takviye eder.» denilmiştir. Nerede ordularla bir şehri fethe giden, nerede tek başına giden!

«Şafak atıncaya kadar selâmet.» Bu âyet de işaret ediyor ki: Bir mürşid-i kâmilin mürakabesi altında sülûkî mücahede, ta hakikat güneşi doğuncaya kadar her türlü yol âfetlerinden selâmette olmaktır. Çünkü sultan, askerleri, harb âletleri çok olduğundan dolayı yoldaki hırsızlardan, eşkiyalardan, düşmanlardan emindir. Yöneldiği beldeyi emniyet içerisinde fethedebilir. Ama kendi kendine bir şehri fethetmek veya hücum eden askerlerden savunmak için mücahede yoluna çıkan, o hususta tek başına kalır. Allah daha iyi bilir.

Bil ki: Bir kimse kendi kadrini bilmez, aslî kabiliyyet ve fıtratını bozar, ömür malını havaya sarfe-

derse mücahede kadrini nasıl bilebilir? Hele maârif-i İlâhiyyeden ibaret olan mücahede meyvasını tadmamış ise. Mücahede gecesinde kadir (şan, şeref) sahibini şaşırtmaz, azdırmaz. O zat, kadrine kibir eklemez. Yani onunla başkasına kibirlenmez. Ama bunu, sülûkî mücahedenin gayrinde bulan kimse bununla başkasına kibreder ve o takdirde bu kadrin, ne kendisine, ne de başkasına faidesi olmaz.

Önce kemaline güvendiği ve o kemale ehil olduğunu iddia ettiği için yüksek kadr (şeref)e ulaşamaz. Çok cahil vardır ki, Allah indinde âlimlerin, kibirleri ve ehliyyet iddiaları yüzünden ulaşamıyacakları merteberlere ulaşmışlardır.

Sonra: Bu kemal, üzerine yılan dolanmış bir ağaç gibidir. Bundan dolayı insanlar ondan kaçarlar. Bayezîd Bistamî (Ks. S.) şöyle demiş: «Kadri bulan, kadir sahibinin kadrini bilmekle, babalar, analar ve şeyhler gibi kadirli kimselere hürmet etmekle onu bulmuştur.» Allah indinde mahlûkattan birini küçük görmek kadar büyük bir günah yoktur. Kendi meş'um nefsinin azizliği için, Allah'ın, **kadrini yücelttiği** kimselerin zelil olmasını istiyor. Miskin bilmiyor ki: **«İzzet tamamen Allah'ındır.»**[55] onu kullarından dilediğine verir.

* *
*

YİRMİ SEKİZİNCİ SOFRA

Bir babadan yahut âlemde medhedilen, Allah indinde de makbul birçok babalardan doğan dört oğul

(55) Yunus Suresi: 65

hakkındadır. Birincisi zeginin malından doğuyor. Bu çocuk, malını Allah yolunda sarfediyor, mescid, medrese, köprü, yol ortasında kervan saray, ribatlar, içinde Allah'ın adının anılması için tekkeler yaptırıyor. Bu oğul, sağ kaldıkça daima babasını hayr ile anar, ona hayır duâ eder.

İkincisi, onun sulbünden doğuyor, babasına iyi halef oluyor. Bu da babasını hayr ile anar ve ona hayr ile duâ eder.

Üçüncüsü ahbaptan, irfan talebesinden olan sohpet evlâdından olan ruhtan tevellüdediyor. Baba ölür, o da babasını yâdeder.

Dördüncüsü kalbî olan manevî çocuktur ki bu, şeyhin nefsinden doğar, çıra yıldız veya güneş gibi meclisi aydınlatır. Bu çocuk, şeyhinden sonra onun halifesi olan sadık mürîddir. Her biri kabiliyyetine göre babasını senâ ile anar ve ona ahyır duâ eder. Bir kimsenin bu dört evlâdı veya bunlardan biri varsa o, hayır duâdan hiç unutulmaz. Ve hayatında olduğu gibi ameli göğe yükselmeğe devam eder.

Ey aziz kardeş, ölmemek istiyorsan, bunların hepsinin veya bazılarının senden doğmasına ve tamamen unutulup gitmemesine çalış, akıllı kimse bu evlâtlardan nasıl kısır kalmak ve bu sonsuz sevaptan nasıl mahrum olmak ister? Bu, kıyamete kadar hayat ve nesil devam ettikçe bana ve sana bir öğüttür. Yüce Allah'ın, Hud Aleyhisselâm dilinden söylediği sözdür: **«Hiçbir canlı yoktur ki O, onun alnından yakalamış olmasın. Doğrusu Rabbim, doğru yoldadır.»**[56]

(56) Hud Suresi: 56

YİRMİ DOKUZUNCU SOFRA

«Her nefis ölümün tadını tadacaktır. Kim Cehennemden (dünyada Cehennem amellerinden) **uzaklaştırılır.** (Dünyada Cennet amellerini işliyerek) **Cennete sokulursa kurtulur.** (matlûbunun sonuna ulaşır.) **Dünya hayatı** (lezzetleri, süsleri) **aldatıcı bir geçimden başka değildir.»**[57]

Bil ki: Zindana giren herkes korkar ve üzülür. Girenlerden bazıları çıkarılır, öldürülür; bazıları affedilir, bazıları da çıkar nimet ve ihsana nail olur. İnsan da böyledir. Dünya zindanına girer. Sonra bunlardan bazıları oradan çıkınca kabirde ve âhirette en şiddetli azaba dûçar olur. Bazıları da çıkar, Allah onun günahlarını bağışlar. Bazıları da çıkar, Cennetlerde ve Cennetin içinde bulunan nimetlerde çeşitli izzet ve ikrama mazhar olur. Onun dünyadan çıkışı, Yusuf Aleyhisselâm'ın zindandan çıkışı gibidir. Hikâye edilir ki: Yusuf Aleyhisselâm, Mısır kıralının izzet ve ikramiyle zindandan çıktığı zaman zindanın kapısına şunu yazmıştı: «Burası günahkârların hüzün evi, sevenlerin imtihan evidir.» Zindanda olanlar, onun çıkışına üzüldüler, ağladılar ve dediler ki: «Biz senin cemalini görmek ve hikmetli öğütlerini duymakla teselli buluyorduk. Bundan sonra kim bizi teselli edecek?». Zindandan çıkışı, Yusuf Aleyhisselâm için en sevimli bir olaydı, halbuki arkadaşlarına en kötü, en feci bir şeydi.

Bu hâdisede güzel bir nükte vardır. Mü'min, dünya evinden çıktığı zaman anası babası, çocukları, karıları, kardeşleri, dostları onun ayrılışına ağlarlar. Oysa onlar ağlarken, mü'min dünyadan çıkışına sevinir. Ölüm, onlar için en korkulu ve acı bir şeydir. Ama ölümü tadan mü'min için ölüm, Yusuf Aleyhisselâm'ın zindandan çıkması kadar sevinçli bir hâdisedir. Zira Yusuf, zindana köle olarak girmiş, melik olarak çıkmıştı. Mü'min de dünyaya âşık olarak girer, maşuk olarak çıkar. Muâmele, ölmiyen melikten, ölmiyen melike olur. Artık anla ve dünya zindanında köle ol ki oradan efendi olarak çıkasın.

(57) Âl-i İmran Suresi: 185

Ey mü'min, Yusuf çıkınca Mısır mülkünü ve hükümranlığını buldu ise, mü'min de dünya zindanından çıktığında Cenneti ve onun hükümranlığını bulur. İbnu Ömer (R.A.)den Resulullah (S.A.V.)in şöyle dediği rivayet edilir: **«Cennet ehlinin, bahçesine, zevcelerine, nimetlerine, sevincine bakan kimseye en yakın mesafede bulunan, bin senelik yol** (uzaklığında)dır. (En aşağıda bulunanın, bu kadar geniş bir muhîte tasarrufu vardır). **Allah'a göre en çok kerîm olanı da sabah akşam Rahman'ın yüzüne bakandır.** (Tirmizî). İşte Cennet ehlinden en düşük olanının hali ve işte en yüksek derecede bulunanının hali. Artık istediğini kendine seç.

* *
*

OTUZUNCU SOFRA

Şeyh Mahmud el-Üsküdarî'ye gönderdiğim mektubun sureti :

Rahmanî keremden hiçbir sabah olmadı, felâha çağıran (müezzin), lâtîf, Rabbânî sabah meltemini teneffüse hiç davet etmedi ki muhakkak o zaman ön-

ce ilmî, sonra ruhî mertebelerdeki tanışma[58] hükümlerinden biri, kalb-i selîm yularını aşk ile çekip nefs yokluğu kamçısiyle ou dosdoğru sevgi yolundaki dostlarla ülfet için sevk etmiş olmasın. (O dostları görmek iştiyakını duydum daima). Onlarla ülfete sevk etti ki ayrılık kalksın, ruhlar âleminde olduğu gibi şu gölgeler âleminde de birleşme olsun. Özellikle sıcak dost, aziz ve kerim, şeyyid, yüce şeyh, hal ve makam erbabının medar-ı iftiharı, âlim, ârif, Allah'a yürüyen, (O'nun kapısında) duran, önce sabur, sonra şekûr isminin mazharı, her ikisinde de ğafur kardeşi görmek arzusu içindeyim. Allah, onu vahdette kesreti, kesrette vahdeti görmekten perdelememiştir. Çünkü erbabı indinde vahdet ve kesret hiçbir zaman birbirine zıt değildir. Asıl kemal, vahdet ve kesreti cemetmektir. Zira bu, Makam-ı Mahmud'dur.

Halkın en fakiri, Samîmî kardeş Mısrî

* *
*

OTUZ BİRİNCİ SOFRA

Büyüklerden birine gönderdiğim mektubun sureti :

(58) Allah, bu kâinatı yaratacağını ezelde biliyordu. Yani kâinat, O'nun ilminde vardı. İnsanlar Allah'ta bir tasavvur olarak mevcut idiler. İşte bu hale ilmî mertebe adı verilir. Sonra bu tasavvuru lâtîf olan ruhlar haline getirdi. İnsanlar önce tasavvurdan ibaret iken ruhlar haline geldiler. Bu da ruhlar mertebesidir. İşte Niyazî bu mertebelerde insanların birbirlerini tanımalarını anlatmak istiyor.

Bismillâhirrahmanirrahîm. Hamd Allah'a, Allah'ın selâmı bütün seçtiği kullarına, Efendimiz Muhammed'e ve onun kuşatıcı ilmine, Cem' ve fark'ı havî haline varis olan seçkin ashabına ve âline olsun. Sonra bütün metrebeleriyle selâm, mükâfatlarla aziz, Şeyh Mustafa ismiyle müsemmâ temizlik ve vefa ile vasıflanmış kardeşimin, hali ve zevki ile tatlılanmış güzel mektubunu aldım. Şiir :

Allah içün kardeşimden bir mektup geldi, Manası sır gelini, lâfzı da onun peçesi.

Öyle bir hazine ki cem'-ü fark'ı ve ikinci farkı cem'eder, Öğülmüş, doğru bir mektup.

Ben de cevap olarak birkaç söz yazmak istiyorum ama ne mümkün.

Zira irfanının etrafı ma'murdur. Onun irfanı bir bulut gibidir.

Yağdıran bir bulut ki kalbleri diriltiyor, hitabının tadı kulakları okşuyor.

Fakat ben yine de sevgimden dolayı cevaba cür'et ettim. Sevap almak ve Kalbimdekini size açmak üzere örtülü olandan perdeleri kaldırmak istedim.

Bundan sonra fakir der ki: İlimler denizinin erbabı dört kısımdır. Nasıl ki zahir denizi de bilenlerce dört kısımdır: Zira insanlardan kimi denizi görmemiş sadece işitmiş, kimi uzaktan görmüş, kimi sahilden görmüş, kimi de içine girebilmiştir. Birinci insan, denizi ömründe pek az hatırlar. İkincisi, günlerinin pek azında hatırlar. Üçüncüsü vakitlerinin yarısında denizi görür ve hatırlar. Dördüncüsü ise denizi hiç unutmaz ve unutamaz. Çünkü gözü devamlı olarak ona bakmakta, kalbi de ebediyyen onu an-

maktadır. Birincisi iman sahiplerine benzer. İkincisi ihsan sahiplerine, üçüncüsü yakîn sahiplerine dördüncüsü keşf ve ayan sahiplerine benzer. Birincisi ancak iştittiğini ve öğrendiğini yahut kitaplardan okuduğunu söyler. İkincisi, kalbine nadiren gelen şeyler (varidat)la ondan bahseder. Üçüncüsü, bir takım insanlardır ki lisanları varidat-i İlâhiyye ve Maârif-i Rabbâniyye ile doludur. Bildiklerinden ziyade ilham edildiklerini söylerler. Çünkü onların kalbleri, fehimlerin kabları, ilimlerin kaynaklarıdır. Maârif-i İlâhiyye kalblerinden dillerine akar. Onlar İlâhî mevhibeleri söylemeden duramazlar. Onlar irfan bahçelerinin bülbülleri, Süleyman'ın Esrar hüdhüdleridir. Dördüncüleri öyle insanlardır ki bildiklerinden dilleri tutulmuştur. Ruhlarının zevklerinden ötürü bildiklerini söyliyemezler. Onlar daima muhatap olanların zevklerine göre konuşurlar. Çünkü onların zevkleri, kendilerinden aşağı olanlar şöyle dursun, ekseri âriflerin zevkine de uymaz. Salih insanların iyi zanlarında ehlüllah kabul edilenler dahi onları duysa onların katline hücûm ederler. Nasıl ki Cüneyd de Mansur'un katline hücum etmişti(Celâlü'ddîn Rumî demiştir ki: **«Eğer Mansur benim keşfettiğim (sırları) esrarı duysaydı vallahi benim katlime sür'at ederdi.»** Bu esrar, ihata edilemiyecek kadar geniştir. Ulûm ve maârif öğrenilemiyecek kadar çoktur. İnsan alıcı, kabiliyetlidir, Allah hâdîdir' İnsana çalışmaktan başka bir şey yoktur. Meclisinizde zikir ve tevhid nurunu alanlara, tecrîd ve tefrîd ayırma ve birleme) yolunun saliklerine selâmlar) Halkın en fakiri, fakrın hadimi Bursa'da sakin Şeyh Muhammed Mısrî.

OTUZ İKİNCİ SOFRA

Şeyhler Şeyhi Erdebili'ye gönderilen mektubun sureti :

Mütteki âlimlerin en bilgini, mütebahhir fudalânın en üstünü, fazilet kaynağı, yakin madeni, nebilerin ve resullerin ilimlerinin varisi, yani tarikatte şeyhlerimizin şeyhi, hakikatte güneşlerimizin nuru, kablerimize ilimlerinin kovalarını dökmekte devam etmekte, ruhlarımız, oun irfanına iştiyak duymaktadır. Bu fakirden hürmet ve tazimle o Hazrete Allah'ın selâmı ve berekâtı olsun.

Bizi müstecap duâsından unutmamasını, füyuzat kaynağı olan kalbinden çıkarmamasını istirham ederim. Çünkü ehlüllah Hakk'ın kapılarıdır. Onların kalbleri, O'nun tecellilerinin ve lûtuflarının kablarıdır. Safa-i hatırla gizli vakitlerde rabbinin huzuruna çıkıp orada bizi, hayr ile yadetmesini, bizi masivadan defedici şeylerle anmasını, tam mahviyyet kemalinden sonra bizi Allah'a yaklaştırmasını, kalbimizi Allah'tan alakoyan biri iki görme halini bizden gidermesini rica ederiz. Allah niyyetimizi ve maksadımızı bilir. Dilediği zaman duâmızı kabul eder. Halvetî fukarasının en aşağılarından ve en zayıf hadimlerinden fakir duâcı Muhammed Mısrî'den evvel ve âhir selâm.

* *
*

OTUZ ÜÇÜNCÜ SOFRA

Şeyhu'l-İslâm Yahya el-Minkarîye gönderilen mektubun sureti :

Âlimlerin, bilgileri derecesinde mertebelerini yükselten Allah'a hamdolsun. Zira her bilenin üstünde bir bilen vardır. Kullarının olgunlarını ayırmış, onlara zatından ve Kerim vechinden başka gaye koymamıştır. Salât ve selâm en güzel bir surette güzel ahlâkiyle halkı Sırat-ı Müstakime irşadedene; onun âl ve ashabına, güzel ahlâk ve kalb-i selîm ile onlara tabi olanlara olsun. Allah'ın selâmı, rahmeti ve rızası; nimetlerimizin velîsi, himmetleri yüksek, ahlâkı olgun, keremi yüce olan Şeyhimiz, İslâm ve müslümanların şeyhi (Allah onun şerefli vücudunu izzet ve şerefiyle daim eyleyip bizleri faydalandırsın, Allah onu daha yüksek mertebelere ulaştırsın, kıdemini ümidinin de üstüne ulaştırsın), Oğlun gelmesiyle gözlerimiz sevindi. Onun medhiyle kalbler ve diller süslendi. Nasıl olmasın ki onun övdüklerinden bazısının tarihine Allah Taâlâ'nın şu sözü işaret etmektedir: **«Ağırlıklarınızı ancak güçlükle gidebileceğiniz bir beldeye taşır.»**[59] ve buyurmuştur: **«Ne yaş ne kuru her şey apaçık bir kitaptadır.»**[60] Büyük Allah doğru söyledi. Halkın en fakiri, fakrın hadimi, duâcı fakir, Şeyh Muhammed el-Mısrî.

* *
*

OTUZ DÖRDÜNCÜ SOFRA

«Cennet mekârihle (kötülüklerle) **süslenmiştir.»** Bunda şu hakikate işaret edilmektedir. Bir kâmilin adı uzaktan işitilir ve onunla buluşmağa iştiyak duyulur. Fakat geldikleri zaman onu düşmanla çevrili görürler, öyle ki her düşmanın elinde ötekininkine benzemiyen bir mızrak vardır; o mızrakları bu kâmile aşık olanlara atarlar, iftiralar ederler, onu ondan çevirmeye çalışırlar. Bu, Âdem Aleyhisselâm'dan günümüze kadar böyle gelmiştir. Hakikatte kâmilin etrafında bulunan bu düşmanlar, istidatlı olmıyan kimseleri kemal sahiplerinin yanına sokmamak için vazifeli bekçilerdir .İşte kemal sahibi olan zat, böylece mekârihle (kötülüklerle) çevrilmiş bulunur. Onun yanına ancak kuvetliler girebilir. Nitekim o kâmil de maârif Cennetine ve kendisine muvafık ihvanla toplanma zevkine; düşmanların verdikleri ıstıraplara, hasetçilerin sebebolduğu üzüntülere sabretmek suretiyle erebilmiştir. Çünkü âriflerin meclisi, Cenne gibidir. Zira Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur: **«Eğer Cennet bahçelerine uğrarsanız, meyvalarından yeyiniz.»** Fakat Cennet mekârihle çevrilidir. Kâmil kimseler, zikir sohpetine muvafık olan ihvanla toplanma meclisine ancak sabr ile nail olabilmişlerdir. Büyüklerden biri Belgrad'dan bizi ziyarete gelmişti. Önce fakirin hasetçilerinin ve düşmanlarının çokluğunu görerek bana acıdı. Fakat Cuma gecesi toplanan ihvanı görüp, onların Vecd ile, birtakım İlâhi haller ile zikretmelerini görünce çok ağladı ve şöyle dedi: «Bırak onları istedikleri kadar hainlensinler, düşmanlık etsinler. Onların ezalarına sabret. Çünkü bu nur, onların üflemeleriyle sönmez, artar. Sonra Allah Taâlâ'nın: **«Allah'ın nurunu ağızlariyle söndürmek istiyorlar. Halbuki Allah, kâfirler istemese de, nurunu muhakkak tamamlıyacaktır.»**[61] ve **«Allah'ın nurunu ağızlariyle söndür-**

(59) Nahil Suresi: 7.
(60) En'am Suresi: 59.
(61) Saff Suresi: 8.

mek istiyorlar. Kâfirlerin hoşuna gitmese de Allah nurunu tamamlıyacaktır.»[62] sözlerini okudu ve ilâve etti: «Bu Cennetin, hasetçilerden ve düşmanlardan halî kalmayıp onlarla sarılmış bulunması icabeder. Bu insanlar bunun etrafındaki mekârihi yarıp buraya girmeğe kudretleri olmadığından dolayı hasedleri ve düşmanlıkları artmaktadır. Fakat onların hasedleri ne kadar artsa bu nur da o kadar artar. Onların senin hakkındaki davranışlarına üzülme.»

Hasılı kâmil, kemal cennetine cehd-ü gayret ve sabr-i cemîl ile vasıl olabilir. Onun hasetçilerin kötülükleriyle çevrili bulunan sohpeti cennetine de ancak kâmilin zatında veya meclisinde bulunan mekârih ayıplarına gözlerini kapatan, o hasetçilerin sözlerine kulak asmıyan kimselerden başkaları giremez.

Fakir der ki: Mısır'a gidip Şeyhuniyye'de şeyhime bey'at ettiğim zaman oranın fukarası sayılamıyacak kadar çoktu. Bunlardan bazıları şeyhime, kendi şeyhi zamanından kalmış idiler. Şeyhin selefinden kendisine intikal eden müridlerden biri bana yaklaştı ve gizlice dedi ki: «Ben seni, iradende sadık, samimî arkadaş biliyorum. Ama bu şeyh, senin bildiğin gibi yetişmiş bir şeyh değildir. Ben sana nasihat ediyorum. Senin aradığın bunda yoktur. Beni dinlersen bunu bırak ve kendine başka bir şeyh ara. Belki muradına erersin.» ve şeyhin birçok ayıplarını saydı. Ona dedim ki: «Şimdi onun kâmil olduğuna yakinen inandım.» Gerçekten üç yıl hizmetine devam ettim ve onu Kadirî Tarikatinde kâmil bir şeyh buldum. Allah'a hamdolsun, ona hizmet sayesinde muradımın özetine nail oldum. Teferruatına da başka

(62) Tevbe Suresi: 32

bir şeyhin, şeyhler şeyhi eş-Şeyh Ümmî Sinan Elmalı (Ks. S.) nın hizmetinde eriştim. Ama bunun mekârihini, ötekinin mekârihinden çok buldum. Tabii zevkleri de farklı idi.

* *
*

OTUZ BEŞİNCİ SOFRA

Te'dip ve teeddüp hakkındadır: Allah Taâlâ buyurmuştur: **«Ey iman edenler, nefislerinizi ve çoluk çocuğunuzu ateşten koruyunuz.»**[63] ve Peygamberimiz Aleyhiselâm da şöyle buyurmuştur. **«Her çocuk İslâm fıtratı** (yaratılışı) **üzerine doğar. Sonra onun anası babası onu yahudî, Hıristiyan veya Mecusî yaparlar.»**

Bilki çocuk kendi başına bırakılırsa yemeğe, içmeğe, oyuna ve nefsinin istediği elbise ve diğer şeylere koşar. Dünyayı, Âhireti, dostu, düşmanı, küfrü, imanı, ibadeti, masiyeti, zikir ve fikri, şükür ve sabrı bilmez. Bu tabiatta olan büyükler de çocuk sayılırlar ama Allah indinde onlar, çocuk gibi özürlü sayılmazlar.

Anasının, babasının, ya da üstadının terbiye ettiği çocuk, hayırlı şeylere koşar, şerlerden kaçar. Böyle çocuk, yetişkin insanlardan sayılır. Binaenaleyh herkesten hakkı kabul etmelisin. Çocuk da olsa her mahlûktan hakkı kabul etmen gerekir. Belkis'in kemaline, insafına ve ilmine bak ki, kuşların en zayıfı olan Hüdhüd'den hakkı kabul etti. Vücudunun küçüklüğüne, zayıflığına bakmadı. Allah'ın

(63) Tahrîm Suresi: 6.

ifade ettiği üzere Süleyman'dan getirdiği: «**Bismillâhirrahmanırrahim** Bu (mektup) **Süleymandandır ve Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyledir. Bana böbürlenme ve bana müslüman olarak gel.**»[64] sözünün manasını anladıktan sonra Hüdhüd'ü tahkir etmedi. Çünkü o, her biri makabline (öncesine) nisbetle cami'ü'l-kelâm (vecîz) olan bu üç kelimenin manasını anlamıştı. Zira birinci olan Bilmillâhirrahmanirrahîm, öncesine nisbetle zata ve güzel sıfatlara delâlet eder. İkincisi, bütün kötü sıfatların kökü olan böbürlenmeyi terk etmeyi emretmektedir. Üçüncüsü bütün iyi sıfatların kökü olan teslim ve itaattir. «Bana böbürlenme.» sözü şuna işarettir: «Benim Hüdhüdümü küçük görerek bana böbürlenmeğe kalkma. Onun cisminin küçüklüğüne bakma, fakat ağzındaki mektubun manasının büyüklüğüne bak.»

Bil ki: Mü'mindeki saâdet alâmeti, çocuktan da, ondan daha küçüğünden de çıksa hakkı kabul etmektir. Nasıl ki Belkis, Hüdhüd'ün Süleyman'dan getirdiği haberi kabul etti de bu yüzden selâmetle eriştiği şerefe erişti. Süleyman'ın zevcesi oldu. Âhirette erişeceği nimetlerden ayrı olarak dünyadaki saltanatı da elinde kaldı. Resulullah (S.A.V.)e gelince onun: «**Gözü kaymadı ve azmadı**» eşyayı olduğu gibi gördü. Hattâ evlerin en ehveninde bile Kadir'in kudretini gördü. Bunun içindir ki: Allah taâlâ onu, küffarın gözlerinden sakladı.[65]

Şakâ alâmeti de, şerefli bir kimseden dahi çıksa hakkı kabul etmemektir. Nasıl ki Nemrud, Halil'i kendi gözünde küçük gördü de hakkı kabul etmedi. Allah Taâlâ da onu, mahlûkatın en küçüğü olan sinekle helâk etti. Sinek dimağına girdi, onu öldürdü. İşte her iki tarafın da cezası, hareketine böylece uygun düşmüş oldu. O halde Nemrud gibi kibirli olmaktan kaçın, kemal sıfatlariyle vasıflan. Her ne kadar Allah'ın Resulü (S.A.V.) nün, kemalin zirvesine ulaşan evsafiyle vasıflanamazsan da bari Belkis'in sıfatlariyle vasıflan ki erkek olduğun halde kadınlardan da geri kalmıyasın, Kemalsiz ve edepsiz kalıp çocuklardan sayılmaktan sakın, çünkü onlar mazurdur, sen mazur değilsin.

(64) Neml Suresi: 30-31
(65) Hz. Peygamber, mağarada iken örümcek mağaranın ağzına yuva yapmış ve o Hazret'i kendini ta'kibe gelen düşmanlarının gözlerinden gizlemişti.

* *
*

OTUZ ALTINCI SOFRA

Yüce Allah'ın «**Bana ve anana babana şükret, dönüş banadır.**»[66] Sözü hakkındadır. Bu âyette şu na işaret edilmektedir: Kur'an, insan ve âlem. Bunlardan her biri diğerine aynadır. Gaye insandır. Fakat insan ancak bunlarla tekemmül eder. Onlar insanı kemale eriştirinceye ve kendilerine ayna yapıncaya kadar terbiye ederler. Bu defa insan onlara ayna olur. İnsanlardan kimi terbiye kabul eder, kimi etmez. Kemale erinceye kadar terbiye kabul edip kemale ren insanda Kur'an ve âlem tamamen görünür. Terbiye kabul etmiyen insanda Kur'an'ın cemali, âlemin nizamı görünmez. Onun kalbi, husuf ve küsufu (Ay ve Güneş tutulması) devamlı olan bir âlem gibidir. Onda herc-ü merc, Ye'cuc-me'cuc ve diğer fitneler zuhur eder.

Hasılı bir insanın kalbinde fırsat bulunca falanın malını zorla almak, çalmak, yahut falanın karı-

(66) Lokman Suresi: 14.

siyle zina etmek, falanı öldürmek gibi şer ve fesat niyyetleri bulunursa kalb **âleminde olanların** hepsi onun gibi olur. O takdirde onun kalbi, padişahının zulmünden fitneler kopan bir ülke gibidir. Eğer o kimse o halde ölse, nefsini kalb **âlemine göre bir** âlemde görür. Bütün güzel ahlâkı da çirkin bir surete bürünmüş olur. Nefsi bu **iki âlem** arasında daima azap içerisinde kalır.

Ama kalbinde, fırsat bulduğu takdirde mescitler, camiler yapmak, ribat kurmak, köprüler yapmak, su akıtmak, kuyu çıkarmak ve bunlara benzer hayırlar yapmak ve herkese iyilik etmek niyyeti bulunursa onun kalbi, bu niyyeti gibi olur. Yani kalbi, sultanının adaletiyle ma'mur ve muntazam bir ülke gibi olur. O insan o halde ölürse, nefsinin suretini, kalb âlemine muvafık bir surette görür. Kur'an'dan alınmış güzel ahlâkı, kendine sevimli, güzel bir surete bürünür. Kendi orada onunla arkadaş olur, daima zevk içerisinde yaşar. Hasılı insanın kalbi, ya Cehennem veya Cennettir.

O halde Kur'an'ı ve dünyayı gözünden uzak tutma, nefsini bunlarla kemale ulaştır ki bunlar sende dosdoğru görünsünler. Ve sende bulunan Kur'an ahlâkı, sultanlar Sultanı'na ulaşsın, yaratılmış bulunduğu belli evini bulsun. Her şey düzenine kavuşsun. Kalb âlemin intizama girsin. Ebedî rahat bulasın. Ama bunları ihmal edersen, Cennete giremezsin. Çünkü senin cennetin, onların ayakları altındadır.

* *
*

OTUZ YEDİNCİ SOFRA

Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur : «**Ümmetimden bir taife daima hakkı yüceltmek için savaşmakta devam eder.**»

Burada işaret edilmektedir ki : Dünya, imar edenlerle ma'murdur. Dünyayı i'mar edenler, insanlardır. Çünkü insan, dünyanın ruhudur. İnsan da din ile ma'murdur. Din de din ehliyle ma'murdur. Zira din ehli olmasaydı, hepsi herc-ü merç ile helâk olup giderdi. Bütün dinler, imar edenleriyle mamurdur. İmar edenler de İslâmiyyet ve müslümanlardır. Diğer dinlerin mamur olmasiyle, islâma ve müslümanlara itaat edip haraç vermek suretiyle yaşayıp devam etmelerini kasdediyorum. İslâm ehli de âbidler ve salihlerle ma'murdur. Bunlar da şeriat ulemasiyle, onlar da tarikat ehliyle ma'murdur. Zira Ceset, ruh ile imar edilir. Geri kalanlar da bir öncesine nisbetle böyledir. Onlar da Allah'ı bilenler ile, Allah'ı bilenler de Hakikat ehliyle ma'murdur. On iki ilim de böyledir. Sarf, nahiv, mantık, ilh. bunların her biri kendilerini imar eden ilim öğrencileriyle ma'murdur. Öğrenciler bu ilimlerle uğraşmakla bunları imar etmiş olurlar. Saatler, günler, haftalar, aylar ve yıllar da kendilerine mahsus ibadetlerle ma'murdur. Meselâ belirli saatlere mahsus namazlar, dersler, va'zlar, toplu zikirler; günlere, haftalara mahsus benzeri ibadetler; Ramazan orucu, Recep, Şa'ban ve Muharrem orucu gibi aylara mahsus farz ve nafile ibadetler; zekât, sadakalar gibi seneye mahsus ibadetler ve Hac gibi ömre mahsus ibadetler.

Mekânlar da böyledir. Mescitler, Camiler, tekkeler ve benzeri ibadet yerleri cemaatle ma'murdur. Cemaatler de müezzinlerle, imamlarla, hatîblerle, mürşidlerle ma'murdur. İnsanın içinde öyle merhaleler vardır ki sayılamaz. Fakat esaslarını taksim etmişlerdir. Bir itibara göre yedi merhale, bir itiba-

ra göre on iki merhale, bir itibara göre kırk merhale, bir itibara göre yüz merhale ve bir itibara göre de bin merhaledir. Her merhalenin kendine has imarcıları vardır: Çünkü insan her zaman kabul edicidir (alıcıdır), Allah ise kadirdir. İç âlem geniştir. Aşk pazarı ma'murdur. Hakk'ın meta'ı mezaddadır. Dellâl her tarafa koşup durmaktadır. Müşteri de kıyametin kopmasına kadar rağbetlidir.

O halde ey insanları irşadeden âlim, insanları bütün dinî erkânın ta'mirine, bilhassa bunlar arasında tevhid rüknünün i'marına teşvik et. Tevhid, her şeyi ihya eden su gibidir. İnsanları soğutarak, tevhid ehlinin yolunu güçleştirerek, daraltarak tevhidi yıkanlardan olma. Tevhîd ehline kolaylık olsun, tevhîd yolu genişlesin diye Alah ve Resulü, tevhid için çok zikirden başka şart koşmamıştır. O halde Kur'an ve Hadisle halka öğüt ver ki hepsini imar edenlerden ve âleme birbiri peşinden girenlerden olasın. **«Allah gerçeği söyler, O, yol iletir.»**

* *
*

OTUZ SEKİZİNCİ SOFRA

Şiir :

هذا زمن الربيع الكاسب فيه   من نادمه الحبيب والكاس بفيه
الغمّ يدوم كل من نمّس فيه   والعقل يقوم كل من نمّ سفيه

Şimdi bahardır. Ticaretinde kazançlı olan kimse, sevgilinin, kendisini dost olarak yanına aldığı kimsedir. Sevgili ağzında şarap varken birini yanına alsa, o kimse sırrına vakıf olur diye üzüntü içinde

kalır. Onun için sevgilinin aklı kendisini ayıplıyarak der ki: «Her koğuculuk yapan alçaktır» Yani sevgili kendi kendine der ki: «Eğer sen bu sırrı ifşa edersen alçaksın. Kimseye açma, yoksa kederin artar, ifşa ettikten sonra pişman olsan da artık fayda vermez.» Bu mahzur ile beraber o (sevgili) birini o halinde kendine nedim alırsa, o sırrın nedimi olan mürid, kazançlıdır.

Bunun izahı: Kâsip (kazançlı)dan maksat, âşık olan müriddir. Bahardan maksat, gençlik günleridir. Sevgili, mürşiddir. Burada sevgili, halk arasında dürüstlüğü, iyi hali, temiz huyiyle, ırz ve namusunu korumakla tanınmıştır. Ama aslında kendisi halktan gizli gizli şarap içmekte fakat onun bu halini hiç kimse bilmemektedir. Birisi haline muttali olunca üzülür. Sevgilinin aklı, şarap içmeyi kim olursa olsun insanlardan herhangi birine ifşa etmeyi yasaklar. Çünkü ifşa ederse sefih sayılacak. Bütün bunlarla beraber sevgili, birini kendine özel dost seçer, aklı ve üzüntüyü, mahcubiyeti düşünmezse işte dünyada kazançlı olan, sevgilinin sırrına nedim olan o âşık müriddir.

Şimdi bil ki: meşayih, o mahbuptan daha azizdir. Meşayihin sırrı, o mahbubun sırrından daha mahremdir. Şeyh, kabiliyetli müridlerinden birini hakikat ve rübubiyyet sırrını kendisine açmaya ehil görürse o mürid, kâsib'tir; başkaları değil. O halde o mürid, şeyhin kıymetini bilmelidir ki kendisi de onun gibi aziz olsun. Fakat şeyhin kendisine açtığı İlâhî sırrı ifşa ederse talii ters döner ve İblis gibi merdud olur. Hasılı salik, teslimiyyetinde ve istidadında öyle olmalıdır ki mürşidi onu kendi sırlarına mahrem kılabilsin. Mürşit de öyle olgun olma-

lıdır ki irfanının ve esrarının şarabı, salıki sarhoş edebilsin.)

(Sonra salik, sırrı saklamalı, onu ruhunun sandığına koymalı, lisanını tutmalı o hususta ölü gibi olmalıdır.) Ahmed, Buharî, Müslim ve Tirmizî Ebu Hüreyre (R.A.)den Peygamber (S.A.V.)in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: **«Salih kullarıma,** (yani Hak'kın ve halkın kendi üzerlerinde bulunan ödevlerini yerine getiren kimselere) **(gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve hiçbir beşerin hatırına gelmiyen ni'metler hazırladım.»** Yani O, kullarına Cennette hiç kimsenin görmediği nimetler, hayırlar ve lezzetler saklamıştır.

Âriflerden biri şöyle demiş: Buradaki nimetlerden maksat, Allah'ın, âhirette seçkin kullarına lûtfettiği ilâhî tecellîlerdir. Çünkü bunlar yaratıcılık nimetleridir. Yaratılmışlara mahsus nimetleri Peygamber Aleyhisselâm haber vermiştir. Kur'an'ın haber verdiği üzre gözler onları görmüş, kulaklar işitmiştir. Bunu Kur'an tasrih etmiştir. Daha sonra Peygamber Aleyhisselâm şöyle demiştir: **«İsterseniz** (hiçbir nefis, kendileri için ne göz sevindirici nimetler hazırlanmış olduğunu bilemez) **âyetini okuyunuz.»** Bu nimetlerle gözlerin içi güler, ruhlar huzur bulur.) Mana şöyledir.

(Hiçbir nefis, ne seçkin bir melek, ne de mürsel bir peygamber, kim olursa olsun hiç kimse onların yaptıklarına karşılık kendilerine hazırlanmış sevabı bilemez. Ameller içinde de öyle bir amel vardır ki ona da kimse vakıf olamaz. Yalnız Allah bilir ve buna uygun olarak sahibini mükâfatlandırır.) Hz. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur: **«Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki onda bana ne bir**

seçkin melek, ne de mürsel bir peygamber yetişemez.»

* *
*

OTUZ DOKUZUNCU SOFRA

Müslim, Nafi' ibnu Hadice (R.A.)den Resulullah (S.A.V.)in şöyle dediğini rivayet etmiştir: **«Siz dünya işlerinizi benden iyi bilirsiniz. Size dininiz hususunda bir şey emredersem onu alınız.»** Hâşiye'de bu Hadisin söyleniş sebebi şöyle kaydedilmiştir: Nafi' ibnu Hadice dedi ki: Peygamber Aleyhisselâm Medine'ye geldiği zaman Medine halkı Hurmayı te'bir ediyorlardı (yani dişi hurma çiçeğini yarıp erkek hurma tohumu ile aşılıyorlardı). **«Ne yapıyorsunuz?»** dedi. Dediler ki: biz devamlı böyle (erkek tohumunu dişi çiçeğe) koyarız. **«Yapmasaydınız sizin için daha iyi olurdu.»** dedi. Bunun üzerine artık bu aşılama usulünü terk ettiler. Bu defa meyvaları eksildi. Bu durumu kendisine söyledikleri zaman: **«Siz, dünya işlerinizi benden daha iyi bilirsiniz. Size dininiz hususunda bir şey emredersem alınız.»** buyurdu. Şerhu't-tarika'da da böyle.

(Denilmiştir ki tam kemal, iki cihanın ilmini cemetmektir. O halde Allah'ın Resulü (S.A.V.)nde bu hal nasıl olabilir? Bazı muhakkikler buna şöyle cevap vermişlerdir: Bu, Peygamber Aleyhisselâmın başlangıç halinde olmuştu. Ama sonunda her iki ilmi de kendinde cemetmiştir. Fakat buna şöyle itiraz edilebilir: Bir velînin en son derecesi, Resul-i Ekrem'in ilk derecesine vasıl olamaz. Halbuki ümmet

arasında bu iki ilmi cemeden veliler vardır. O halde nebi ile veli arasında ne fark var?

Fakir der ki : Bunun tam cevabı şudur : Allah'ın Resulü (S.A.V.) nefs-i şerifini daima yenmek ister ve büyük kemalâtından hiçbiriyle iftihar etmezdi. Fakriyle iftihar ederdi. Resulullah'ın : **«Bana ve size ne yapıldığını bilmem.»**[67] ve : **«Seni tesbih ederim. Seni sana yaraşır şekilde gerçek mahiyyetinle bilemedik.»**, ve: **«Siz dünya işlerinizi benden daha iyi bilirsiniz.»** gibi sözleri, O'nun fakr ile iftihar etmesi dolayısiyle söylemiş bulunduğu sözlerdir. Hattâ kendisine, mübarek düşüncesine uygun olarak : **«İşlerinde onlarla müşavere et.»**[68] âyeti dahi gelmiştir. Binaenaleyh O, bununla nefsini küçük görmek, ümmetinin hatırını hoş etmek ve şerefli olanlara, yüksek mertebelere erişseler dahi kendilerinden aşağı olanlardan sarf-ı nazar etmemelerini, kendisi gibi onlara yönelmelerini işaret etmek istemiştir. Ta ki Allah Taâlâ'nın ince imtihanlarından emin olalar. Çünkü kendini beğenmek, bizzat helâk edici sebeplerdendir. Bununla beraber bu güzel tasavvur, O'nun başlangıç halinde idi. Sonra bu hali geçti. Buna : **«Allah'ın yardımı geldiği zaman...»** Suresi delâlet etmektedir. Bununla Resulullah (S.A.V.) başkalarından ayrılır. Çünkü onlar, iftihar edilecek Rabbânî hallerini, cami' kemallerini gizli tutmağa, acz ve iftihar göstermeğe bidayet-i hallerinde ulaşamadıkları gibi nihayet-i hallerinde dahi tam ulaşamamışlardır. Yahut son hallerinde bundan pek az yükselebilmişlerdir. Çünkü onların en son menzilleri acz, züll ve iftikar (fakirlik)dir. Kemalleriyle iftihar edenler

(67) Ahkaf Suresi: 9
(68) Âl-i İmran Suresi: 159

de olmuştur. Lâkin iftihar etseler de yine Resul-i Ekrem'e uymak için iftihar etmişlerdir. Resulün o hususta övündüğünü işittiklerinden dolayı öğünmüşlerdir. Binaenaleyh bunların iftiharı, ona uymak içindir.

Bu kemal, ister bizzat, ister teba'an olsun, iyi de olsa yine de halkın sıfatlarındandır. İzafetleri düşürmek ve davetten maksad hasıl olduktan sonra Rabba hamd ve tesbih ile bütün tabiî sıfatlardan Rahman sıfatlarına sığınmak kemalin zirvesidir. Bu, ancak Hatem-i Risalet (S.A.V.)de tam ifadesini bulmuştur. Haddi zatında sadırlarda (kalblerde) öyle sırlar var ki ifşası haramdır. Allah daha iyi bilir.

* *
*

KIRKINCI SOFRA

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM. Bu sofra, Halvetiyye sûfiyyesi Efendilerinin silsilesidir. Bu silsilenin son halkası Fukaranın hizmetçisi Muhammed el-Mısrî el-Malatî'nin elindedir. Şeyhi üstadı ve mürşidi Şeyh Ümmî Sinan Elmalı el-Halvetî'den me'zundur. O da Eroğlu diye meşhur şeyhinden mezundur.[69] O da kâmil şeyhi Şeyh Abdulvahhab Elmalı el-Halvetî'den me'zundur. O da âlim, ârif, kâmil, mükemmil, Yiğitbaşı denmekle ma'ruf şeyhinden me'zundur. O da şeyhi mükemmil, mürşid, Allah'a sevk eden, Şeyh Alâu'd-din Uşşâkî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Tacü'd-din al-Kayserî'den me'zundur. O da şeyhi, üstadı Şeyh Molla Pîrî el-Erzincanî'den me'zundur. O da şeyhi, üstadı, ehl-i Tarikin çoğunun mürşidi, herkesin kabul ettiği Şeyh Sey-

yid Yahya el- Bâdgûhî eş-Şirvânî el-Halvetî'den me'-zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Sadru'd-din Pîr Ömer el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Hace İzzed'din el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Pîr Ahi Mirem (Bayram olmalı) el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Ömer el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Ahi Muhammed el-Halvetî'den mezundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh İbrahîm ez-Zâhidî el-Geylânî el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Cemalüddîn et-Tebrîzî (Bu zata Celâlüd'dîn et-Tebrizî de denmiştir) den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Şihabüd'din et-Tebrîzî el-Halvetî'den (Şeyh Muhammed et-Tebrîzî de denmiştir) me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Rüknü'd-din Muhammed es-Sincanî'den (Şeyh Muhammed en-Necaşî el-Halvetî'den de denildi) mezundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Kutbu'd-din el-Ebherî el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Ebu Necîb es-Suhreverdî el-Halvetî'den (Abdu'l-Kahir Necmu'd-Din el-Halvetî'den de denildi) me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Ömer el-Bekrî el-Halvetî'-den (Şeyh Abdu'l-Kahir el-Halvetî'den denildi) me'-zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Vasiyyü'd-Din el-Halvetî'den mezundur. O da şeyhi ve üstadı ve babası Şeyh Muhammed el-Bekrî el-Halvetî'den (Muhammed Kesrî de rivayet edildi) me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Ahmed ed-Dineverî el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Mümşâd ed-Dineverî al-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Ebu'l-Kasim el-Cüneyd el-Bağdadî el Halvetîden me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Serîyyü's-Sakatî el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Ma'ruf el-Kerhî' el-Halvetî'den

me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Davud et-Taî el-Halvetî'den mezundur. O da şeyhi (ve üstadı) Habibul-Acemî el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Şeyh Hasan el-Basrî el-Halvetî'den me'zundur. O da şeyhi ve üstadı Zevcü'l-Betûl (Hz. Fatıma'nın kocası) ve Resul'ün Amcası oğlu, İlim şehrinin kapısı Ali ibnu Ebî Talib (R.A.V.K.V.)den me'zundur. O da amcası oğlu Resul-i Ekrem (S.A.V.), evvelerin ve âhirlerin Efendisi, Rabbulâlemin'in sevgilisin'den me'zundur. O da Ruh'ul-Emîn Cibrîl vasıtasiyle Rabu'l-Âlemîn Hazretlerinden almıştır. Allah, Efendimiz Muhammed'e ve O'nun âline ve ashabına salât ve selâm etsin. Ecmaîn.

---

(69) (Ümmî Sinan Elmalılı (kds. s.) hazretlerinin oğlu Murtazâ Çelebî'den işittiğime göre Ümmî Sinan (kd s.) usulî yedî esmâ'yı önce Sultan Eroğlu (kds s.) dan almış, onun vefatından sonra da furûi esmâ'i ilâhiyyeyi de Abdulvahhâb Sultan'ın halifesi Mazhar Sultan'dan telâkki eylemiştir) (Kar-i Mısrî).

Müellif hazretleri ise esma'yı, şeyhi Ümmî Sinan Elmalılı (kds.s.) dan almış, onun vefatından sonra da iki ismi Ümmî Sinan'ın halifesi Kütahya'lı Muslihu'ddîn Efendi'den telâkkî eylemiştir. (Kari-i Mısrî).

Vehhâb-ı Ümmî rahimahullah'ın ilâhîsi :

Evliyâdan sır sorana
Dokuz dürlü nişan gerek

Evvel kapu şeriattir
Güneş gibi ayan gerek.

Âyat ile Hadis ile
Anlayana verdim cevap

Andan öte içeruya
Levvâme'ye seyran gerek.

Şeriatten tarikatten
İçerisi sır elidir

Akıl ona ârif olmaz
Mülhime'ye vicdan gerek

Dördüncüsü Mutmainne
Mansur bilür bu menzili

Pîr yüzünden ulaşmağa
İkrar eder bir can gerek

İhtiyarım elde değil,
Lâzım geldi söylemesi

Beşincisi keramettir
Ayan değil, nihan gerek

Yol erinin tevhidini
Ârif gerek anlamağa

Altıncısı Mardiyye'dir
Bunda burhan, Kur'an gerek

Yedincisi Sâfiyye'dir
Halka ayan etmek olmaz

Andan geçüp ulaşmağa
Can Hazrete kurban gerek

Sekizinci budur makam
Ayne'l-yakîn Hakkalyakîn

Gerçek âşık bu meydanda
Ğayrullah'tan uryan gerek

Dokuzuncu sıfattan içeri[1]
Bir sır diyem anlar isen

İnsan adı bunda koyup
Mahv-ü ğarkte pinhan gerek

Vehhâb Ümmî'nin tevhîdi
Hatırına güç gelmesün

Bu ma'nayı fehmetmeğe
Sâfî nurdan insan gerek

1) Bu mısra'da vezin bozuluyor. Belki de şöyledir : Dokuzuncu sıfat içre.

KIRK BİRİNCİ SOFRA

Yüce Allah'ın **«Biz dünya semasını yıldızlarla süsledik.»**[70] Sözü hakkındadır. Bil ki : Zikirlerle dolu lisan, kandillerle dolu olan bir cami gibidir. O zikirle kalbde hasıl olan bilgiler ise, yıldızlarla dolu semaya benzer. Nasıl ki yıldızlar sekizinci felektedirler, fakat nurları dünya semasında görülür ve insanlar onlarla yollarını bulursa, kalb kürsüsündeki maârif de tıpkı böyle nurları güzel ahlâk, ef'al-i cemile, a'mal-i seniyye ve güzel sözler şeklinde kâmilin zahirinde tecellî eder de halk onunla yolunu bulur. Nasıl ki Alah dünya semasını yıldızlarla süsleyip onu kovulmuş şeytanın ulaşmasından korumuş olduğundan dolayı şeytanlar yüksek âlemden (Mele-i A'lâ) bir şey işitemezlerse-zira yüce Tanrı buyurmuştur ki : **«Biz dünya semasını yıldızlarla süsledik ve onu her türlü kovulmuş şeytandan koruduk. Mele-i A'lâ'dan bir şey işitemezler.»**[71] -kâmilin de batınını irfan ve zahirini amel ve güzel ahlâk nuriyle süsleyip onu, kindar düşmandan ve hasetçiden korumuş ve onun irfanını hidayet ve saâdet ehline nücum (yıldızlar), şekavet ve dalâlet ehline rücum (taşlamalar) yapmıştır. Onlar hiyanet kasdiyle kâmile yaklaşamazlar. Böyle bir şeye teşebbüs etmiş olsalar dahi o kâmilin irfanının ve ibadetinin nurları kendisini savunur. Nasıl şeytan her taraftan ateşlerle karşılaşırsa onlar da öyle olur. Bak, enfüs, âfak'a nasıl uyuyor ve birinde zuhur eden, diğerinde de nasıl zuhur ediyor.

Allah dünya'yı peygamberlerle velilerle, âlimlerle, salihlerle süslemiştir. Onları hidayet ehline yıl-

(70) Saffat S. 6.
(71) Saffat S. 7-8.

dızlar, dalâlet ehline kendilerini uzaklaştırıcı taşlar yapmıştır. Hatemü'l-Enbiya (S.A.V.) Efendimizi de hidayet güneşi yapmıştır. «Çünkü O, fazilet güneşidir, ötekiler de yıldızları; Yıldızlar karanlıkta nurlarını gösterirler» (Kaside-i Bürde)

Allah Taâlâ buyurmuştur: **«Ölü olup, bizim kendisini dirilttiğimiz, kendisine insanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimse, içinden çıkamıyacağı karanlıklar içerisinde bulunan kimse gibi midir?»**[72]

Şimdi insanın haline bak. İnsanlardan bazıları, yıldızlarla süslenmiş sema gibidir. Bazı insanlarda bunlarla hidayete kavuşmuşlardır. Bazıları da ne yıldızlar gibidirler, ne de yıldızlarla hidayet bulmuşlardır. Onlar, içinden çıkamıyacakları karanlıklarda bulunan kimseler gibidirler.

O halde sen, ilimlerinin nurlarını alarak birinciler gibi ol. Yahut onlara uyarak ikinciler gibi ol. Ama üçüncüler gibi olma ki yarın pişmạn olmıyasın fırsat geçtikten sonra bu pişmanlığın, sana faide vermez. Zira gençlik günlerinde ilim ve amel tahsilinden yüz çeviren kimse, ömrünün sonunda pişman olur. Bunları elde etmek ister ama ömrü vefa etmez, hasret ve üzüntü içinde kalır. Allah Taâlâ böyle insanların halini şu söziyle haber vermiştir: **«O gün mü'minleri görürsün ki nurları, önlerinden ve sağlarından koşuyor. «Bugün size müjde, altlarından ırmaklar akan, içinde temelli kalacağınız cennetler sizindir» denecek. İşte bu büyük kurtuluştur. İki yüzlü erkek ve kadınlar mü'minlere «Bizi de gözetin; ışığınızdan faydalanalım» dedikleri gün, onlara: «Ardınıza dönün de ışık arayın» denir; inananlarla iki yüzlüler arasına, kapısının içinde, rahmet ve dışında azap olan bir sed çekilir.»**[73]

(72) En'am Suressi: 122.

Kemali tahsil et, yoksa ömrünün sonunda pişman olursun. Dünya'ya da geri dönemezsin artık. Merkez zindanından muhite çık. Zira **«Allahın Arzı geniştir.»**[74] **O** Peygamberler ve veliler hep hicret etmişlerdir. **Allah doğruyu söyler o yola iletir.**

* *
*

KIRK İKİNCİ SOFRA

«De ki: «Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabanız, elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret, hoşunuza giden evler sizce Alah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevgili ise, Allah'ın buyruğu gelene kadar bekleyin. Allah fasık milleti doğru yola eriştirmez.»[75]

Böyle olan bir kimsenin, imtihan günü, içinde olan şey, dışına çıkar. Allah Taâlâ buyurdu: **«İnsanlar içinde Allah'a bir yar kenarındaymış gibi kulluk eden vardır. Ona bir iyilik gelirse yatışır, başına bir belâ gelirse yüz üstü döner. Dünya'yı da âhireti de kaybeder. İşte ap açık kayıp budur.»**[76] Fakat asîl olan kimse sapmaz. Âdem'in sevgiliye mahabbeti aslî idi. İblis'in ibadeti ise taabbüdî (zoraki, gösteriş için) idi. İmtihan zamanında her ikisinin de içinde

(73) Hadid Suresi: 13
(74) Zümer Suresi: 10
(75) Tevbe Suresi: 24.
(76) Hac S. 11

olan meydana çıktı. Çünkü Âdem iki yüz sene ağladı, sevgilisi tevbesini kabul edinceye kadar kalbinin ıstırabı dinmedi. Ama İblis kovulur kovulmaz derhal Âdem oğullarını önlerinden, arkalarından, yanlarından yörelerinden, sağlarından sollarından girip saptırmağa razı oldu. Kovulduktan sonra hiçbir zaman ağlamadı. İşte, bu onun önceki ibadetinin altında neyin gizli olduğunu gösteriyor. Âdem'in de sevgilisi kendisini bağışlayıp kendisinden razı oluncaya kadar durmadan ağlaması, sevgilisine nasıl kalbden bağlı bulunduğunu gösterir. Âdem'in benzeri Allah'ın şu sözünde de geçmektedir: **«Bütün genişliğine rağmen, yer onlara dar gelerek nefisleri kendilerini sıkıştırıp, Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlıyan, savaştan geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabul etti. Allah, tevbe ettikleri için onların tevbesini kabul etmiştir. Çünkü, O, tevbeleri kabul eden, merhametli olandır.»**[77] İblis'in benzeri de şu âyette var: **«Allah'ın Resulü'nün hilâfına, geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallariyle ve canlariyle cihad hoşlarına gitmedi. «Sıcakta savaşa çıkmayın» dediler. De ki «Cehennem ateşi daha sıcaktır.» keşki bileselerdi.»**[78]

İşte bu iki fırkanın hali her zaman böyledir. Hattâ müridlerden birinden şeyhin hatırı incinse o müridlerden öyleleri vardır ki «Genişliğine rağmen Arz onlara dar gelir». Ta şeyh kendisinden razı oluncaya kadar (ıstırabı dinmez). Öyleleri de vardır ki nefis mücahedesinden geri durmakla sevinir. «Mücahede yolu güçtür, Allah Erhamürrahîmindir.» diye-

(77) Enfal Suresi: 118
(78) Enfal S.: 83.

rek başkalarını da çalışmayıp oturmağa teşvik eder. Hattâ kasden âşıkların kalblerini sülûkten soğutmağa çalışır ki onlar da kendileri gibi olsunlar. Birincinin hali, inabe zamanında sıdkına delâlet eder. İkincinin hali de inabe zamanında sadık olmadığını gösterir. Birincinin şeyhine hizmeti, Âdem'in sevgideki hali gibidir. İkincinin hizmeti de İblis'in zoraki yaptığı ibadette ve Allah'ın teklifi karşısındaki hali gibidir. Kıyamete kadar her ümmette onun dengi mevcuttur. Bina temelsiz durmaz. Temeli sağlam yap ki bina sağlam olsun. Beyit «ok öldürmediyse ilâç kolaydır. Yayın inhinası eğrilik değil, rükû'dur.»

* *
*

KIRK ÜÇÜNCÜ SOFRA

Peygamber Aleyhissalâtü vesselâm buyurmuştur: **«Bana salât getiriniz, çünkü bana salât-ü selâm getirmek sizin için zekât** (temizleyici) **dir. Bana Allah'tan vesile isteyiniz. Dediler ki: «Yâ Resulâllah vesile nedir?» Buyurdu ki: «Vesile, Cennette en yüksek derecedir. Bu dereceye ancak bir adam nail olabilecektir. İstiyorumki, o adam ben olayım.»** Bu Hadiste şuna işaret vardır:

Nasıl ki âlim, öğrenci olmadan öğretmen olamazsa baba da ancak çocuk ile baba olursa, mürşid de ancak mürid ile mürşid olursa Resulullah (S.A.V.) de ancak ona tevessül edenlere vesile olur. İnsanlar O'nun şeriatine ittiba edip O'nun ahlâkiyle huylanmak suretiyle O'na tevessül etmiş olurlar. Şeriatine girmiyen kimse hakkında Resul-i Ekrem ve-

sile olmaz. Peygamber Aleyhisselâm'ın «Allah'tan benim için vesile isteyiniz.» sözü, kendisine itaatle emirdir. Ta ki o zat-i Risaletpenah'ın o adam hakkında vesileliği tahakkuk etsin. Yüce Allah'ın : **«Doğrusu Allah ve melekleri peygambere salât ederler. Ey iman edenler O'na salât ve selâm ediniz.»**[79] sözü de böyledir. Dediler ki Allah'ın salâtından murad, rahmettir. Melâikenin salâtı istiğfardır. Mü'minlerin salâtı duâdır. Duâdan maksat da O'na (S.A.V.) vesile istemektir. Âyette duâ, mutlaktır. Hadis onu kayıtlamıştır. O'na vesile istemekten maksat da ümmetinin çoğalmasına duâ etmek, Hak Kelimesinin i'lâsına ve Ehl-i İmanın salâh-ı halinin artmasına ve nefsinin ıslahına duâ etmektir. Ta ki Resul-i Ekrem'in vesileliği bütün halka şamil olsun ve kendisine de hesapsız ecir hasıl olsun. Çünkü O, buyurmuştur : **«Bir kimse iyi bir âdet koyarsa onun için sünnetin (âdetin) ecri ve onu işliyenlerin ecri vardır. O sünneti işliyenlerin ecrinden de bir şey eksilmez.»** Bundan anlaşıldı ki Allah'ın rahmeti Hz. Peygamber'e hem vasıtasız, hem de vasıta ile (vesile ile) iner. Vasıtasız nazil olan şey nasıl külliyen nazil oluyor idiyse vasıta ile nazil olanın da icmalen inmesini istedi ki icmal tafsile mutabık olsun. Artık sen anla.

Nasıl şefaat ehlinde en yüksek mansıp mutlak vesile ise; onun menzili de cennette en yüksek derecedir. Bunu bildinse bilirsin ki mü'minlerin O'na salâtı, ümmetinin çoğalmasına ve salâhlarına duâdır. Hadisin tam manası şudur : Benim için vesilenin tamam olması hakkında Allah'a duâ ediniz ki ben, âhir zamanda Allah'a iman yolunda bütün

(79) Ahzab Suresi: 56.

insanların Allah'a aracısı (vesilesi) olayım. Ta ki âlemde hiç kâfir kalmasın. Bu, diğer peygamberlerde değil, sadece Hatemü'l-Enbiya'da bulunan bir meziyyettir. Onun işi mehdî ile hatmolunur.

* *
*

KIRK DÖRDÜNCÜ SOFRA

«Zamanınız günlerinde Rabbinizin nefhaları (nefesleri, güzel kokuları) **var. Kendinizi onlara arz edin.»** (Hadis).

Bil ki İlâhî nefhaler, her zamanda bulunan kâmiller ve onların kıyamete kadar süren nefesleridir. Bunlardan nefhaler diye bahsedilmesinin sebebi şudur : Onlar, içlerinde bilkuvve mevcudolan ilimleri, ma'rifetleri, güzel fiilleri ve güzel huyları fi'le çıkardılar. Bundan dolayı halk arasında misk, öd ve anber gibi oldular ve insanlara rahmet oldular. Dehrin günlerini zikretmek, dünyanın, kıyamete kadar onlardan boş olmıyacağına işarettir. Onlara arz edilmekten maksat, onları arama ve onlara hizmet etme emridir. Ancak bu takdirde rahmanî nefhaler (kokular)dan ibaret olan mübarek, nefîs nefesleriyle insanların içlerinde bulunan kemaller fi'le çıkar da onlar da ötekiler gibi (evliya) olurlar.

Oruca, açlığa ve susuzluğa da teşviktir. Çünkü Hz. Peygamber Aleyhisselâm : **«Oruçlunun ağzının kokusu, Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir.»** buyurmuştur. Kemalâta erenlerin çoğu, ancak bu yolla ermişlerdir. Çünkü bu yol, mücahedelerin en zorudur. Bundan hasıl olan maârif de en güzel nefhadır. Keza güzel vakitlerde, bilhassa seher vaktinde Rahmanî Cezbeye de teşviktir. Çünkü seher

vakti de uşşaka (âşıklara) nefha-i Rahmaniyye'dir, ve Yüce Allah'ın huzuruna yaklaşma sebebidir. Bu, ancak bütün vakitleri kaplayan çok nafile ibadet yapmakla olur. Çünkü yüce Allah bir kudsî Hadiste **Kulum nafilelerle bana yaklaşmağa devam eder o kadar yaklaşır ki kendisini severim. Ben onu seversem, onun kulağı, gözü... olurum.»** buyurmuştur. İşte bu segiye meyletmek, İlâhî nefhalere meyletmektir.

Keza nefhaler, meşayihin telkinidir. Nefehat, meşayihin kalblerinin istidatlı kimselere yönelmesidir. Bu da hizmet, teslim-i tam ve merhametlerini cezbedecek derecede itaat etmekle olur. Bundan dolayıdır ki Peygamber (S.A.V.) : «Kendinizi onlara arz ediniz.» buyurmuşlardır. Müridde arz, şeyhte de acıma ve merhametle birlikte tam teveccüh hasıl olursa mürid o nefhaleri bulur. Âlem, bu nefhalerle doludur. Ama nezleli burunlar, bu nefhaleri koklıyamazlar. Burunların nezlesini Allah'ın yardımiyle şeyh, telkini ve teveccühü ile giderir.

Nefehat, aynı zamanda yetimler, dullar, fakirler, zayıflar, mazlûmlar gibi kırık kalbleri ta'mir etmekle de bulunabilir. Bütün ibadetler, bu nefhalere vesiledir. Fakat bunlara en yakın yol, ehl-i tarik yoludur ki o da tevhiddir.

* *
*

KIRK BEŞİNCİ SOFRA

«Ey iman edenler Allah'tan korkunuz, O'na vesile arayınız ve O'nun yolunda mücahede ediniz ki felâha eresiniz.»[80]

(80) Maide Suresi: 35

Bil ki âhiret yolcusuna iki ilim lâzımdır : Zahir ilim, batın ilim. Zahir ilim; sarf, nahiv, mantık, maânî ve diğer âlet kitaplarını okumak veya erbabından dinlemekle öğrenilebilir. Batın ilim : halis amel, tehzib-i ahlâk, zikir, riyazet ve gece gündüz Allah yolunda mücahede ile kalbi temizliyerek elde edilebilir. Birinci ilim kalbin cehaletini giderir ama, nefs-i emmarenin kibir, kendini beğenme, kin, hased gibi kötü sıfatlarını bitirir. İkinci ilim, nefs-i emmare sıfatlarını giderir, ruhun, af, ezziyete tahammül, kötülük edene iyilik, herkesin iyiliğini istemek gibi sıfatlarını bitirir.

Cehlin giderilmesiyle yol bilinir. Nefis sıfatlarının izalesi ve ruh sıfatlarının ispatiyle Hak kabul edilir, O'na koşulur, Allah'tan korkulur. Birinci ilim ne kadar artsa, cehalet de o kadar gider; ikinci ilim ne kadar artsa kibir o kadar zail olur. Her ikisi de en mühim din işlerinden ve en kuvvetli dinî vesilelerdendir. Zira kötü ahlâk olmasa, iyi ahlâk olmazdı. Meselâ kibir, tevazu'un sadefidir. Tevazu' tam olsa Allah.tır. (Allah tecelli eder). Kendini beğenme (ucup), kendini ayıplamanın; cimrilik (buhl), sehanın (cömertliğin) sadefidir. Hasılı her beşerî sıfat, vasıtasız veya vasıtalı olarak olumlu bir sıfatın sadefidir. Birinci ilim sadefleri kuvvetlendirir. İkinci ilim, incileri semizleştirir. Onları sadeflerinden çıkarır. Eğer bu iki deniz birleşirse, sahibi Mecma'ul-Bahreyn (İki denizin birleştiği yer) olur. Musa Hıdır Aleyhisselâmı Mecma'ul-Bahreyn'de bulmuştu. Artık anla ve bil ki bir kimse ümmî olsa fakat işiterek öğrendiğiyle âmil olsa, ikinci ilme nail olur. Çünkü Hz. Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : **«Bildiğiyle amel edeni Allah, bilmediğinin il-**

mine varis kılar» ve buyurmuştur : «**Bir kimse kırk sabah halisane ibadet etse, kalbinden lisanına hikmet pınarları fışkırır.»** ve ikinci ilim sahibine ister ümmî, ister âlim olsun fakih denilir. Avarifte şöyle deniliyor : «Allah'ın Resulü (S.A.V.) **«Zerre kadar hayır işliyen hayrını görür, zerre kadar şer işliyen şerrini görür.»** âyetini okuduğu zaman A'rabî : «Bu bana yeter» demişti. Hz. Peygamber: **«Adam fakih oldu** (anladı)», buyurdu. O halde daha iyi anlıyan kimse dinî emirlere daha çabuk itaat ve icabet eder. Ve yakin nurundan daha çok nasip alır. Peygamber (S.A.V.) : **«Allah bir kimseye hayır dilerse onu dinde fakih yapar.»** buyurmuşlardır. Yani onun kalb gözünü açar, o gözle hakkı ve batılı görür. Onunla azgınlıktan rüşde ulaşır.»

Bil ki bütün amellerden maksat, Allah'ı bilmek, O'ndan başka bir gaye olmadığına O'na dönüleceğine yakinen inanmaktır. Binaenaleyh bütün ameller bu bilgiye vesiledir. (Bu bilgiye ulaşmanın en yakın yolu da bir mürşid-i kâmilin murakabesinde zikir ve tevhid ile nefis mücahedesi yoludur. Fakat bu, yolların en zorudur. Bu yolda ancak kuvvetliler yürüyebilirler. Sen o kuvvetlilerden değil isen, ihlâs ile salih ameller ile iktifa etmelisin. Çünkü bunlar da Allah'a vesiledir.) Nasıl olmasın ki acuzelerin dini dahi kâfidir. Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : **«Acuzelerin dinine devam ediniz.»** Zira İslâm dininin kapasitesi geniştir, dar değildir ki. Hattâ **«Allah'ın, mahlûkatın nefesleri sayısınca yolları vardır.»** denilmiştir. Bizim dediğimiz, bunların en kısası ve en şümullüsüdür. Peygamberler, veliler ve Allah'ı bilen âlimler bu yolda gitmişlerdir. **«Hiçbir canlı yoktur ki O, onun alnından yakalamış olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir.»**

«Bütün insanlar mevlâ sayılır çünkü onlar, Allah'ın kazasına göre bir fiil icra ediyorlar.»

Nasıl su, necisi, pisliği, çeri çöpü temizlerse birinci ilim de öyle kalbi üzerine çöken cehaletten temizler. Ateş nasıl altuncu, gümüşü karışımlardan, safiyyetini bozan şeylerden yakarak, eriterek temizlerse ikinci ilim de tıpkı öyle nefsi, ona yerleşen kötü sıfatlardan temizler. Cenab-ı Hak buyurmuştur : «Gökten öyle bir su indirdi ki miktariyle vadiler çağladı. Sel, üzerindeki köpüğü, çeri çöpü taşıdı. Süs veya meta (kap kacak) yapmak için ateşte yakıp erittiğinizi (altun, gümüş ve bakır gibi yer cevherleri) de onun gibi köpüktür. Allah hak ile batılı böyle misaller vererek anlatır. Selin (ve yakılan cevahirin) köpüğü boşa gider. Atılır. Fakat (sudan ve cevahirden) insanlara fayda veren, yer yüzünde bir zaman kalır. (Batıl da böyle perişan olur gider. Bir zamanlar hakkın üstüne çıksa da sonunda mahvolur, gider. Hak sabittir, bakidir; Allah böylece misaller verir.)»[81]

Birinci ilim, evin duvarına çizilen nakış gibidir. İkincisi, birinci duvarın karşısındaki duvarda bulunan cilâ gibidir. Bundaki nakış onda görünür. Onda, âlemde olan her şey görünür. Hattâ onda Allah'ın cemali de görünür. «Allah hakkı söyler, O, yola iletir.»

* *
*

KIRK ALTINCI SOFRA

İlmin efdalini, nevi'lerini, Âdem Aleyhisselâm ile meleklerin, Şeytanın ilimlerinin değişik olduğunu,

---

(81) Ra'd Suresi: 17.

her ilmin kendine mahsus semeresi bulunduğunu beyan etmektedir. Allah Taâlâ şöyle buyurmuştur: **«Allah, isimlerin hepsini Âdem'e öğretti, sonra onları meleklere arz etti** (sordu). **«Şunların isimlerini bana haber verin, eğer sözünüzde doğru iseniz»** dedi.[82] ve İblis'in ağzından hikâye olarak şöyle dedi: **«Beni azdırdığından dolayı doğru yolunda onların önüne oturacağım** (yollarını vuracağım). **Sonra onların önlerinden, arkalarından, sağlarından sollarından sokulup** (onları azdıracağım). **Çoklarını şükredici bulmıyacaksın.»**[83]

Bil ki dünya ağacının meyvası olan insan, mahlûkatın özüdür. Bundan dolayı arzuların en üstününü talebetmesi gerekir. Dünyada ilimden üstün bir gaye yoktur. O halde insan, en kıymetli malı olan aziz ömür parasının tamamını ilme sarf etmelidir. Zira o yüksek derece, ilim ile kendisine mülk olur. Âhirete intikâlinde de ilim kendisiyle beraber gelir, yine orada da kendisinin mülkü olur. Bir insan ilme malik olduktan sonra, ömrünün sonuna kadar günden güne derecesi artar. Çünkü Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: **«Allah sizden iman edenleri ve ilim verilmiş olanları derecelere yükseltir.»**[84] İbnu Abbas (R.A.): «Âlim (mü'min), (cahil) mü'minden yedi yüz derece daha üstündür. Her derece arasında yerle gök arası kadar mesafe vardır.»

Bil ki ilmin nevi'leri çoktur. En üstünü, öğrenmek istiyen kimseyi Allah'a yaklaştıran ilimdir. Bu ilim de çok çeşitlidir. Salik için en iyisi, en faydalı olanından, yolunda kendisine azık olacak kadar al-

(82) Bakara Suresi: 31.
(83) A'raf Suresi: 16-17.
(84) Mücadele :11.

maktır. Bunu okuyarak, dinliyerek öğrenir. Bundan sonra salih amel ile, nefis ve heva mücahedesiyle en yüksek gayeye yönelmelidir ki, bu veraset ilmidir. Çünkü Peygamber Aleyhisselâm: **«Bir kimse bildiğiyle amel ederse Allah onu bilmediğinin ilmine varis kılar.»** ve: **«Kim kırk sabah halisane ibadet ederse kalbinden diline hikmet pınarları fışkırır.»** buyurmuşlardır. Bu ilim peygamberlerin ve velilerin ilmidir. Çünkü nebiler ve veliler okuyup öğrenme (diraset) ilmiyle değil, veraset ilmiyle yani amel ve mücahede neticesinde elde edilen ilimle Peygamberliğe veya veliliğe ermişlerdir. Bu ilim, kulun kalbine Allah korkusunu sokar. Kul, bu ilim sayesinde Allah'ın nûriyle işitir, görür, konuşur ve yürür. Allah Taâlâ şöyle buyurmuştur: **«Kulum bana nafilelerle de yaklaşır o kadar ki onu severim. Ben onu seversem, onun kulağı, gözü... olurum.»** İşte Âdem'in ibadetleri de böyle idi. Yani az bir zamanda kendisinde mahabbetullah (Allah aşkı) zuhur etti. Sonra kendisinden küçük bir günah çıkınca sevgilinin ayrılığına dayanamadı. Kalbinden pişmanlık, dilinden tevbe eksik olmadı. Daima şöyle diyordu: **«Ey Rabbimiz, biz nefislerimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz, bize merhamet etmezsen elbette ziyan edenlerden oluruz»**[85] Öyle üzüldü ki iki yüz sene ağladı. Tevbesi kabul edilinceye kadar kalbi rahat etmedi.

Bir de İblis'in haline bak ki, Allah'a bin sene şöyle, bin sene böyle ibadet etti de yine Allah'ın muhabbetine nail olamadı. Çünkü muhabbetinde sadık değildi. **«Beni azdırdığından dolayı doğru yolunda onların önüne oturacağım.»**[86] demesi, onun, sami-

(85) A'raf: 23.
(86) A'raf: 16

mi olmadığını gösterir. Âdem oğullarını saptırmak karşılığında sevgilinin ayrılığına razı oldu. Bulunduğu kötü halden dönmedi ve hiçbir zaman haline pişman olup ağlamadı. Bunda ibret alanlara çok ibretler vardır. Bunun içindir ki Hz. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur : **«İhlâs ile yapılan az amel, ihlâssız yapılan çok amelden hayırlıdır.»**

Bil ki : Âdem Aleyhisselâmın ilminin semeresi, kendisi meleklerden daha bilgili olduğu halde **«Ey Rabbimiz, nefislerimize zulmettik»**[87] sözüyle açığa vurduğu tevazu'udur. Meleklerin ilminin semeresi de Âdem'i görmeden önce itiraz şeklinde tecelli eden sualleri ve hakikati anladıktan sonra onu kabul etmeleridir. İblis'in ilminin semeresi de bin sene ibadet ettiği halde Allah Taâlâ'ya i'tirazıdır.

Bil ki : zahir ilim güzeldir, amellerin tohumudur. Ama zahir ilmin güzelliği, Âdem'in ilmi olan ilm-i esmâ ile olur ki bu, batın ilmidir. Çünkü tek başına zahir ilim, sahibini melek de olsa katı kalbli, kaba kılar. Nasıl ki Âdem'in hilâfeti sırasında melekler Allah'a itiraz etmişlerdi. İblis de «Beni azdırırsan, ...» demişti. Bu, Allah ile konuşmada böyle olmuştur. Ya Allah'tan başkasiyle konuşsalardı nasıl olurdu? Ama bu herkes için böyle demek değildir.

Fakat batın ilmine gelince bu ilim, sahibini halîm-selîm, müsamahakâr, usanç verici değil cana yakın, mütevazı' yapar, Çünki Âdem **«Ey Rabbimiz, nefislerimize zulmettik»** demişti. Halbuki melekler merhameti, şefkati, yumuşak huyluluğu, ancak Âdem-i görüp kabul ettikten sonra öğrenebildiler.

(87) A'raf: 23

Çünkü şöyle dediler: **«Seni tesbih ederiz, bizim senin bize öğrettiğin ilimden başka ilmimiz yoktur.»**[88] Nerede kaldı o **«Orada fesat çıkaracak, kan dökecek kimseleri mi halife yapacaksın? Halbuki biz seni hamd ile tesbih ediyoruz ve seni takdis ediyoruz»** sözleri ve nerede kaldı **«Bizim senin bize öğrettiğin ilimden başka ilmimiz yoktur»** sözleri. Artık anla. Çünkü meleklerin ilmiyle Âdem'in ilmi arasında ve ikisinin, ilimlerinden hasıl olan ahlâkı arasında büyük fark vardır. Bununla beraber yine de biri, ancak diğeri sayesinde güzel olur. Bu iki ilim, ruh ile ceset gibidir. Bunun içindir ki Musa Aleyhisselâm'a, Hıdır Aleyhisselâm'ı bulması ve ondan (manevî ilim) öğrenmesi emredilmişti ki kendisinden **«Dünyada en bilgin benim.»** sözü gitsin. İmam Şafiî, Ümmî olan Şeyban-i Ra'î'nin yanında, okuldaki çocuk gibi oturdu. Batın ilim erbabı da zahir ilmin şerefini inkâr etmezler. Nitekim Serîy, Cüneyd'i ilm-i zahiri öğrenmeğe teşvik ve onun muvaffakiyeti için kendisine şöyle duâ ederdi : **«Allah seni Hadîsi bilen mutasavvıf eylesin.»**

* *
*

KIRK YEDİNCİ SOFRA

Bil ki : Hakikat ve ayn birdir. Onda kesret (çokluk) yoktur. Herhangi bir şekilde tezahür eden hakikate baksan, «Hakikat olması itibariyle Hak'tır, dışarda görünüşü itibariyle halk'tır» dersin. Ahadiyete bakarsan «Zat, yahut hakikat» dersin kâfî. Zatî tahakkukuna (hakikatine) bakarsan «Hak» dersin.

(88) Bakara Suresi: 32.

(Önceki nafile ibadetlerle kulun Allah'a yaklaşmasını ifade eden) Hadisin mefhumuna bakarsan: Bütün kuvvelerin ve uzuvların, kulun aynı olduğunu görür ve kula izafeti dolayısiyle bunlara halk dersin. Hakkın da o kuvvetlerin ve uzuvların aynı olduğunu görürsen bunlara «Hak» dersin. Vahdetin (tekliğin) çokluğa oranını düşünürsen (çoğun bire bağlılığını göz önünde tutarsan) «İlâh» dersin. Tek hakikatten ibaret olan gerçek varlığın dış görünüşünün, iç varlığın daima bir aynası olduğunu düşünürsen «O, tecellî eden ve tecellî edilmiş» dersin. Bu, en çok şaşılacak şeylerdendir ki bir tek hakikate bu kadar itibarlar girer. Ve hakkında bütün itibarlar da doğru olur. (Bir tek varlık bu kadar isim alır). O, hakikatiyle, ilelebed sonsuz suretlerde tecellî etmektedir. O tek hakikat, belirli bir surette tecellî ederse diğer bütün suretlerde görünenin de o olduğunu unutma, O görünüşüyle beraberdir. Her aynda (varlıkta) O vardır. Her varlıktan görünen O'dur. Bir şeyde görünüşü, mutlakiyetini bozmaz. O bir şeye hasredilemez. Herşeyin özü O'dur. Ama bu ayn (varlık)larda, eşyada tecellî eden suretler, O'nun mutlak zatı değildir. Mutlak zatı, her suretten münezzehtir. Onun zahiri, her aynda ve her ayn içindir. Bütün bunlar, O'nun mahiyeti ve itibar edenin itibarına göredir. (Mahiyeti mutlaktır, şekilsiz, zamansız ve mekânsızdır, ama taayyünü, yani görünüşü şekillere ve suretlere bağlıdır)

Bundan hayret et; iyice bunda yerleştin ve anladınsa hayret etme; Zira O, zatında kendinden başka varlık bulunmaktan münezzehtir. **«O'ndan başka ilâh yoktur. Her şey yok olucudur. Yalnız O'nun vechi bakidir. Hüküm O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz.»**[89]

O halde ey velî, içinle Allah ile birleşmenin artmasına çalışırken, dışınla da ayrılığını bilmelisin. Yani içinle cem' tarafında, dışınla fark tarafında olmalısın. Vahdet ile kesretten; kesret ile de vahdetten perdelenmemeli, kullukla marifet arasını bulmalısın ki tehlikelerden kurtulasın.

Mutasavvıflar dilindeki cem', tefrika ve cem'ul-cem'in mânası şudur: Tefrika, sana nisbet edilendir. Cem', senden soyulup alınandır. Bu, şu demektir: Yani kulun, kulluk vazifelerine, beşeriyet icaplarına göre yaptığı ameller tefrikadır. Hak tarafından ona gelen manalar, lûtuf ve ihsan ise Cem'dir. Her ikisi de kula lâzımdır. Çünkü tefrikası olmıyan kimsenin kulluğu olmaz; cem'i olmıyan kimsenin de marifeti olmaz. Kulun **«ancak sana ibadet ederiz»** sözü, kulluğu göstermek suretiyle tefrikayı isbattır. **«Ancak senden yardım dileriz»** sözü de cem'i istemedir. Tefrika, iradenin başlangıcı, cem' sonudur. Cem'ul-cem' daha tam ve daha yüksek bir makamdır. Cem', eşyayı Allah ile beraber görmek, kuvvet ve kudretin Allah'a aidolduğunu bilmektir. Cem'ul-cem' ise tamamen helâk olmak ve Allah'tan başka her şeyden fena bulmaktır ki bu, ahadiyyet mertebesidir.

Çalışıp mücadele etmelisin. Vücudunu gözünden kaybetmeli, Zat'a yönelmeli, hakikatle uğraşmalısın ki, bütün varlıklar, O'nun cemalinin cevlângâhı ve bütün kâinat, O'nun kemalinin aynasıdır. Ruhunu bu mertebeye yükseltmeye ciddiyetle çalışmalı, mücahede etmelisin. Varlığını öylesine kay-

(89) Kasas Suresi: 88

betmelisin ki sana bakman O'na bakman olsun; senden bahsetmen, O'ndan bahsetmen olsun. Nerede ve ne zaman olursa olsun, yemede, içmede, konuşmada, susmada, gidip gelmede, hareket ve sükûnda her an O'ndan boş kalmamalısın. Bunun için : «Sufî ibnu'l-vakt (vaktin oğlu) olmalı» denilmiş. Yani vaktini kaybetmemeli, geçene üzülerek, geleceği düşünerek şimdiki vaktini zayi etmemelidir. Çünkü geleceği düşünmek, ihtirastır. Vaktini o vakitte kendine gerekli olan teveccühte, kalbi tasfiyede ve tefekkürde geçirmelidir. Bunun manalarından biri de o kimsenin artık herhangi bir tarik ve âdet peşinde gitmemesi, her zaman ve her halde Allah ile olmasıdır. Hak'tan başkasına bakmaz. Meselâ bir defa halkın kalbini Hak'ka yöneltmekle uğraşır, bir defa kendi kendine Hak ile meşgul olur; halk ile uğraşmakta tefrika görür. O, daima Hak iledir. İkisi arasında zıddiyyet olsa da. Çünkü **«Ameller niyyet iledir.»** Sufî vaktin oğludur.

* *
*

KIRK SEKİZİNCİ SOFRA

Bil ki : sülûk eden nefsin merhaleleri, hakikatte sayısız ise de, ehlullah bunun esaslarını yediye ayırmışlardır. Nefis, her merhalede, bulunduğu merhaleye münasip bir isimle adlandırılır : Emmâre, Levvâme, Mülhime, Mutma'inne, Raziyye, Marziyye, Sâfiyye. Salik, ilk dört merhalede koyu bir karanlık içerisinde, gizli badiyelerde, her türlü haşerat ve yırtıcı hayvanlarla dolu ıssız çöllerde gider. Son üç merhalede ise yavaş yavaş bildiği bir yolda sülûk

eder. Bazan hidayette (doğru yolda) gider, bazan sapar. Yani önce kalbden yıldız kadar bir pencere açılır. Sonra beşeriyyet galebesiyle kapanır. Sonra Ay kadar açılır, yine kapanır. Sonra Güneş kadar bir pencere açılır, yine kapanır. Sonra gölge vücut evi, aradan kalkar **«nerede»** sözü aradan kalkar. (mekân kalkar). O zaman salik, kalb yüzünü, gökleri ve yeri yaratan (Allah'a) yöneltir.

Bil ki bu nur, cüz'î ruhun nurudur. Kalb penceresinin MELEKÛT ÂLEMİNE ilk açılışında yıldız şeklinde görünür. Sonra Kamer şeklini, sonra Güneş şeklini alır. Sonra salik, ruh makamından MUTLAK HAZRET'e geçer. O zaman kendisine **«Nerede olursanız, gökleri ve yeri yaratan'ın yüzü oradadır,»** sırrı zuhur eder.

Sülûkten maksat, cüz'î ruhun, KÜLLÎ RUH'a kavuşmasıdır. Küllî Ruh için Hz. Peygamber Aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : **«Allah ilk defa benim ruhumu, nurumu ve aklımı yarattı.»** İşte bütün peygamberlerin ve kâmil velîlerin gittiği Allah'ın GENİŞ ARZ'ı budur. Peygamberlerin ruhları kötü ahlâktan temiz olduğu için sülûkleri MUTMA'İNNE'den başlar. Buna Allah-ü Zülcelâl Hazretlerinin İbrahim Aleyhisselâm hakkındaki : **«Gece onu örtünce bir yıldız gördü»** sözü delâlet etmektedir. Fakat peygamberlerin haricindekiler, ilk sülûk gecelerinde Güneşi ve Ay'ı bırak yıldız dahi göremezler. Ta beşinci makama ulaşıncaya kadar. Eğer denilirse ki : «Pek iyi bundan peygamberlere eksiklik gelmez mi?» Deriz ki : Bundan, onların yüce makamlarına hiçbir eksiklik gelmez. Zira onlar, eğer sonlarında erişmiş bulundukları makamlara başlangıç hallerinde erselerdi, doğar doğmaz hemen peygamber olma-

ları lâzımgelirdi. Onlar, Nefs-i Mutma'inne'den sülûk edip peygamberlik makamına ulaşmışlardır. Rüşd ile yolların güzelinden en güzeline çıkan kimseye «sapıktır» da denilemez. Sapık o kimsedir ki açık yolu bırakır da başka yola girer. Fakat açık yoldan daha açık yola giren kimse ne kadar yükselse sapık olmaz. Bu, Allah'ın, şu sözüyle bütün yarattıklarına vaz'ettiği bir sünneti (âdeti)dir: **«Sizden hiç kimse yoktur ki, oraya** (Cehenneme) **uğramasın. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kat'î bir hükümdür.»**[90] Böyle oluyor ki bilgileri tam olur. Eğer salik, bütün makamlardan geçmezse, kemali tam olmaz. Keza peygamberler için «Sülûkleri MUTMA'İNNEden başlarsa ilkinki halleri ne olacak; onu görmemişlerdir?» şeklinde bir sual da sorulamaz. Çünkü onların ümmetleri, kendi nefisleri durumundadır. (Ümmetleri ilk halleri geçmekle kendileri de geçmiş, o halleri ümetleri vasıtasiyle görmüş olurlar). Artık anla. Bu mesele başka bir tarzda On Üçüncü Sofrada da geçmişti.

Şeyh Mahmud el-Üsküdârî, Mecâlis'inde şöyle demiştir: «Bizim şeyhimiz (Ks.S.) şöyle derdi: Tevhidin on iki kapısı (yolu) vardır. Celvettiyye, bunları tevhid ile geçerler. Çünkü onların seyirleri yakîndedir. Halvetiyye bunları esma ile geçerler. Çünkü onlar berzahte seyrederler. Halvetiyyenin seyr ettiği «Fi'iller cenneti, sıfatlar cenneti, zat cenneti»dir Çünkü İbnu Abbas (R.A.)den rivayet edildiğine göre cennet yedidir. Bunlardan dördü yakîn ehli için olursa celvetiyyeye mahsustur. Üçü de berzah ehline yani Halvetiyyeye kalır ki fi'iller cenneti, sıfatlar cenneti ve zat cennetidir.»)

(90) Meryem Suresi: 71

El-Es'ile ve'l-Ecvibe risalesinde: Şeyh Mahmud, şeyhinden, izafetleri düşürmenin ne olduğunu sorduğunda şeyhinin cevaben: «İnsanlar bu hususta çok şeyler söylerler. Fakire göre bunun manası, ubudiyyetin kemalidir.» demesine gelince:

Bu fakir der ki: **«O gün vezin (ölçü) Hak'tır.»**[91] Eğer basiret sahibi isen, mizanı ağır gelenle hafif geleni bilirsin. Bil ki: Her kim izafetleri düşürüp dar beşeriyyet yurdundan Allah'ın Geniş Arz'ı uzayına hicret ederse -ki bütün nebiler, resuller ve kâmil veliler sülûk ile yavaş yavaş oraya hicret etmişlerdir- ona ya resul, ya nebî ya velî veya ârif-i billâh denir. Fakat hicret edip de henüz oraya kavuşmıyan, yolda bulunan kimseye ya Halvetî, ya Celvetî, ya Kadirî, ya Gülşenî, ya Mevlevî, ya Nakşibendî denilir. Yollar mahlûkatın nefesi sayısınca çoktur. Ehl-i tarik-eğer yürüdükleri yolun ilk vazı'ı Allah ise-birbirine tercih edilmez. Mutlak vücut fezasına vasıl olan saliklerin tam misali hacılardır. Hacılar da her taraftan Kâbe'ye gelirler. Şimdi bunlardan bir kısmına Hacı denip, ötekilerine haccında noksan mı denir? Bunu anladınsa Şeyh (Ks.S.)in maksadını da anlamış olursun.

* *
*

KIRK DOKUZUNCU SOFRA

Bin seksen üç senesi Rebi'ul-Evvel Ayının yirmi dokuzuncu (pazartesi) günü İslâm Askeri gaza için küffar memleketine çıktı. Onların, galip gelip gelmiyeceklerini anlamak niyyetiyle Kur'an-i Azim'den

(91) A'raf Suresi: 8

tefe'ül ettim (fal açtım). Şu âyet geldi : **«And olsun ki Tevrat'tan sonra Zebur'da da yer yüzüne ancak iyi kullarımın varis olacağını yazmıştık»**[92]

Bil ki : bin seksen üç sayısında inşaallah küffar memleketinin fethine işaret vardır. Ulvî harflerin süflî harflere; nuranî harflerin zulmanî harflere galebesi de keza müslüman askerlerinin kâfirlere galebesine delâlet eder. Zulmanî harflerin, birbiri üzerine düşmesi de küffarın uzak yerlere sürüleceğine işarettir. İbadın (kulların) mütekellim ya'sına izafeti, onlara şeref vermek içindir. Kulları salih diye nitelemek de onların şerefini gösterir. Âyette bulunan Arz'ı Cennet ile de tefsir etmişlerdir. Eğer : «Burada lâfzan da müslümanların galibiyetine işaret var mı?» denilirse deriz ki: «Evet, inne'l-Arza sözü yedi harften müteşekkildir. Müdgam harf ile sekiz olur. **Dat,** sayı itibariyle sekizyüzdür. Bu Cennet derecelerine tekabül eder. Çünkü İbnu Abbas'tan rivayete göre Cennet, yedidir, bir de kalbi sekiz eder. Bu harfler de zahirde yedi, batında sekizdir. Sekiz harf, adetlerine vurulsa Ramazan'ın sayısı gibi olur. Şevval'de bâtın harfin zuhuriyle Allah'ın Salih kulları Arza varis olurlar. (Yani müslümanlar Şevval Ayında galip geleceklerdir). Anla. Âyet-i Celîlede hükmü geçmişte vaki' olan bir başka hâdiseye de işaret vardır. O da «Zikirden sonra salih kullarım ona varis olurlar» sözüdür. Bu, dokuz yüz yirmidir. Mısır, Halep, Şam, Hicaz toprağı Sîn (Sultan Selîm) eliyle fethedilmişti. Bu, Allah dilerse Sîn ona varis olur, demektir. Ramazan sayısında olan batın harf o senenin şevvâl ayında zuhur etmekle Arza varis olur inşaallah. Kur'an-i Azim'in ru-

(92) Enbiya Suresi : 105

muzuna ve mu'ciz, sahih, ince işaretlerine bak. Nitekim denmiştir: Beyt «İnsanlar onun manasını anlamaktan âcizdirler. Onun mu'ciz beyanı karşısında hayrette kalmışlardır.»

* *
*

ELLİNCİ SOFRA

Büyük kıyametin alâmetleri hakkındadır. Bil ki : Büyük âlemde bulunan her şey, küçük âlem olan insanda da vardır. Zira âlem, büyük olmakla beraber insanî hakikat üzerine yaratılmıştır. Bunların manevi büyüklük ve küçüklüklerindeki farkları, suretteki farklarının tersinedir. Allah'ın Resulü (S.A.V.), büyük âlemin (dünyanın) kıyamet alâmetlerini söylediğine göre elbette insan fertlerinde de melekût, ceberut ve lâhût âlemine sülûk edenler için kıyamet alâmetleri olacaktır. İnsanın ilmen ve zevken bilmesi lâzımgelen alâmetler vardır ki salik bunların hepsinden geçmedikçe büyük kıyamete eremez, cennete giremez, Hak'kı da göremez. Böyle olursa ne yazık.

Bunu bildinse bil ki : Asfar Oğullarının hurûcu, hayvanî sıfatların çıkmasından ibarettir. Çünkü insan âleminde salikin ilk defa yolunu kesen eşkiyalar, bunlardır. Ye'cuc -Me'cuc'un hurûcu, eziyyet veren yedili (kötü) sıfatların belirmesinden ibarettir. Deccal'in hurûcu (çıkması), dev ve şeytan sıfatlarının çıkmasından ibarettir ki bunlar riyaset, rübubiyyet (sahiplik, büyüklenmek), hile hud'adir. Bunlar, dünya sevgisinden ileri gelir. Bundan dolayı insa-

nın, sağ gözü şaşı olur, âhireti hiç görmez. Dâbbetu'l-Arz (Yer Hayvanı)ın çıkması, kalbde Nefs-i Levvame'nin zuhurundan ibarettir. Yani kalbin kabrinde cennetlere bir pencere açılır ve kendisinde Allah Taâlâ'ya bir meyil belirir. İsa Aleyhisselâm'ın inmesi, Akl-i Maâd'ın (âhiret aklının), yakîn nuriyle meydana çıkması, insanın dünyaya meyletmekten vazgeçerek ahirete yönelmesinden ibarettir. O çıkınca Deccal öldürülür. Çünkü yakîn nurunun zuhuriyle cehalet karanlığı gider. Mehdî'nin çıkması, tam fena ile Akl-i Küll'ün ve Büyük Ruh'un çıkmasından ibarettir. Onun hükümranlık çağında mezhepler birleşir ve onun zamanında yer yüzünde aslâ kâfir kalmaz. Güneşin batıdan doğması, hakikat güneşinin, ârifin hafî sırrının matla'ından (tan yerinden) doğmasıdır. Bundan dolayı âriflerin hayvanlarının nalları ters çakılmıştır denilir. Rivayet edilmiştir ki: Allah'ın Resulü (S.A.V.) âhirette Rahman Suresini tefsir ettiği zaman âlimler tefsirlerinden utanacaklardır. Bir görüşe göre de Güneşin, battığı yerden doğması, ruhun bedenden ayrılması demektir. Çünkü insandaki hayvanî ruh, dünyadaki güneş durumundadır. Bedene girince orada batmıştır. Bedenden ayrılınca battığı yerden doğmuş olur. Tevbe Kapısının kapanması, insanın ömrünün sonu geldiğine işarettir. Bu kapının genişliğinin yetmiş senelik mesafe olmasına gelince : bu kapı, güneş battığı yerden doğuncaya kadar kapanmaz. Yani bu kapı, insan ömrü kadar geniştir. Ömür bitip, güneş (ruh) battığı yerden doğunca (bedenden ayrılınca) bu kapı kapanmış olur. Bu hususa Hz. Peygamberin şu Hadisinde de işaret vardır : **«Ümmetimin ömürlerinin çoğu, altmış ile yetmiş arasındadır.»** ve: **«Allah Taâlâ, kulunun tevbesini, can boğaza gelmemiş oldukça kabul eder.»** Tevbe kapısının genişliğinin zikredilip, uzunluğunun söylenmemesi de şu sebepten dolayıdır : Genişlik, daima uzunluktan azdır.

Allah Taâlâ'nın haber verdiği üzere insanın iki eceli vardır. Biri sonlu eceldir ki dünyadaki ömür süresidir. Diğeri de sonsuz eceldir ki bu da uhrevî ömrüdür. Bil ki : Sen, bu alâmetleri geçip büyük kıyamette durmadıkça cennete girip açıkça Hak'kı görmedikçe önce dediğimiz gibi bin kere de dünyaya gelsen ve her gelişinde bin sene yaşasan, yine Cennete girip Hak'kı şifahen göremezsin. Allah-ü Taâlâ bizi ve sizi Kıyamet-i Kübrâya (Büyük Kıyamete) ve Büyük Müşahedeye ve yakınlığa erişenlerden eylesin âmîn!

* *
*

ELLİ BİRİNCİ SOFRA

«Allah bir adamın karnında iki kalb yaratmamıştır.»[93]

Bil ki : her insanın karnında yalnız bir kalb vardır. Bu kalb, Rahman'ın parmakları arasındadır. Allah onu dilediği gibi çevirir. Kalb, yöneldiği şeyin sıfat ve rengine bürünür. Hattâ yöneldiğinin aynı olur. Bunu anladınsa **«zikir, zâkir** (zikreden), **ve mezkûr** (zikredilen) **bir şeydir»** sözünün manasını da anlamış olursun. Çünkü lisandaki zikir, gerçek zikrin bir suretidir. Gerçek zikirde kalb, zikrin şekline girer. Bu itibarla kalbe de zikir denir. Kalb Haktır.

(93) Ahzab Suresi: 4

Bunların her birinin bir misali vardır: Su, rüzgârın dalgalandırmasiyle dalga adını alır. Halbuki hakikatte dalga da sudan başka bir şey değildir. Kalbin de zikirle olan durumu aynıdır. Zikir kalbin tamamını kapladığı takdirde kalb, tamamen zikir kesilmiş olur. Lisana gelen zikir, kalbde olan zikrin suretidir. Kalb, bu zikrin suretine (şekline) girer. Ama kalb esasında şekilden münezzehtir. Gelen düşünceye göre şekil alır. Bundan dolayıdır ki **iki fikir, aynı zamanda kalbde bulunmaz.** Çünkü kalb tamamen, gelen fikrin suretine girer. Kalb, gelen o düşüncenin kendisi kesilir. Artık başka bir düşünce ona sığmaz. Deniz suyu gibi. Su, dalgalandığı zaman bir dalga, başka bir dalganın şeklinde düşünülemez. Bir anda aynı yerde iki dalga olamaz. Anla. Bazan kalb, bir deniz olarak görülür. Dalgaların çokluğu ve kalabalığı ona izdiham vermez. Ama bu hal, her zaman olmaz, bazı anlarda olur. İtlak takyîde (mutlak vücut, özel vücuda) galebe çaldığı zaman olur. Uykuda kendini ağaç gören tane gibi. Her karında bir tek kalb vardır. Bu kalb, ister bir ayn'a (zata), ister birçok tayyünâta (görünüşlere) yönelsin. Neye yönelirse onun şeklini alır.

Daima **«nerede olursanız Allah'ın vechi oradadır»** sırrını hatırda tut. Bu, en yüksek görüş noktasıdır. Burada bulunan, bir göz açıp yumuncaya kadar bir zamanda bütün görülenleri görür. Bu hal, şöyle diyenin görüş makamıdır: «Biz en yüksek kulelerin tepesinde yüksek harfler idik. Bir gece bana bir gülle çarptı ve beni toz haline getirdi. Zerrelerim göklere ve yerin derinliklerine uçuştu. Öyle oldu ki âlem benim zerrelerimle doldu. Sonra zerreler yavaş yavaş bana (yani aslına) döndü. Tekrar bir araya gelip asıl suretimi meydana getirdi. Kendimi önceki gibi buldum. Her zerrede Hakk'ın cemalini görmek istiyen kimse, dünyanın zerreleri gibi parçalanmalı, sonra birleşmelidir. Sonra başka bir gece kendimi cesedimden ayrılmış gördüm. Sanki cesedim Od (âteş), ruhum da onun dumanı idi. Âlem, dumanım ve güzel kokumla dolmuştu. Sonra duman yavaş yavaş döndü, âteşe girdi yine kendimi önceki gibi, ayrıldığım zamandaki gibi buldum. Cesedim ölmüştü. Duman âteşe girince kendimi diri buldum.

* *
*

ELLİ İKİNCİ SOFRA

«Görmüyorlar mı ki Biz Arzı getirip uçlarından eksiltiyoruz? Onlar mı üstün geliyorlar?»[94]

Bil ki: bütün dünya insan için ve insan da Allah için yaratılmıştır. Dünya bir fener gibidir. İnsan bunun ortasında yanan çıradır. Esas gaye çıradır. İnsan nasıl dünyada kötü şeyleri kabul etmez, iyi şeyleri kabul ederse-meselâ âteşten kaçar, Cenneti arzu eder- Allah da ahlâkan kâmil, ilmiyle âmil, nefsini bilen kimseyi ister. Nasıl dünyada yiyecek, giyecek oturacak vs. uzun zaman çalışmanın neticesinde kemalini bulursa kâmil insan da ancak faideli iyi amel, güzel ahlâk, kalb tasfiyesi, ruhu masivadan boşaltma ve sırrı Allah'tan başkasından temizleme sureti ile meydana gelir. Bu işler uzun zaman, ciddî gayret ve mücahede ile hasıl olur. Zordan zordur. Amellerin en zoru küçük cihaddır. Çünkü bu cihad küffarın elinde bulunan ruhu kurtarıp Allah'a satmaktır. Cihadın en zoru, ve en büyüğü nefisle savaşmaktır. Çünkü bu savaşta her zaman

ve her an ruhu feda etmek vardır. Nefis baş kaldırdıkça hemen onu öldürmek gerekir. Aksi takdirde nefis bir ejderha olur, ruhu ısırıp derhal öldürür.

Ama bu işi yapmak öyle kolay değildir. Bu, zayıfların yapabileceği bir iş değildir. Yakîn nuriyle kuvvetlenmiş, şüpheden ve yalandan kurtulmuş olanların işidir.

Lâkin bunun başlangıcı, amellerin kolayından gücüne doğru gide gide amelleri düzeltmektir ta ki nefis memleketlerinin etrafı eksilsin ve ruh memleketlerinin etrafı artsın. Eğer salik böyle yaparsa elbette Allah'ın yardımiyle nihayet nefsi yener. Nitekim Cenabı Hak buyurmuştur: **«Görmüyorlar mı ki biz arzı getirip uçlarından eksiltiyoruz? Onlar mı üstün geliyorlar?»**[94] Bu âyet, her iki cihadın, tamamen üstün gelmek için ilerlediklerine delâlet eder.

Fakat elbette küçük muharebede askere bir kumandan lâzımdır. Böyle olduğuna göre elbette büyük Muharebe olan nefis mücahedesinde de bir kumandana ihtiyaç vardır. Çünkü nefis mücahedesi birçok bakımlardan ötekinden zordur. Nitekim Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz: **«Küçük muharebeden büyük muharebeye dönüyoruz.»** buyurmuşlardır. Bu mücahedenin kumandanı mürşid, en kuvvetli âleti (silâhı) de şeyhin verdiği TEVHİD'dir. Sonra talibin istidadına göre şeyhin emrettiği diğer ameller gelir. Fakat avam için Büyük Cihad, kâmil iman, riyasız, işittirmesiz, kendini beğenip kendini temize çıkarma olmadan şeriatle amel etmektir. Fazlasını yapmakla da Allah'a yaklaşmağa devam ederler. Nitekim bir Hadis-i Kudsi'de Cenab-ı Hak şöyle

(94) Enbiya Suresi: 44

buyurmuştur: **«Kulum bana nafilelerle o derece yaklaşır ki onu severim. Onu seversem, onun gözü, kulağı olurum...»** Kul, bununla Allah'ın nuruna nail olur. Allah ile olan âkibetinden pişman olmaz. Zira sevgilinin yaptığı her şey, sevgilidir.

* *
*

ELLİ ÜÇÜNCÜ SOFRA

Allah'ın her peygamberde bir zelle (ayak sürçmesi, küçük kusur) izhar edip sonra onları affetmesi, ekseri evliyadan günahlar, hattâ büyük günahlar sudur edip sonra pişman olmaları ve Allah'ın kendilerini affetmesi; Allah'ın bütün mü'minleri bir şeyle imtihan etmesi, bazılarının günahından dönmesi, bazılarının da günahta ısrar etmesindeki esrar nedir?

Biz deriz ki: Bunun hikmeti, onların kendilerini beğenmiş olmalarını önlemektir. Zira kendini beğenme, günahların en büyüğüdür ve en korkuncudur. Bir de her hangi bir kusur veya günahtan sonra pişmanlık ateşiyle Allah'a yönelme daha tam ve kuvvetli olsun, ihlâs zuhur etsin diye böyle olmuştur. Bütün ibadetlerden maksat ihlâstır. Tembellikle (ihlâssız) yapılan ibadet, yaya yürümek gibidir. Ama günahkârın, Allah'tan korkarak, utanarak, O'nun mağfiretini umarak pişmanlık duyması iki kanatla uçmak gibidir. Bu insan Hz. Resulün şefaatine mazhar olur. Çünkü O, şöyle diyor: **«Şefaatim, ümmetimden büyük günah sahiplerinedir.»** Bir Hadis-i Şerifte: **«Eğer günah işlemeselerdi, Allah günah işliyen bir kavim getirirdi ki günah işlesinler, sonra**

pişman olup mağfiret dilesinler ki O da onları affeylesin.»[95]

Bil ki : Celâl, cemal, kahir, lûtuf şeklinde görünen şey, varlık kemalinin tezahürüdür. Eğer Âdem oğulları olmasaydı o Kemal varlığın yarısı gizli kalırdı. İsimlerin cemiyeti (tamamı) insan hakikatinde meydana çıkmıştır.

Nükte : Bil ki Allah Taâlâ Cenneti, amellerin karşılığı yapmıştır. Mübarek yüzüne bakmayı da amel karşılığı değil bir lûtuf ve keremi olarak vermiştir. Şöyle buyurmuştur : **«İyilik edenlere iyilik ve fazlası var.»**[96] Cemalüllah'ı görme, ihlâsın neticesidir. İhlâs Cenabı Hakk'ın Kutsî Hadisle ifade buyurduğu üzere Allah'ın sırlarından bir sırdır: «İhlâs benim bir sırrımdır. Onu sevdiğim kimsenin kalbine koyarım.» O'nun mübarek yüzüne bakmak, O'nun kadim sevgisinin eseridir. İhlâs da sevginin neticesidir. Sevgi ezelîdir. Kulun onda bir rolü yoktur. Ameller, sevginin neticesidir. Kim Allah'ı severse, Allah onu, salih amele muvaffak kılar. Salih amele muvaffak olan kimseye ma'rifet nuru tecellî eder. Ma'rifet kötü ahlâkı ıslâh eder. Ve onu iyi ahlâka çevirir. Çünkü ilim, ameli gerektirir. Ma'rifet de güzel ahlâkı gerektirir. Her ikisiyle amel eden ârifin cemali zuhur eder de o, Hak'kın cemalini şifahen görür. Artık anla. Buna götüren sebep ihlâstır. İhlâs, ister amelden, ister pişmanlıktan doğsun, kulu tamamen Allah'a cezbeder (çeker). «Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»

(95) Bu Hadis insanları günah işlemeğe teşvik için değil, günahkârları tevbeye teşvik, ye'sten kurtarmak maksadiyle söylenmiştir. Mütercim.

(96) Yunus Suresi: 26

ELLİ DÖRDÜNCÜ SOFRA

Sadreddin Konevî (Kds.S.) Fatiha Tefsirinde diyor ki : «Günlerin, devirlerin aslı, merkezi ve ruhu Cenabı Hakk'ın **«O, her an başka bir şandadır»**[97] söziyle işaret buyurduğu (Ân) günüdür. Bölünemiyen tek zamandan ibaret olan Ân'a itibar et. Çünkü o, gerçek varlıktır, Rahmanî nefestir, Amâ-ı gaybdır. Ondan başkası, ister mazî ister istikbal farz edilsin, yoktur. Varlığın Ân'ı vardır. Bir tek ân vardır. Mutlak Amâ mertebesinden Rahmânî nefese Mutlak Ân doğmuştur. Ân sırriyle nefes, bütün oluşlara ve zamanlara yayılmıştır. Devrin, tabiî çokluk hükümleri vardır. Ân'dan dakikalar meydana gelir. Dakikalardan dereceler meydana gelir. Derecelerden saatler, saatlerden günler meydana gelir. Ân genişleyince gün adını alır. Gün genişleyince haftalar, aylar, seneler ve devirler doğar. O halde Ân üzerine eklenen her şey, zaiddir. Hakiki varlık, zamanın sarî, küllî burçları ve mertebeleri hep Allah'a aidolan bu ÂN'dan ibaret kalır ki **«O, her ân bir şandadır»** âyetiyle buna işaret edilmiştir. İşte Kudsî Hadiste Zat'ın isimlerinden olan Dehr'i meydana getiren zamanın hakikati budur; **«Dehr'e söğmeyiniz, çünkü dehr Allah'tır.»** Kâmil, âlim, fazıl, müteehhir âlimlerin hâtemi, âriflerin feneri, şeyhimiz Fusus şerhinde şöyle diyor : «Mütekellimlere göre zaman, kendisiyle başka bir müteceddidin ölçüldüğü bir müteceddidden ibarettir. Yani «ne zaman» sorusunun cevabında bir olayı başka bir olayla kıyaslamaktır. Mukarenet (kıyaslamak), izafî bir şeydir. Birbiriyle karşılaştırılan iki müteceddidin (tazelenen olayın) bir durumuna bağlıdır.

«Filozoflara göre zaman: Atlas Feleğinin hareketinden ibarettir. Bize göre Atlas Feleği, Arştır. Demek ki filozoflara göre zaman, mevhum bir süredir. Bunu büyük feleğin hareketleri meydana getirir. Güneş, devrenin kemalinde bir alâmettir. En yüksek kuşatıcı feleğin, bir devresi gündür.» (?)

«Muhakkiklerden bazı şeyhlere göre zaman, Allah'ın isimlerinden biri olan ÂN-i Dâim'in görünüşünden ibarettir. Nitekim Hadiste: **«Zamana söğmeyiniz, zaman** (Dehr) **yüce Allah'tır»** denilmiştir. Hz. Alî (R.A. bir duâsında: «Ya Dehre Dâim: Ey Dehr-i Dâim» demiştir. Ân-i dâim ilâhî Hazretin (mertebenin) imdadı (yardımı, yayılması)dır. Ân'da ezel ebede girer, ve tececdüd eder. Bu ân, zamanın aslı, bâtını ve ruhudur. Zamanın bütün ânları, dereceleri, dakikaları bu ruhun bedeni durumundadır. Nasıl ruh bedenin bütün uzuvlarına girerse, dâimî, mücerred ÂN da öyle bütün zamanlara sirayet eder. Bu ân, daima hali üzredir. Aslı değişmez. Zamanların, ÂN-i Dâime nisbeti, Küllün, cüzlerine nisbeti gibidir. Soyutluğu cihetinden ÂN-i Dâim, İndiyyet mertebesine izafe edilir. Yani Âna İnde denir.) Peygamber **(S.A.V.)in «Rabbın indinde sabah akşam yoktur»** sözü gibi. Buradaki zaman ÂN-i Dâim günüdür ki Cenabı Hak'kın şu sözüyle buna işaret edilmiştir: **«O, her ân başka bir şandadır.»**[97] Artık sen anla. Allah daha iyi bilir.

Bil ki: Zamanın hakikati, kâinattaki hakikatlerin en büyüğüdür. Buna ilâhî filozofa göre HAKİKATLERİN HAKİKATİ, herşeyi içine alan ilâhî, küllî heyûlâ denilir. Bundan kâinatta bulunan A'yan-i Sâbite (ideler)nin kabiliyetlerine göre asırlar, devirler, tavırlar meydana gelir. Her âlemin bir ânı, şanı, günü vardır. Şehadet (dünya) ehlinin kesif bir günü vardır. Dar, sıkışık bir mekânı vardır. Aynı yerde iki cisim bir anda beraber bulunamaz. Bir de lâtif bir zamanı ve bunun lâtif bir mekânı vardır. Orada izdiham ve sıkışıklık, darlık yoktur. Onun, kesif zamanın hükümlerinden tamamen ayrı hükümleri vardır. O zamanda Tayy (bir anda bir yerden diğer bir yere gitmek), Kabz (darlık), bast (açılmak, genişlemek) vardır. Yani orada aynı anda bütün zıd şeyler beraber bulunabilir.

(97) Rahman Suresi: 29

Bil ki: Zamanın mertebeleri olduğu gibi mekânın da mertebeleri vardır. Bunlardan kimi kesif, kimi daha kesiftir. Kimi lâtif, kimi daha lâtiftir. Zamanın bir de berzahiyyet (ara) mertebesi vardır ki cinlerin ve şeytanların ve bazı ruhların mertebesidir. Soyut (ruhların), manaların ve tecellîlerin soyut bir günü vardır. İşte bu gün, ŞAN'ın mazharı olan ÂN'dır. Bir de mütehayyiz (yer kaplayan cisim)lere mahsus mukayyed gün vardır. Demek zaman, soyutla soyut; mütehazyiz (yer kaplayan, mürekkep)le mütehayyizdir. Soyut gün, ruhlara, mütehayyiz gün cisimlere mahsustur. Kime zamanın sırrı açılırsa, Kur'an'ın ruhu açılmış olur. Ve o zat, **«Kulle yavmin Huva fî şa'n: O,** her an, başka bir şandır.» âyetinin sırrına erer.»

Ezeli ve zamanı anlamakta filozofların ayakları kaymıştır da bilgileri olmadığından ve şer'î burhanlara eremediklerinden âlemin kıdemine (ezeliliğine) hükmetmişlerdir. Zamanın hakikatleri hakkında daha fazla tafsilât almak istiyen, Şeyh-i Ekber'in (Kitabu'ş-Şan, Kitabu'l-Ezel, ve Kitabu'd-Durrati'l-Bayza')sını okumalıdır. Ârifler katında zaman ve mekân

bilgisi, bilgilerin en yüksek ve parlaklarındandır. Zamanın ve mekânın sırrına vakıf olan kimseye Zat ve Sıfat Tevhidinin sırrı açılır. Bil, ve bunu yaşa, Allah başarıya ulaştırıcı ve feyiz vericidir.

Ben derim ki : Şeyh-i Ekber (Ks.S.) Fütuhat-i Mekkiyye'sinde zamana ayrı bir bap ayırmıştır. Elli Dokuzuncu Bap, buna aittir. Orada mevcut, mukadder, mevhum zamanlar ve günler hakkında mütalâasını beyan etmiştir. Diyor ki : «Günler çoktur. Kimi büyük, kimi küçüktür. En küçüğü Zemen-i Ferd (tek zaman)dır. Bu, «Kulle Yavmin Huva fî şa'n : O, her ân başka bir şandadır.» âyetinde ifade edilmiştir. Zemen-i Ferd'e gün de denir. Çünkü ŞAN onda meydana gelir. Bu, zamanların en küçüğü ve en incesidir. Büyüğünün bir sınırı yoktur. Bunlardan kimi elli bin yıl, kimi Şana ve sonsuzluğa varan bir senedir. Küçük gün ile büyük gün arasında aracı günler vardır ki bunların başı örfen (insanlarca) bilinen gündür. Bu günü saatler ayırır. Saatler, derecelere, dereceler dakikalara ayrılır. Böylece sonsuza gider. Bu suretle zaman tek görülür ki bunun ne önü ne sonu, ne ezeli, ne ebedi yoktur. Bu makamı gören der ki : Âdem zamanından bu zamana kadar gelenler, biz ve kıyamete kadar gelecek olanlar hepimiz biziz. «Biz, sonrakiler ve öncekileriz.» Hattâ bu Âdem zamanı, bu Muhammed Aleyhisselâm zamanı demeğe de şaşar. Çünkü önceliğin ve sonluğun kalktığını görür. Zaman değişmez. Hepsi bir tek AN'dan ibarettir. Yine bu zat, şu velîdir (dosttur), şu düşmandır, bu zehirdir, şu panzehirdir, bu karanlıktır, şu aydınlıktır (nurdur) demeğe de şaşar.

Bütün mekânlar için de durum aynıdır. Hasılı o makamda isimlerin ve sıfatların tekabülü yoktur.

Çünkü o, Amâ'dır. (Hakikatlerin hakikati)dir. Ne üstünde ne altında hevâ yoktur. O, yer, gök yaratılmazdan önce öyle idi, şimdi de öyledir. Daima da öyle olacaktır. Zamanın değişmesiyle AN değişmez. Mekânların değişmesiyle de MEKÂN değişmez. **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»**

* *
*

ELLİ BEŞİNCİ SOFRA

Bil ki : Dünyada mevcudolan her şeyin iki ciheti (yönü) vardır. Bakanın kabiliyyetine göre bir iyi tarafı, bir de kötü tarafı vardır. Allah, insanın bir şey yapmasını isterse o şeyin iyi tarafını ona gösterir, o da yapar. Bir şeyi yapmamasını isterse, o şeyin kötü tarafını gösterir, o da yapmaz. Bundan dolayı Ebubekir (R.A.) Allah'ın Resulü (S.A.V.)e: **«Dünyada senden güzel kimse yoktur ya Resulâllah»** derken Ebucehil : **«Dünyada senden kötü kimse yoktur ya Muhammed»** diyordu.

Kemal yolları ve sebepleri de buradan çıkar. Allah bir kimseyi kemal derecesine ulaştırmak isterse ona yollarının güzel taraflarını ve bunların sebeplerini gösterir. Kul onunla meşgul olur, onun zıddını terk eder. Bu suretle en yüksek gayeye ve makama ulaşır. Meselâ zikre devam etmek kemalâta ulaşmanın sebeplerindendir. Allah bir insanı büyüklerin ulaştıkları kemallere ulaştırmak isterse, ona zikre devam etmenin güzel taraflarını gösterir. Onu zikre devam ettirir ve onu mukadder olan kemallere eriştirir. Diğer vesileler de böyledir. Bunu uzak görme (hayal sanma). Çünkü Allah Taâlâ buna ka-

dirdir. Bunun büyük bir aslı vardır ki o da şudur: Âlemin zerrelerinden her biri zıdlarını cami'dir (kendinde taşır). Çünkü Allah Taâlâ'nın Cemal ve Celâl (sıfatları) vardır. Allah Zülcelâl, her zerrede tecelli eder. Her zerrede O'nun bütün sıfatlarının eseri vardır. Ma'siyetler ve aşağı derekeler de böyledir. Allah, o ma'siyetin kötü tarafını örter, ve onu işlemenin iyi tarafını gösterir ve insan da onun içine düşer. **«Herkesin, uyduğu bir yönü vardır»**[98] **«Allah bir adam için iki kalb yaratmamıştır.»**[99] Artık kalbler şöyle dursun, her bir kalbi, bakılan şeyin güzelliğine çeviren O'dur. Kalb her ân, eşyadan biriyle beraber, ötekilerden gafildir. Huzuru Allah ile, gafleti masivadan olduğu bir sırada kalbinin ötesinden (verasından) onu Allah'tan başka bir düşünce aldatır, meşgul ederse o kimsenin hasmı Allah'tır. Bu, tıpkı şuna benzer:

Meselâ padişahın meclisinde, yüzünü padişaha çevirerek oturmuş bulunan bir kimseyi, arka tarafından birisi meşgul ediyor. Bu takdirde padişah o adamın lâübaliliğine kızmaz mı? (İşte kendisiyle yüz yüze iken bir başkasının sözüne, bir başka düşüncenin izine kapılan kimseye de Allah kızar). Fakat intikam zamanını uzatarak o kimseye fırsat verir ki bu onun için büyük bir mekir (burada cezâ)dir. İşte ehlûllah'ın hâli budur. Senden fariğ ve gafil her kalb sahibi de böyledir. Sen hatırına gelsen, senin zararına çalışmaz. Sen ona hile yapsan, o bunu bildiği zaman üzülür. Bu takdirde de Allah senin hasmın olur. İntikamını geciktirse de ihmal etmez, âkibet yine bir cezaya çarptırır o hileciyi. Özellikle herifin

(98) Bakara Suresi: 148.
(99) Ahzâb Suresi: 4

yaptığı kötülüğü beğenmesi, cehalet ve ahmaklığından dolayı ben şöyle böyle yaptım deyip öğünmesi, Allah'ın gazabını celbeder. Onun için birine kötülük kurmaktan sakın. Ama birinin senin zararına uğraştığını kesinlikle biliyorsan, senin de onunla uğraşmanda bir beis yoktur.

Fakire göre en iyisi şudur: Huzursuz bir halde Allah'a yönelsen, Allah Taâlâ'ya gayret düşer. Hasılı seni ve sana hile yapmayı hatıra getirmiyen kalble uğraşmaktan sakın. İster bu kalb Allah ile, ister iyi veya kötü şeylerden biriyle meşgul olsun. Sen kimsenin içinde değilsin. Allah onları içlerinden kuşatmıştır. İçlerinde olanı O bilir. **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»**

* *
*

ELLİ ALTINCI SOFRA

Bil ki: Neş'e-i Ûlâ (birinci neş'e), ruhlar âlemi; Neş'e-i Uhrâ (Son Neş'e), âhiret âlemi; Neş'e-i vusta (orta neş'e), dünya âlemidir. İnsan bedenleri, ruhlardan, hattâ Zat'tan ibaret idi. Suretlerin birikmesi ile kesifleşti ve inip dışta bu şahısları meydana getirdi. Nasıl ki menî insandan ayrılırken basittir. Sonra iner, suret toplar, şahıs olur, hayvan-i natık (konuşan hayvan) olur. Sonra suretler kalkınca yine lâtifleşir, yükselir, basit olur. Kendi nefsine bak: nefsindeki manalar, soyut ruhundan hasıl olmaktadır. Orada sabittir, hiç ayrılmaz. Nasıl ki meni de belde sabittir. Sen bu manaların birbirinden ayrıldığını hissetmezsin. Ta manalar gelip kalbe (hafızaya) düşünceye yerleşinceye kadar. Kalbe ge-

lince her biri hayalî bir suret giyinir. İşte o zaman birbirinden ayrıldıklarını hissedersin. Hayalî suretlere büründükleri zaman diğer görülen şeyler gibi onlar da görülürler. Sonra bunlar dışarı çıkarsa tam görünmüş olur.

Bu işaret edileni bildinse, ilmî sübutla, haricî vücut (varlık) arasındaki farkı anlarsın. Haricî suret kalkınca manalar, hayalî suretlerine yükselirler. Sonra oradan da ilk tecerrüdüne (soyutluğuna) ve ayn-i sabitesine (idesine) çıkar, orada kalırlar. Oradan başlamışlardı ve oraya döndüler. Her şey O'na dönecektir.

Bunu bildinse vücutta, tasarruf edenin, kim olduğunu anlarsın. Bütün fiiller hakkındır. Suretler onun âletleridir: **«Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı.»**[100] Fakat kulun suretinde Hak'tan başka bir mutasarrıf olmadığını kul bilmediği, unuttuğu için; kendisinin, bir iradesi, ihtiyarı ve Hak'tan ayrı bir vücudu olduğunu sanar. Meselâ varlığı Allah'tan olan sanatkâr, kendine bir varlık tasavvur etse, gaflet halinde kendisini sani (yapıcı) sanar. Bu kötü tasavvur, gafletinden ileri gelir. Ama kendisini Hak bilerek fi'li ve ihtiyarı kendisine isnadetse bu, kötü değildir. Çünkü o fi'il, suretten çıkmıştır. O fi'li o surette ve o mertebede görünen Hak yapmıştır. Artık düşün ve anla. Bunun içindir ki ârif: «Yaptım, ettim» sözünde isabet etmiş, ama cahil hatâ etmiş olur.

Hakikatte ihtiyar, fi'li yapanın, fi'lini hissetmesidir. Yoksa insan, istediği zaman bir işi yapar, istediği zaman yapmaz manasına değildir. Çünkü fi'iller meşiyyet (dileme) iledir. Meşiyyet de iç ve dış sebeplerle mertebelerin ve suretlerin gereklerindendir. Bu sebeplerin birleşmesinden zaruri olarak meşiyyet doğar. Sebepler mevcudolunca fiiller zuhur eder. İnsan da zanneder ki onu yapmağa ya da terk etmeğe kadirdir. Halbuki değildir. Fiil zuhura gelince fi'lin çıktığı kimse, sadece onu hissetmekten başka bir şey yapmaz. Hayvandan zıt fi'illerin doğması, ona bir irade ve ihtiyarı bulunduğu hissini verdirir. Gerçek bu işittiğindir. Bu, irade-i cüz'iyyeye aykırı değildir. Artık anla. Allah daha iyi bilir.

(100) Enfal Suresi: 17

* *
*

ELLİ YEDİNCİ SOFRA

«Sana Zül-Karneyn'den sorarlar; de ki: «Size ondan bir haber okuyacağım.»[101]

Bil ki: Zülkarneyn'in dünyada (âfakta) gezip şehirler fethetmesi, hazineler zaptetmesi, inanmıyanları öldürmesi ve esir alması, inananlara izzet ve ikramda bulunması keyfiyyeti, sülûk ehlinin ENFÜSTE nefis kalelerini fethetmek, bilgi hazinelerini toplamak nefs-i emmâreyi ve onun kuvvetlerini ve havalarını, âdetlerini, bayağı huylarını öldürmek, şer'e muvafık âdetlerini bırakmak suretiyle yapmış oldukları manevî seyirlerine mutabıktır.

Meselâ İskender'in önce Garp tarafına gitmesi, sülûk ehlinin, önce bedenî şer'î amellerin tashihine gitmelerine misaldir. (Çünkü beden, ruh güneşinin garbı, battığı yerdir). Ta ki vücutta şer'a muhalif

(101) Kehif Suresi: 83

bir uzuv kalmasın. Şark tarafına gitmesi, sülûk ehlinin, nefislerinde Allah ve Resulünün ahlâkına muhalif bir huy, alçak bir sıfat kalmaması için güç riyazetler yaparak ahlâklarını düzeltme cihetine gitmelerine misaldir. Bu suretle nefis temizlenmiş olur.

Sonra batı ile doğu arasındaki şimal (kuzey) tarafına gitmesi, kendi kavmi ile Ye'cuc, Me'cuc arasına sed yapması; enhl-i sülûkün kalb hatıralarını (kötü düşüncelerini, vesveselerini) ıslah tarafına gitmelerine misaldir. Çünkü bu, her iki tarafın salâh ve fesad kaynağıdır. Yani kalbin düzelmesiyle cesedin amelleri ve nefsin ahlâkı düzelir. Kalbin bozulmasiyle cesed ve nefis de bozulur. Çünkü Hz. Peygamber : **«Âdem oğlunun cesedinde bir et parçası vardır ki o düzelirse bütün cesed de düzelir, o bozulursa bütün cesed de bozulur. O, kalbdir.»** buyurmuşlardır. Ye'cuc-Me'cuc'dan maksat, şer'an kötü sözlerin, işlerin ve kötü huyların kaynağı olan kötü düşüncelerdir. Sed'den maksat, Ehli Sülûkün zühd, takva ve ihlâs ile sülûklerini tamamlamaları ve onda devam etmeleridir. Kalbde bu üç şey (Zühd, Takva ve İhlâs), baki kaldıkça cesed salih amel ile, nefis güzel huy ile sıhhat bulur. Ye'cuc-Me'cuc'un, her gün sed'di kazmaları ve ertesi gün İskender'in, Sed'di yenilemesindeki mana şudur : Mü'min, bazı amelleri terk eder, bir günah işler, ya da nefsin galebesiyle kötü bir ahlâka tevessül eder de nefse mağlûbolacak hale gelir. Sonra bunları bağışlattıran ameller yapar. Zira **«İyilikler, kötülükleri giderirler.»**[102] İki namaz, iki Cuma, iki Ramazan ve emsali iki ibadet arasında işlenmiş günahları bu ibadetler affettirirler. Tevbe de böyledir. Çünkü Hazreti Resul

(102) Hud Suresi: 114

Aleyhisselâm: **«Günahtan tevbe eden, günahı olmıyan gibidir.»** buyurmuşlardır. Bu üç amel (zühd, takva ve ihlâs), kalbde devam ettiği müddetçe heva askeri cisme ve nefse saldırmağa fırsat bulamaz. Ama bunlar olmazsa saldırır, kalbi, nefsi ve cismi istilâ eder; amelleri ve ahlâkı mahveder, cismi amelden alıkor. Nefis ifrit (ejderha), nefis kuvvetleri şeytan kesilir. O insan, şer ve fesad kaynağı olur. Bu adam, Allah'ın halifesi olmaktan çıkar da şeytanın halifesi olur. Bu üç şey, kalbde bulunduğu müddetçe kalb, murakebesinde, cisim amelinde, nefis de meskenet tevazuunda devam eder. Ama bu sed yıkılırsa heva askeri çıkar bu üç kuvvet tarafına saldırır, bunları yener. Oraya dolar ve fesat icrasına başlar. Ye'cuc-Me'cuc'un seddi kazıp, kıyamet yaklaştığı zaman Sed'di aşıp çıkmaları deliler, ve mülhidlerin haline göredir. Mü'minlere çıkıp saldıramazlar. Zira yer yüzünde Allah, Allah diyen kimse bulundukça kıyamet kopmaz. Artık anla.

* *
*

ELLİ SEKİZİNCİ SOFRA

Allah Taâlâ Kehif Suresinde şöyle buyurmuştur : **«Musa, genç arkadaşına,» Ben iki denizin birleştiği yere ulaşmağa, yahut yıllarca yürümeye kararlıyım» dedi.»**[103]

İki deniz, peygamberlik ahlâkı olan şeriat ilmiyle Mevlâ'nın hakikat ilmidir. Hıdır'ın, Mecma'u'l-Bahreyn (iki denizin birleştiği yer) de olması, onun

(103) Kehif Suresi: 60.

her iki ilme sahip bulunmasına; Allah'ın Musa Aleyhisselâm'ı Hıdır'a göndermesi, insan kemalinin ancak ledünnî ilimle tamam olacağına; birinci ilim her ne kadar ülü'l-azm peygamberlerde, ikinci ilim rütbe itibariyle onlardan aşağıda olanlarda ise de ikincisinin arandığına, ledünnî ilim sahibine Allah'a ibadet edecek kadar şeriat öğrenmesinin kâfi olduğuna işarettir. Bunun içindir ki Hz. Peygamber Aleyhisselâm amel edeceğini söyliyen insana **«Adem tefakkuh etti : anladı?»** buyurmuştur. Zilzal Suresini görünce adam öğrenimi terk etmişti. Avarif'te ve diğer eserlerde de böyle yazılıdır.

Hıdır Aleyhisselâm'ın Musa'ya : **«Sen benimle sabredemezsin. Haberin olmıyan bir şeye nasıl sabredebilirsin?»**[104] demesi, ilk çarpışmada hakikat ilminin şeriat ilmine mukavemet edeceğine işarettir. Velev bu şeriat ilminin sahibi zamanında insanların en bilgini olsa da. Hattâ Musa Aleyhisselâm dahi olsa. Musa'nın ilk itirazı, ilmi icabı, dinî gayretinden ileri gelmişti. Sonra özür dilemesi, ledünnî ilmi kabule istidatlı olduğunu gösterir.

Ey kardeşim, ilminle hakikat erbabına karşı geliyorsan, itiraf- (i kusur) edip özür dilemede de Musa gibi ol. Münkir ve muannid olma ki onların ilimleri bereketinden mahrum kalmayasın. Sefineyi delmek, halka, şeriatle amel etmede daima noksan yaptıklarını düşünmeye işarettir. Ta ki kendini beğenme meliki gemiyi zaptetmesin.

Bil ki : âlim, her şeyden önce ilminde amelinde ve ahlâkında halkın sevgi ve itaatini kazanmalıdır. Sonra şeriat ve hakikat denizlerini (ilimlerini) kendinde toplamış bir mürşid aramalıdır. Böyle bir mürşidin alâmeti, o âlimin başına toplanmış bulunan halkı usuliyle kaçırmasıdır. Kendini beğenme melikinin zaptından kurtulmak için emir ve nehiyleri çok sık yapmaz. İrşadı o âlimin arzusuna muvafik olan kimse, mürşid-i kâmil değildir. Öyle kimsenin zararı, faydasından çoktur. Çünki eğer o şekilde irşad mümkün olsaydı, Hıdır Musa Aleyhisselâm'ı irşadederdi. Öyle bir gemi lâzım ki Hıdır'la Musa o gemide bulunsun ve Hıdır o gemiyi yaralasın. Yara olmıyan gemide Hıdır'ın bulunması umulmaz. Hıdır'ın çocuğu öldürmesi, çok şekillerde görünen cüz'î ruh makamından görüntülerin birleştiği Küllî Ruha yükseltmesine işarettir. Beyt :

«Her güzelin güzelliği, (O'nun) cemalindendir; Her güzelin güzelliği O'ndan âriyetdir. Hattâ her güzel O'dur.»

Hıdır'ın, duvarı yıkıp sonra yapması, Musa'nın tabiî vücudunu yok edip Hakk'ın varlığı ile baki kılmasıdır. Gemiyi delmekle fi'iller tevhidine ulaştı; çocuğu öldürmek ile Sıfatlar Tevhidine vasıl oldu; duvarı yapmakla da Zat Tevhidine kavuştu. Bu suretle Musa Aleyhisseâm'ın irşadı tamam oldu. Bu konuda çok şeyler söylemişlerdir ama gerçek böyledir.

Bil ki : Hıdır iki denizin birleştiği yer (MECMA'U-BAHREYN)de olduğundan onu bulan da MECMA'ULBAHREYN'de buldu. Musa Aleyhisselâm'ın Mecma'ulbahreyn olduğuna delil, kadının ona zina iftirasında bulunması olayıdır. Eğer Musa, mu'cizelerle suçsuzluğunu isbat edemeseydi, hakikatte suçsuz olduğu halde o utanç, kıyamete kadar üzerinde kalırdı. Keza Hz. Peygamberin, Zeyd'in boşadığı karısını alması üzerine çok şeyler söylediler.

(104) Kehif Suresi: 67-68

Âişe'ye de iftira ettiler.(Cenabı Hak çeşitli âyetlerle bunları temize çıkardı ve savundu. İki denizi kendinde toplıyan her peygamber ve veli de böyledir. Elbette onun gemisi delinmiş, çocuğu öldürülmüş, duvarı yıkılıp yapılmış olmalıdır. Artık anla.)

Allah Taâlâ, onlardan kiminin beraetini vahiy ile, kiminin mu'cizelerle, kiminin kerametlerle göstermiş, kimini de suçsuz olduğu halde halleri üzerinde (zanlı) bırakmıştır. Hepsi de suçsuzlukta eşittir. Şayan-i hayrettir ki Cenabı Hak'kın, Hıdır'ın Musa'ya söylediği sözü nakleden : **«Sana sabredemediğin şeylerin te'vilini söyliyeceğim.»**[105] âyeti de tıpkı iki denizin birleştiği yer gibi Kur'an'ın tam ortasında bulunmuş ve iki yarısını birleştirmiştir. Hele Nazm-i Şerif'in güzel tertibine ve bu Kıssa'nın, iki ayrı denizinin birleştiği yerde bulunmasına bak.

(Ey halkn rızasını kazanmış mürşid, eğer sen, bir cihetten onların sevgilisi, bir cihetten de onların nefret ettiği isen, bil ki sen, MECMA'ULBAHREYN'sin. Vaktin Hıdırını arayan, seni Hıdır bulur. Yani ne kendisinden tamamen nefret edilen âlim, ne de kendisinden tamamen razı olunmuş âlim irşada lâyık değildir. Zira birincisi mülhid, imandan haric; ikincisi cahil ve müraîdir. Cami olan (her iki ilmi birleştiren)de, her iki tarafın hükmü zuhura gelmelidir. Yani (iki tarafta da) Allah'ın emri ve iradesi demek istiyorum.) Nitekim Allah Taâlâ Hud Aleyhisselâm'dan naklen : **«Hiçbir canlı yoktur ki O, onun alnından yakalamış olmasın.»** demiştir. Artık anla. Çünkü bu, kılın kırkta birinden daha incedir.

Ben Mısır'da Nil ile Denizin birleştiği yerde bu söylediğime uygun bir şeye şahidoldum. O da şu

(105) Kehif Suresi: 78

idi : Nil, denizin tuzluluğundan yarım mil kadar ya da daha çok içine almıştı. Deniz de Nil'in tatlılığından kapmış ve yarım mil kadar, ya da biraz daha fazla içine çekmişti. Şimdi ikisinin MECMA'I (birleştiği yer) sanki Nil idi, deniz değildi; ve sanki denizdi, Nil değildi. **«Acı ve tatlı sulu iki denizi birbiriyle buluşmak üzere salıvermiştir. Ama aralarında bir engel vardır; birbirinin sınırını aşamazlar.»**[106] hakikatine ne tamamen aykırı, ne de tamamen uygun idi.

Ey salik, mürşid yanında, denizin yanındaki Nil gibi ol. Deniz kenarında bulunan sahil taşları gibi olma. Ki sertliğinden dolayı uzun zaman beraber kaldığı halde denizin letafetinden ve rikkatinden bir şey alamaz. Nehirlerin tatlılığı ve denizlerin tuzluluğu yaşıyanlara (ehillerine) göredir. Yani deniz, içinde bulunan hayvanlar için tuzludur. Nehir de karada yaşıyanlar için tatlıdır. Ama birleşimde her ikisi de tatlıdır.

Bil ki : Bu iki ilmin misali, ve birbirine lüzumu Âdem ile Havvâ gibidir. Çünkü eğer bunlar birbirine muhalif kalsalardı çocukları olmaz, dünya insanlarla dolmazdı. Keza biri diğerinde tamamen cem'olup yok olsaydı Âdem'in kalbinde Allah'ın : **«De ki : Rabbin kelimelerini yazmak için denizler mürekkep olsaydı, Rabbin kelimeleri tükenmeden o** (nlar) **tükenirdi. Bunun bir mislini daha getirseydik, yine** (Rabbin kelimeleri) **bitmezdi.»** âyetiyle ifade edilen Allah'ın kelimelerine ait bilgiler hasıl olmazdı. Ama bunların cem'i, irşad için ve bilhassa peygamberler için çok mühim olduğundan Allah Musa'yı Hıdır Aleyhisselâm'a gönderdi.

(106) Rahman Suresi: 19-20

Bil ki: Havvâ, nasıl Âdem Aleyhisselâm'ın kaburga kemiğinden yaratıldı ise şeriat ilmi de tıpkı böyle hakikat ilminden doğmuştur, onun yankısıdır. Ona zıt görünür ama hakikatte onun aynıdır. Çünkü bir şeyin yankısı, onun aynıdır. **«Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»**

* *
*

ELLİ DOKUZUNCU SOFRA

Hz. Hasan'la Hz. Hüseyn'in risalet mertebesi şerefine erdikleri hakkındadır. Kur'an'da onların bu şerefine delâlet eden âyetler çoktur. Ezcümle: Bakara Suresinde: «Deyiniz ki: Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve el-Esbata (torunlara) indirilene, Musa'ya, İsa'ya verilene ve peygamberlere Rablerinden verilene inandık. Biz onlar arasında bir ayırım yapmayız. Biz O'na teslim oluruz.»[107] Nisa Suresinde: «Biz Nuh'a, ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, el-Esbat'a (torunlara), İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiş, Davud'a Zebur'u vermiştik. Bazı peygamberleri sana söyledik, bazılarını da sana söylemedik. Allah Musa ile de konuşmuştu.»[108]

Esbat'ta elif lâm cins içindir. Çünkü lâm-i ta'rifte aslolan cins için olmaktır. Önce saraheten veya delâleten bir delil geçerse o zaman ahd-i haricî veya ahd-i zihnî için olabilir. Burada böyle bir şey olmadığına göre demek cins içindir. Buna göre Hasan'la Hüseyn, esbat'ın şümulüne girer.[109] Bunu inkâr, cehalet, hased ve inad eseridir. Yüce Allah:

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

«Allah'a çağıran, salih amel yapan ve ben müslümanım diyenden daha güzel sözlü kimdir?»[110] âyeti de onların şerefine delâlet eder. قَوْلًا in sayısı, kaf'sız otuz yedidir. Kafın ismi seksen birdir. Hepsi Hz. Hasan'ın isminin sayısıdır. حَسَن ١١٨ Kaf'ın onda biri buna ilâve edilirse 128 eder ki Hz. Hüseyn'in isminin sayısıdır. حُسَيْن ١٢٨ O zaman âyetin manası: «İki Hasan'ın risalet şerefine çağırandan daha güzel sözlü kim olabilir? (yani kimin sözü Allah için Hasan ve Hüseyn'in risaletine çağırandan daha güzeldir.?)» «Rabbin bazı âyetleri geldiği gün daha önce inanmamış veya imanında bir hayır yapmamış kimsenin imanı kendisine fayda vermez. De ki: «Bekleyin, biz de bekliyenleriz.»[111] âyeti de onların şerefine delâlet eder. « بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ **Rabbın bazı âyetleri»** sözünün sayısı, yüz sekizdir. Bir müdgam isim ondur. Yüz on sekiz eder. Hasan'ın ismi çıkar. İki müdğam isim ile Hüseyn ismi çıkar: (128)

(107) Bakara Suresi: 136.
(108) Nisa Suresi: 163

(109) Halbuki burada el esbatı tahdidediyor. Geçmiş peygamberlerin peygamber olan torunlarını söylüyor. Bunda Hasan'la Hüseyin'e bir işaret yoktur. O halde neden yalnız onlara olsun bütün torunlarına şamil olurdu.
(110) Fussilat: 33
(111) En'am Suresi: 158.

Âyet şunu gösterir ki: İki Hasan (Allah'ın salât ve selâmı her ikisine)ın risalet derecesinde oldukları bir nefiste meydana çıkarsa- bu şahıs kim olursa olsun, ister âlimlerden, ister cahillerden olsun-onların bu mertebelerine inanmıyan insana birinci imanı fayda vermez.[122] Çünkü Risalet, Allah'ın âyetlerinden bir âyettir. Hisanu'l-Mesâbîh'te Ya'la ibnu Murre yoliyle Hz. Peygamber (S.A.V.) den şu Hadis rivayet edilir: «Hüseyin bendendir; ben Hüseyindenim. Hüseyni seveni Allah sever. Hüseyin, Esbattan bir sibttir.» Buna göre o, nebîlerden bir nebîdir. Hasan da (Aleyhissalâtü vesselâm) böyledir.

Elhamdülillah, elhamdülillah eğer Mısrî'nin itikadını sorarsanız, o yetmiş altı yaşına gelmiştir. Bütün ömründe sahih bir itikad bulmağa çalıştı. Nihayet şuna inandı ve dedi: «Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna, Hasan'la Hüseyin'in, O'nun torunları ve Allah'ın peygamberlerinden iki peygamber olduklarına şehadet ederim. Allah'ın salât ve selâmı her ikisine, salâtların en efdali dedeleri olan Peygamberlerin Hatemi Muhammed'e, bütün peygamberlere ve resullere, onların âline ve ashabına, hamd de âlemlerin Rabbine olsun.»

Peygamber'in: «Benden sonra peygamber gelmiyecektir» sözü ise şu anlamı taşır: Benden sonra benim şeriatime muhalif bir şeriat gelmiyecektir. Onlar evvel ve âhir dedelerinin şeriatleri üzerinde idiler. Her ikisi de dedelerinin yolunda gitmişlerdir. Binaenaleyh onlar ile taaddüt ve tekessür lâzım

(112) Onların peygamberliklerinin kendisinde tecellisini söylemek istiyor.

gelmez. Nitekim Allah Taâlâ: «Her başağında yüz tane bulunan yedi başak bitiren bir tane gibidir» buyurmuştur. Âyetteki Habbetin sözü, teklik ifade eden nekredir. Yedi başak, habben parçalarıdır. İki dal ile son peygamber çoğalmış olmaz. Allah buyurmuştur: «Bunların misali Tevrat'ta ve İncil'de vardır. Yanını yarıp çıkan, kökü üzerine dikilip kuvvetlenen, ekenlere zevk veren, küffarın ekenlerine kin duyduğu bir tane gibidirler.»[113] Allah feâzerehu (kuvvetlendirdi) dedi, fekesserehu (çoğalttı) demedi. Bundan anlaşıldı ki onlar, dedelerinin son peygamberliğini bozmazlar. Hatm birdir. Onlar da tek olan son peygamberin iki dalıdır. Allah Taâlânın: «De ki Allah'ın fazl ve rahmetiyle sevinsinler.»* Bu, onların topladıklarından hayırlıdır.» âyeti de böyle onların şerefine delildir. «Kul bifadlillah» sözünde lâmların tekerrürü nazara alınmazsa şu harflerden teşekkül eder: لام باء ف الف ها **Lâm Ba, fe, elif, he** Bunların sayısı yüz onsekizdir ki Hasan'ın ismidir. Rametihî harflerinin isimleri de **ye, hı, mîm, ye** dir. Bundan bilindi ki Allah'ın fazlı Hasan, rahmeti de Hüseyin'dir. Yani onlara imanla sevinsinler. Onlara iman, mal ve faydasız ilim yığmaktan hayırlıdır, demek oluyor. Hasılı onların veraseten risaletlerine şehadet eden âyetler çoktur. Biz bunlarla iktifa ettik. Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»

Mühim Bir Not: Mısrî'nin bu görüşü çok hatâlı ve tamamen safsatadır. Böyle indî tevilleri, düşünen bir mantık nasıl alıyor anlamıyorum? Bu ebced hesabı ile Hz. Hasan'la Hüseyn'in peygamberli-

(113) Fetih Suresi: 29
(*) Yunus Suresi: 58

ğine hükmetmek ne demek? Ebced hesabiyle Allah kelâmının ne münasebeti var? Peki ismi Hasan veya Hüseyin olan bir başkası da bu takdirde peygamber olur o halde. Sonra bir kere bu ebced hesapları dahi tutmuyor, yanlıştır. Kaf yüz iken seksen bir kabul edilmiş. Bazı yerde aynı kelimeyi yüz on sekiz, bazı yerde yüz yirmi sekiz çıkarıyor. Evirip çeviriyor. Bir müdgam isim katıyor, bir müdgam isim çıkarıyor. İstediği gibi oynuyor.

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Resul-i Ekrem'in mübarek torunlarıdır. Müslümanlar onlara son derece hürmet beslerler ve onları severler. Hattâ Kerbelâ vakası, aradan bu kadar zaman geçmesine rağmen hâlâ her hatıra geldikçe müslümanların yüreklerini kanatmaktadır. Ama onların peygamber olduklarını söylemek, Kur'an ve Hadise ve müslümanların icma' halindeki itikadlarına aykırıdır. Kur'an: «Muhammed, sizden kimsenin babası değil, fakat Allah'ın Resulü ve peygamberlerin hatemi (sonuncusu)dur.» buyuruyor. Resuli Ekrem de: «Benden sonra peygamber gelmiyecektir.» diyor. Nice âyet ve Hadisler O'nun âlemlerin rahmeti, insanlığın son peygamberi olduğunu ifade etmektedir. Hal böyle iken hiçbir delil olmadan sadece indî ve cıfır gibi hayalî şeylere dayanarak müslümanların itikadlarına zarar veren bu iddiayı ortaya atmak, Niyazî'ye yakıştırılamıyacak bir harekettir.

Mısrî bu iddiasını, Kur'an-i Kerim'de geçen el-esbat kelimesine ve ebced hesabından doğan cıfır ilmine dayanarak isbata çalışıyor. Bir kere el-eslbat: önceki peygamberlerin, peygamber olan torunlarını kasdediyor. Bu kelimedeki el ta'rif harfi, kelimeyi tahdidetmiş ve belirlemiştir (Yani o bilinen torunlar) demektir. Bütün torunları içine almaz. Her peygamberin oğlu veya torunu muhakkak peygamber olacaktır diye bir şey de yoktur. Nitekim Nuh'un büyük oğlu kendisine inanmamış, kâfir kalmış ve Tufanda boğulup gitmişti.

Ebced hesabına dayanan cıfır ilmine gelince: Kendisi buna çok kıymet verir. Harflere birer rakam tayin edip onlardan manalar çıkarmak usulü, çok eskilere, Milâddan önce Fisagor'a hattâ ondan da öncelerine kadar gider. Tamamen hayalîdir. Hiçbir ilmî yönü yoktur. Bu hayalî şeyleri getirip Kur'an-i Kerime tatbik etmek günahtır. Çünkü ne Hz. Peygamber ebced hesabından bahsetmiş, ne de sahabîler böyle bir şeyden haberdar olmuşlardır. Allah kelâmının ebced hesabiyle, fallarla remillerle bir münasebeti yoktur. Cıfır meselesine İbnu Arabî de çok değer verir. Hattâ o, harfleri de insanlar gibi birer topluluk kabul eder, bunların da peygamberleri, velîleri olduğunu söyler. Bunlardan çeşitli teviller yaparak çeşitli manalar çıkarır. Ama bütün bunlar indî tevillerden öteye geçemez. Çünkü Kur'an ne cıfır kitabı, ne fal kitabıdır. O Ahlâk kitabı ve ilim kitabıdır.

Niyazî, Allah'ın Âdem Aleyhisselâm'a öğretmiş bulunduğu esmayı cıfır ilmi olarak anlar. Ne kadar şayanı hayret! İsimlerin bilgisi demek, harflerin, insanlar tarafından uydurulan rakamlarını bilmek demek midir? İsimlerin ilminin ne olduğu bizce meçhuldür. Ancak biz bunu: Kıyamete kadar gelecek olan varlıkların (isimlerin) Levh-i Mahfuz'daki suretlerini bilme şeklinde anlıyabiliriz. Cenabı Hak, Âdem'i bu gayb bilgisine muttali' kılmış olabilir. Yoksa bundan tamamen insanların uydurması olan

harflerin sayılarını çıkarmak çok gariptir. Hele bunu getirip, hiçbir esasa dayanmadan Hz. Hasan'la Hz. Hüseyin'nin peygamber olduklarını isbatta kullanmak düşüncesi çok yanlıştır. Kaldı ki herkes istese Kur'an'da kendi isminin sayısına uygun kelimeler bulabilir. Gayet kolay. Demek bu adam kalkıp: «Ben peygamberim» mi demelidir? Meselâ Kur'an'da (Süleyman) ismi geçiyor. Süleyman isimli biri «İşte benim adım. Allah benden bahsediyor» mu diyecek?)

Ehl-i Beyt hakkında burada zikredilen hadislerin çoğu uydurmadır. Ehl-i Beyt muhibleri veya İslâma fitne sokmak istiyenler tarafından uydurulmuştur. Bunlar o kadar basittir ki mevzu oldukları daha lâfzından ilk nazarda belli olmaktadır.

(Hz. Peygamber, Hadislerinde istikbaldeki şahıslardan ve fırkalardan bahsetmez. Ama vadda'lar çıkmış, tuttuğu şahısları medheden sözler söyleyip, bir ravi zinciri uydurarak Hadis diye ileri sürmüşlerdir. Meselâ Ebu Hanife hakkında: «Ümmetimin çırası Ebu Hanife'dir» diyen bir Hadis var. Bunun karşısında: «Ebu Hanife isimli biri gelecek, o deccalin ta kendisidir.» diyen hadis (!) de var. Diğer imamlar da böyle hem kendilerini medheden, hem zemmeden hadisler var haklarında. Cerh ve ta'dil ilmi yani Hadis kritiği zayıf hadisleri tesbit etmiş ve elemiştir. Böyle sözlere itimad edilemez.)

Mısrî'nin bu iddiası, şüphesiz kötü bir niyyetin eseri değildir. Ehl-i Beyte son derece aşk ve mahabbeti, kendisini böyle aşırı bir fikre ve kanaate vardırmış, bu yüzden sürgün edilmiş, zahmetler çekmiş, fakat inancını da değiştirmemiştir. Kendisinin büyük bir velî olduğuna kaniiz. Lâkin her insan da

hatâ yapabilir. Hatâdan salim olan yalnız Allah'tır. Bunlar, vecd ve ruhî bir heyecan içerisinde artık sevdiklerini nasıl medhedeceklerini bilemiyor ve bazan tamamen hakikatle alâkasız şeyler söyliyebiliyorlar. Binaenaleyh, veli olsun, olmasın, kim olursa olsun her insanın muhakkak hatâ edebileceğini unutmamalıyız. Beri taraftan böyle söylemiş diye onu küçültmek de doğru değildir. Yine büyük insandır, ama peygamberlerden bile küçük günah sadir olur. Hasılı onların yaptıkları bu gibi aykırı hareketleri, aşırı sevgi ve heyecan sarhoşluğuna hamletmeli, dinî bir düstur kabul etmemeli, aynı zamanda onları bu yüzden dinden hariç de addetmemeliyiz. Bizim için mi'yar Şeriat-i Ğarra'dır.)

S. Ateş

* * *

ALTMIŞINCI SOFRA

İmam Hasan ve İmam Hüseyin (Allah'ın salât ve selâmı onlara) in menkibeleri, huyları ve İmam Hüseyin'e ihanet edip onu katlettiğinden dolayı Muâviye oğlu Yezid'e lâ'netin cevazı hakkındadır. Allah Lânet etsin.

Tabakat-i Şa'rânî'de şöyle diyor: «İmam Hasan Aleyhisselâm, ahlâk ve sıfat itibariyle Allah'ın Resulü (S.A.V.)e çok benzerdi.» Orada Hz. Hasan'ın daha birçok menakibi var. İmam Hüseyn'e gelince Şa'arânî şöyle diyor: «İmam Hüseyin, insanların en zahidlerinden, en âbidlerinden, en iffetlilerinden, en halîmlerinden, en kerimlerinden ve en güzellerinden idi. Yirmi beş defa yaya Hacca gitti. Deve-

leri yanında sürülürken ona binmedi de yaya gitti. Keza İmam Hasan (Allah ikisine de selâm etsin) da develeri yanında güdülür iken Allah'a karşı tevazuundan dolayı yaya olarak on defa Hacca gitti. Hazret-i Hüseyin (Allah ona salât ve selâmet etsin) şöyle diyordu : «Biliniz ki : halkın ihtiyaçları, Allah'ın sizin üzerinizdeki ni'metleri cümlesindendir. O ni'metlerden usanmayınız, yoksa Allah'ın intikamına uğrarsınız.» ve derdi ki., «Cömert olan efendi olur, cimri olan zelil olur. Kardeşine bir hayır yapmakta acele eden, yarın Rabbine geldiği zaman o yaptığı hayrı orada bulur.»

Hz. Hüseyin Aleyhisselâm, Hicrî altmış bir senesi Muharrem'in onuncu gününde elli altı yaşında olduğu halde şehidedildi. Şehadetinden önce onu günlerce bağrı yanık susuz bıraktılar. Kendisine içi su dolu testiler gösteriyorlar, fakat bir damla su vermiyorlardı. Onlara diyordu ki : «Eğer ciğerimi soğutacak bir içim su vermezseniz, dedeme sizi şikâyet edeceğim.» dinlemediler. Hasan-i Basrî Hazretleri derdi ki: «Vallâhi eğer Hüseyin'i öldürenlerle veya onun katline razı olanlarla beraber bulunsaydım, Resulullah'a karşı utancımdan ve onun bana kızgınlıkla bakacağından korktuğum için Cennete girmezdim.»

Siyer kitaplarında gördüm ki : Allah Taâlâ Yahya ibnu Zekeriyya'nın katli sebebiyle doksan beş bin kişi öldürmüştür. Her peygamberin diyeti budur. Sonra Allah Taâlâ Muhammed (S.A.V.)e : «Ben, Zekeriyya oğlu Yahya için doksan beş bin kişi öldürdüm, senin kızın oğlu Hüseyin için bunun iki mislini öldüreceğim.» diye vahyetti, şeklinde rivayet etmişlerdir.[113] Bu, onun nebiliğine ve resullüğüne delildir. Çünkü velî peygamber rütbesine eremez. Halbuki Hz. Hüseyin onun iki misline çıkmıştır.)

Mel'un Yezid'e lâ'netin caiz olduğunu da al-Masabîh Hadisi gösterir. Hz. Aişe (R.A.)in şöyle dediği rivayet edilmiştir: «Allah'ın Resulü (S.A.V.) buyurdu: Altı kişi vardır ki ben de, Allah da ve her peygamber de onlara lânet etmiştir : Allah'ın kitabına katma yapan, Allah'ın kaderini yalanlıyan, Allah'ın zelil ettiğini aziz etmek ve aziz ettiğini zelil etmek için cebr ile saldıran, ahfadımdan Allah'ın dokunmayı haram kıldığı kimselere dokunmayı helâl sayan ve sünnetimi terk eden.»

Sa'deddin at-Taftazânî Akaid Şerhinde şöyle diyor : «Muâviye oğlu Yezid hakkında ihtilâf ettiler.» Hulâsa'da ve diğer kitaplarda : «Yezîd'e ve Haccac'a lânet doğru değildir. Çünkü peygamber Aleyhisselâm, müslümanlara ve ehl-i kıbleye lânetten menetmiştir.» diyor. Allah'ın Resulü (S.A.V.) in kıble ehlinden bazılarına lânet ettiğine dair nakledilen sözü ise «O, insanların başkalarının bilmediği hallerini bilir. Bildiği iç hallerinden ötürü onlara lânet etmiş olabilir» diye tefsir ediyor. Bazıları, Hz. Hüseyin'i kaltetmeği emrettiği için kâfir olduğu gerekçesiyle Yezid'e lâneti tecviz etmiş, onu katleden, katlini emreden (kumandan) ve buna izin veren veya razı olan kimseler hakkında lânet etmenin caiz olduğunda birleşmişlerdir. Hakikat şudur ki : Yezid'in, Hz. Hüseyin'in katline razı olması ve bununla sevinmesi ve Ehl-i Beyte ihaneti tevatüren sabit olan gerçeklerdendir. Her ne kadar tafsilât (teferruat)

(113) Bu tamamen İsrailiyyattan ibaret, uydurma bir rivayettir. Esası yoktur. S.A.

ahâda dayanıyorsa da. Binaenaleyh biz, artık onun hakkında sükût edemeyiz. Allah ona ve ona yardım edenlere lânet etsin.

Biliniz ki : Yezid, Allah Düşmanlarının en büyüğüdür. Çünkü o, İmam Hüseyn'i, Haram aylarının sonunda, susuz olarak, uzaktan soğuk suyu göstererek katletmiştir. Allah ve Resulü ona lânet etmiştir. Biz nasıl ona lânet etmiyelim? Allah'ın lâneti ona, taraftarlarına, yardımcılarına, dostlarına ve onu sevdiğinden ötürü ona lânet etmiyen herkese. Fakat İmam A'zam onlardan korktuğu için ona lânet etmemişti, yoksa inancından dolayı değil. Bu da idare icabıdır. Zalimlere karşı zulümleri korkusundan idare caizdir.

* *
*

ALTMIŞ BİRİNCİ SOFRA

Ehl-i Hal dilinden Kevser Suresi'nin tefsiri hakkındadır : Bismillâhirrahmanirrahîm : «Biz sana Kevseri verdik, Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Muhakak senin düşmanın ebter (sonu kesik) dir.»

İnnâ'nın aslı innenâ dır. Kelimede üç nun toplanınca kısaltmak için birisi kaldırılmıştır. Kur'an'da aslı üzerine innenâ şeklinde de gelmiştir. Meselâ «veşhed biennena muslimun: Şahid olun, biz müslümanız.»[114] Tefsiru'l-Hanefiyye'de de böyledir.

Allah Taâlâ kendi nefsinden cemi' lâfziyle haber veriyor. Biz diyor. Halbuki kendisi tektir dengi, ortağı yoktur. Cemi' lâfzı ile «Allah» isminin, bütün

(114) Maide Suresi: 111

sıfatları içine aldığına işaret ediyor. Cemi' lâfzı sıfatlara işarettir. Sıfatların çokluğu, zatın birliğine aykırı değildir. Mana : «Ya Muhammed, biz seni, bütün sıfatları cami' olan zat isminin mazharı kıldık. Sana mahsus olan kevser, bu sıfatların birleşiminden yaratılmıştır.»

Şerhu'l-Anka'da şöyle deniyor : «O, zahirde peygamberlerden sonra gelmiştir ki, onların sonu olsun.» Derin âlimlerden bazıları : «Sonra gelmiştir ki şeriati nesh olunmasın« demişlerdir. Ben derim ki : «O, dünya neş'esinde son idi ki bütün peygamberler O'nun nurunun feyzinden istifade etsinler. Çünkü hepsinin aslı O'dur. Ötekiler O'nun fer'idirler. Asl olmasa fer' olmaz. Ve o fer'in bir meziyyeti de olmaz. O, büyük babadır. «Şerhu'l-Anka'nın sözü burada bitti.

Rivayet ediliyor ki : dört yaşında olan oğlu İbrahim Aleyhisselâm vefat ettiği zaman[115] Allah'ın Resulü (S.A.V.) kederlendi. Müşriklerden biri Hz. Resul (S.A.V.)e Kâbe Haremi kapısında rastlamıştı. Hz. Peygamber onunla konuştu. Sonra müşrik, Hareme girdi, Resulullah oradan çıktı. Müşrikler, o müşrike : «Seninle kapının yanında konuşan kimdi?» diye sordular. Müşrik : «O ebter (sonu kesik) idi.» diye cevap verdi. Resulullah (S.A.V.) bunu duyunca çok üzüldü. İşte o sırada bu sure nazil oldu. Allah Taâlâ buyurdu ki : «Ya Muhammed, biz sana Kevseri vermiş iken sen nasıl ebter olursun?» Kevser : Cennette öyle bir nehirdir ki kıyıları altun, çakılları inci mercandır. Suyu, kardan beyaz ve bal-

(115) Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim, 10 aylık iken vefat etti.

dan tatlıdır. Ondan içen, hiç susamaz. «Kevser, çok hayır demektir» de denildi. Hakikatte Kevser, bırak Musa'yı, Hıdır Aleyhisselâm'ın dahi muhtaç bulunduğu İlâhî ilimlerdir. Cenabı Hak o ilme, bütün enbiya arasında bizim Peygamberimizi seçmiştir. Yani «Sen nasıl ebter olursun ki, ümmetin, senin manevî evlâdlarındır? geçmiş bütün peygamberler, Âdem'den ta son peygambere kadar hepsi sana ümmet olmuşlardır. Sen onların büyük babasısın. Âdem, cisimlerin babasıdır, sen, ruhların babasısın? Ruhanî neş'e (çağ)da sen, hepsinden öncesin. O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Biz enbiya arasında Kevser için seni seçtik. Binaenaleyh, bütün vakitlerini namaza vermeli, her vakit Rabbine yönelmeli, Allah'tan başka her şeyden : ehil, evlât ve sair bağlardan ve engellerden ilgini kesmeli Cümdan yarışında tek kalmalısın.» Hz. Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur : «İşte Cümdan. Müferridler, ileri geçtiler.»

Cümdan, Medine'de yüksek bir dağdır. Resulullah (S.A.V.) bu sözüyle şuna işaret etmektedir : Hiç kimse dünyevî alâkalardan ilgisini keserek tek kalmadıkça, onu geçemez. Bunun iç manası ehlinden değil, fakat ehli olmıyandan gizlidir. Allah bizi ve sizi ona ehil olanlardan eylesin.

Denildi ki : Bunun manası, «Kurban bayramını kıl, deve kes ve enbiya arasında Kevseri sana veren, seni bütün ümmetinin babası kılan Allah'a şükret. Ebter, sana buğzedendir. Zira onun nesli kesilecek,

o, unutulup gidecektir.»[116]

Kevser Suresinde çocuğunu kaybeden yahut fakir düşen kimse için büyük müjde vardır. Çünkü bu zat, çocuğunun fevtinden, ya da fakrinden dolayı Resul Aleyhisselâma intisabetmiş (bağlanmış) olur. Âyette kurban kesmeğe gücü yetmiyen fakirler için teselli vardır. Çünkü Cenabı Hak onlar için kudret eliyle kurban kesmiş, onları fakir kılmıştır. Zira maksat, dünyevî alâkaları tamamen kesmek, ve tamamen Allah'a yönelmektir. Allah Taâlâ herkesi istemez. Allah ancak kullarından dilediğini ister. Fakirlik ve çocuğun ölmesi, Allah'ın en büyük ihsan-

---

(116) Bil ki: Âyette Cenabı Hakkın, Habibine olan sevgisinin kemaline işaret vardır. Çünkü âdettir, Âşık sevgilisine dil uzatan kimseye karşı gelir, cevap verir. Allah Taâla da sevgilisini bizzat müdafaa etmiş «Sana buğz eden, ebterdir.» demiştir. Ama diğer peygamberler, düşmanlarına kendileri cevap vermişlerdi. Buna şu âyet delildir: «Nuh Aleyhisselâm, kendisine: «Biz seni apaçık bir sapıklıkta görüyoruz» diyenlere: «Ey kavmim, bende sapıklık yoktur, ben ancak âlemlerin Rebbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.» demişti. Musa Aleyhisselâm, «Biz seni sefahette görüyoruz ve seni yalancılardan sanıyoruz.» diyen yahudilere karşı: «Ey kavmim, bende sefahet yoktur, fakat ben Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmşi bir elçiyim.» demişti. Halbuki Muhammed Aleyhisselâm'a gelince O'na biri şair demişti, hemen Cenabı Hak : «Biz ona şiir öğretmedik, şiir O'na yaraşmaz da. Bu, ancak bir hatırlatma ve apaçık bir Kur'an'dır. (Yasin: 69) dedi. Bir diğeri kâhin demişti, hemen Cnebı Hak: «Bu kâhin sözü de değildir, çok az düşünüyorsunuz.» (al-Hâkka: 42) Bir diğeri O'na «Ebter» demişti. Hemen: «Hayır, sen ebter değilsin, aksine sen, iki cihanda Kevser sahibisin, senin düşmanın ebterdir.» buyurdu. (İbrahîmi al-Hanefî tefsîrinden) sayfa kenarına yazmakla emrolunduk.

larındandır. Birinin çocuğu ölürse, yahut biri fakir düşerse sevinsin, çünkü eğer Allah onu istemeseydi, çocuğu ölmez, yahut fakir düşmezdi. Çocuğunu veya malını Allah'a sattığından dolayı sevinsin.»

* *
*

ALTMIŞ İKİNCİ SOFRA

Muhammed Evlâdını sevenin fazilette, Muhammed Aleyhisselâm'ın evlâdına buğzedenin ziyanda olduğu hakkındadır. Muhammed evlâdını seven kişinin sevgisi, kendinden sonra çocuklarına Muhammed (evlâdın)e düşmanlık edenin düşmanlığı da çocuklarına geçmiştir. Sevgi ve buğz ezelidirler, gizlidirler, Onun (S.A.V.) evlâdını sevenlerde meydana çıkmıştır. Cenabı Hak şöyle buyurmuştur: «Rabbin bazı âyetleri geldiği zaman, daha önce inanmamış veya imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık iman etmesi bir fayda vermez. De ki: «Bekleyin, biz de bekliyoruz.»[117]

Allah'ın Bazu sözü tıpa tıp **Hasan ve Hüseyin** sayısına tekabül ediyor[118] Âyet, onların iki âyet (mu'cize) olduklarını gösteriyor. Kim onları inkâr ederse Allah'ın âyetini inkâr etmiş olur. Sevenler ve sevmiyenler hakkında bütün söylediklerim, Mecalısü'z-Zuhrî'den alınmıştır. Allah gerçeği söyler, O, yola iletir. Mecalisü'z-Zühri'de şöyle deniliyor: «Allah'ın De ki: «Bu (tebliğatım karşılığında) sizden bir ücret istemiyorum. Ancak yakınlara mahab-

(117) En'am Suresi: 158.
(118) Nasıl olur, bir kelime hem 118 hem de 128 olur? İmkânsız.

bet istiyorum.»[119] Sözünde geçen Kurbâ kelimesi, karabet manasına masdardır. Yakınlık taşıyan kimse muradedilmiştir. Yani: «Yâ Muhammed, ümmetine söyle, size getirdiğim hakikat karşılığında sizden bir ücret istemiyorum, sadece yakınlarımı sevmenizi ve onlara eziyyet etmemenizi istiyorum.»

Rivayet ediliyor ki: Bu âyet nazil olduğu zaman: «Senin yakının kimdir ki muhabbeti bize farz oldu yâ Resulâllah?» dediler. Buyurdu ki: «Alî-Fatımetuz-Zehra ve evlâtlarıdır.» Keşşaf'ta Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur deniliyor: «Muhammed'in Ehl-i Beytine Muhabbet üzerine ölen, şehittir.» Uyanık olun, Âl-i Muhammed'e sevgi üzerinde öleni, önce ölüm meleği, sonra Münker ve Nekir Cennetle müjdeler. Dikkat edin, Ehl-i Beyte Mahabbet üzerinde ölen, gelin kocasının evine teslim edildiği gibi Cennete teslim edilir. Dikkat edin, Âl-i Muhammed'e mahabbette sebat üzerine ölen kimse, imanı garantili bir mü'min olarak ölür. Âl-i Muhammed'e mahabbet üzerine ölen kimsenin kabrinden Cennete iki pencere açılır. Muhakkak Âl-i Muhammed'e mahabbet üzerinde ölen kimsenin, Allah kabrini rahmet meleklerinin ziyaretgâhı yapar. Muhakkak Âl-i Muhammed'e mahabbet üzere ölen, sünnet ve cemâat üzere ölür, kim Âl-i Muhammed'e buğz üzerine ölürse, kıyamet gününde iki gözü arasına «Allah'ın rahmetinden umutsuzdur» ibaresi yazılı olarak haşr olunur. Âl-i Muhammed'e buğz üzerine ölen, kâfir olarak ölür. Dikkat edin, Âl-i Muhammed'e buğz üzerine ölen, Cennetin kokusunu kokla-

(119) Şura Suresi: 23.

yamaz»[120] Ve Peygamberimiz (S.A.V.) şöyle buyurmuştur : «Bizim kapımıza gelenin hakkı, üzerimize vacibolur». Bu Hadisin söylenişine sebep şudur : «Tarikus-Salât bir adam, Hz. Peygamber zamanında ölmüştü. Ashab, Resul-i Ekrem'in: «Namazı kasden terk eden kâfir olur.» Hadisinin dış manasına dayanarak bu adam üzerine namaz kılmamak ve onu Yahudi kabristanına gömmek istediler. Ali (R.A.) geldi, «Yâ Resulâllah bu adam: «Yâ Alî Allah'ın Resulünü ve evlâdını seviyorum.» diyerek beni bu sözüne şahid tuttu.» dedi. O zaman Hz. Resul yukarıdaki Hadisini söyledi. Hz Alî de o adamın namazını kıldırdı.[121] ve müslüman kabristanına defnetti.

Hikâye olunur ki Ali (Kr. V. R.A) Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'a geldi ve insanların kendisine çok hased ettiklerinden şikâyet etti. Aleyhisselâm buyurdu ki : «Cennete ilk giren dört kişinin dördüncüsü olmak istemez misin? Ben, sen, Hasan ve Hüseyn. Zevcelerimiz sağımızda solumuzda, zürriyyetlerimiz zevcelerimizin arkasında olduğu halde Cennete gireceğiz.»

Muhibbu'd-dîn at-Tabarî Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet ediyor : «Ebu Leheb'in kızı Sebia : «Yâ Resulâllah, selâm sana, bana «Sen Hatabu'n-Nar : Âteş odununun kızısın.» diyorlar diye şekva etti. Resulullah buyurdu ki : «Benim akrabama eziyyet eden bir kavmin hali nice olur? Benim akrabama eziyyet eden, bana eziyyet eder. Bana eziyyet eden de Allah Taâlâ'ya eziyyet etmiş olur.» Şifa-i Şerifte şu Hadise kaydedilmiştir: «Muhammed'in âlini (evlâdını) tanımak, Cehennemden kurtulmadır. Muhammed Evlâdını sevmek, Sırat (köprüsün)den geçmeğe ruhsattır. Âl-i Muhammed'e dostluk, azaptan emandır.» Yine orada deniliyor ki : «Ulemanın bir kısmı : onları tanımak yerlerini ve peygambere yakınlık cihetlerini bilmek demektir. Bir insan onları bu şekilde tanırsa onlar hakkında neler yapılması gerektiğini bilir ve bu bilgisi sebebiyle onlara hürmet ve mahabbette kusur etmez.» Yine Orada şu söz de var : «Ebu bekir Sıddîk demiştir ki : Muhammed'i, Ehl-i Beytinde gözetleyiniz.» ve demiştir ki : «Nefsim, elinde olan Allah'a yemin ederim ki Benim için Resulullah'ın akrabası, benim kendi akrabamdan daha sevgili ve ileridir.»

Hayret, hayret ki insan, Allah'ın Resulü (S.A.V.) in evlâdını sevmez, hattâ onu kötüliyerek, hasedederek ona eziyyet ederse Allah katında nasıl mertebe, makam ve şeref talebedebilir? Sadece yememek, içmemek, aç kalmak, uyumamak ve ibadet vazifelerini yapmakla bir makam elde edilemez. Zavallı bilmiyor ki göklerle yer arası kadar ibadeti olsa Allah'a kavuşamaz. İblis'e bak ki bu kadar ibadeti varken Allah'ın lânetine uğramıştır.

Rivayet ediliyor ki: Resulullah (S.A.V.) in şehrinde kendisine komşu olup orada elde ettiğini etmiş bulunan İmam Malik (Allah ona rahmet etsin)i Ca'fer ibnu Süleyman döğmüştü. İmam Malik, dayaktan bayıldı. İnsanlar gelip kendisini ayılttıkları vakit şöyle dedi : «Beni döğene hakkımı helâl ettiğime sizi şahid tutarım.» Sonra kendisine bunun se-

(120) Bu sözün Hadislikle bir ilgisi yoktur. Kasden uydurulmuş ve Mu'tezilî olan Keşşaf'ın tefsirine girmiştir.

(121) Tariküsselât olan bir insanı, sadece kendisini sevdiği için Hz. Ali kurtarmak ister mi? Zaten böyle bir vaka da olmamıştır. Muhammed'i sevmek, O'nun yolunda yürümekle olur. Bu sözü zındıklar uydurmuşlardır.

bebi sorulduğunda şöyle dedi: «Öldüğüm zaman Allah'ın Resulü ile karşılaşırsam, benim yüzümden evlâd-ı Resulullah'tan birinin Cehenneme gitmesinden utanırım.» «Kim bir iyilik ederse, onun iyiliğini artırırız.»[122] Süddi'den rivayet edildiğine göre bu âyette geçen hasene (iyilik) Allah'ın Resulünün Ehl-i Beytine mahabbettir. Bu âyet, Ebubekir Sıddîk (R.A.)in Ehl-i Beyti çok sevmesi hakkında nazil olmuştur. Zahir olan umum iyiliktir. Hangi iyilik olursa olsun. Ama şu var ki «Yakınlara sevgiden» sonra zikredilmesi, bu sevginin, âyetin işaret ettiği iyilik olduğu düşüncesini kuvvetlendirir. Diğer iyilikler, buna tabi'dir. «Allah tevbe edeni Affeder. İtaat edene şekûr'dur» sevap verir, nimet ve keremini artırır. Kurtubî ve başkaları Süddi'nin şu âyet hakkında şöyle dediğini naklederler: «Allah bağışlayıcıdır, şekûrdur» yani Âl-i Muhammed'in günahlarını bağışlayıcıdır. Onların iyiliklerine teşekkür edicidir. Sa'lebî de: «Ey Ehl-i Beyt, Allah sizden kötülüğü gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.»[123] âyetindeki Ehl-i Beyt ile bütün Haşim oğullarının kasdedildiğine kanidir. Savaiku'l-Muhrika da bunu zikretmiş ve demiştir ki, «İmam Malik'e göre Ehli Beyte farz ve nafile sadakanın haram oluşu da onları temizleme içindir. Çünkü sadaka ve zekât, insanların kirleridir. Alan insanı küçük düşürür. Vereni üstün yapar.» ve demiştir ki: «Müfessirlerden bir cemaat «Selâmün alâ İlyasîn: Selâm İLYAS'a» âyetinden maksad, Muhammed evlâdı olduğuna kail olmuşlardır.» Kelbî de böyle demiştir. Yine Kelbî'den gelen bir kavilde O (S.A.V.) de evlâ bittarik âyetin şümulüne dahildir.

(122) Şura Suresi: 23.
(123) Ahzab Suresi: 33

Fahrüd'din Razi şöyle diyor: Hazreti Peygamberin Ehli Beyti, beş şeyde kendisine müsavidir: Selâmda. Çünkü «Esselâmü aleyke eyyühannebiyyü: Selâm sana ey peygamber» ve: «Selâmün alâ İlyasîn: İlyas'a selâm olsun.»[124] buyurmuştur, O'na salâtta, şehadette ve taharette. Allah buyurmuştur: «Ta ha: yani ey tahir» ve buyurmuştur: «Yurîdullahu li yuzhibe ankumu'r-ricse: Allah sizi temizlemek istiyor». Sadakanın hürmetinde ve mahabbette: «Bana tabî olun ki Allah sizi sevsin»[125] «Sizden bir ücret beklemiyorum, ancak yakınlara mahabbet etmenizi istiyorum.» âyetleri bunu âmirdir. Resul-i Ekrem de: «Yıldızlar gök ehline emandır. Ehli Beytim, ümmetime emandır.» demiştir. Sawaik sahibi bu hususta şöyle demiş: «Cenabı Hak dünyayı Resulullah için yaratmıştır. Onun devamını Resulullah'ın devamına ve Ehl-i Beytinin devamına bağlı kılmıştır. Çünkü onlar, Fahr-i Razî'nin zikrettiği hususlarda onunla müsavidirler. Ve çünkü Peygamber Aleyhisselâm: «Allah'ım, onlar benden, ben onlardanım.» demiştir. Ve çünkü onlar, Hz. Peygamberin bir parçası olan Hz. Fatıma'dan doğmaları sebebiyle Resulullah'ın bir parçasıdırlar.» (Sawaik)

Resul-i Ekrem şöyle buyurmuştur: «Aranızda Ehl-i Beytim, Nuh'un gemisine benzer. Binen kurtulur.» (Müslim'in rivayetinde: geri kalan boğulur) bir rivayette helâk olur Cümlesi de vardır. Bu Hadisin manası şudur: Onları seven, onlara hürmet ve tazim eden, onların âlimlerinin gösterdiği yolda giden muhalefet etme karanlığından kurtulur. Bundan geri kalan, küfür denizinde boğulur, azgınlıkta helâk

(124) Sâffat Suresi: 130.
(125) Âl-i İmran Suresi: 31.

olur. Yine bu hususta Hz. Resul Aleyhisselâm'ın: «Allah'ın üç hürmeti vardır: Allah, bunlara riayet edenin dinini, dünyasını korur. Bunlara riayet etmiyen kimsenin Allah ne dünyasını, ne âhiretini korumaz: İslâma hürmet, bana hürmet, ve benim rahmime (soyuma) hürmet.»

«Ben, tevbe eden, inanan, salih amel işleyip hidayete eren kimseyi elbette bağışlıyanım.»[126] âyetinde Sabitü'l-Bennâî: «Yani Hz. Peygamber Aleyhisselâm'ın Ehl-i Beytinin vilâyetine erdi.» demiştir. Sawaik'te zikredilmiştir bu. Kurtubî orada İbnu Abbas'tan: «Rabbin sana razı oluncaya kadar verecektir.» âyeti üzerinde şu tefsiri yapmıştır: «Muhammed (S.A.V.)in rızası, Ehl-i Beytinden hiçbirinin Cehenneme girmemesidir.». Hakim şu Hadisi çıkarmış ve sahih görmüştür: «Rabbim, Ehl-i Beytimden Allah'ın birliğine inanan ve benim peygamberliğimi kabul edene azabetmiyeceğini bana va'detti.» Yine bu hususta Resul-i Ekrem şöyle demiştir: «Rabbimden, Ehl-i Beytimden hiç kimseyi âteşe sokmamasını niyaz ettim; bunu bana verdi.»

Ahmed, Menakibinde Peygamberin şöyle dediğini kaydediyor: «Ey Haşim oğulları, beni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki Cennet halkasını tutsaydım, önce sizinle başlardım.»

Tabarânî Alî (R.A.)den şu sözü derlemiştir. «Resulullah (S.A.V.)den işittim, diyordu ki: Havz (-ı Kevsere) ilk gelenler Ehl-i Beytim ve ümmetimden onları sevenlerdir.» ve demiştir: «Ehl-i Beytim ve onları sevenler, Cennette şu iki (parmak) gibi (yan yana)dır.» Ve buyurmuştur: «Biriniz beni kendisinden fazla sevmedikçe, bana kendisinden çok hürmet etmedikçe, Ehl-i Beytimi kendisinden çok sevmedikçe, onları kendine tercih etmedikçe iman etmiş olmaz.» ve buyurmuştur: «Evlâdınızı üç huy üzerine yetiştiriniz: Peygamberinizin sevgisi, Ehl-i Beytinin sevgisi ve Kur'an okumak.» ve buyurmuştur: «Benim, Ehl-i Beytimin, Ansar'ın ve Arabın hakkını itiraf etmiyen ya münafıktır, ya şiddet ve sıkıntı içindedir, ya da annesi kendisine cünüp iken hamile kalmıştır.»[127] ve buyurmuştur: «Ehl-i beytimi ancak mü'min ve müttaki olan kişi sever. Onlara ancak münafık ve şaki olan buğzeder.» ve buyurmuştur: «Ehl-i Beytime buğzedeni Allah cehenneme atar.» ve buyurmuştur: «Haşim oğullarına ve Ansara buğz küfürdür. Araba buğz ise nifaktır.»[128]

(126) Tâha: 82.

Kadı İyaz Şifa'da özetle şöyle demiştir: «Bir kimse Hz. Peygamberin zürriyetinden birinin babasına söğer ve Hz. peygamber Aleyhisselâmı istisna ettiğine bir delil getiremezse o adam katlolunur.» Sawaikte şöyle diyor: «Ehl-i Beytim hakkında bana eziyyet eden kimseye Allah lânet etsin. Ehl-i Beytim hakkında bana eziyyet edeni Allah incitir. Allah Ehl-i Beytime zulmeden yahut onları öldüren, yahut öldürene yardım eden veya onlara söğene Cenneti haram kılmıştır.»

Bu Hadis-i Şeriflerden, Ehl-i Beyte mahabbetin farz olduğu ve onlara buğzun haram olduğu anlaşıl-

(127) Mevzu bir Hadistir.
(128) Mevzu Hadiseler arasındadır. Böyle milletleri medheden Hadisler, o milletlere üstünlük kazandırmak için, hakimiyyet temini için uydurulmuş Hadislerdir. Şahısları, Şehirleri medheden Hadisler de genellikle bu mahiyettedir.

maktadır. Beyhakî, Bağavî Ehl-i Beyte mahabbetin lüzumunu tasrih etmişler, Şafiî de şu sözüyle bunu ifade etmiştir: «Ey Resulullah'ın Ehl-i Beyti, sizi sevmek, Allah'ın inzal buyurduğu Kur'an'da bize farz kılınmıştır. Size şu büyük şeref yeter ki size salâvat-i şerife getirmeyen kimse namaz kılamaz (zira namazın her oturuşunda Hz. Peygamberle beraber âline salâvat getirilir. Hz. Peygambere ve soyuna rahmet istenir.)

Bundan dolayı Ehl-i Beytten, bir bid'at ve sair şeyi işleyip fasık olan kimsenin zatına değil, fiillerine buğzedilir. Çünkü o, aralarında zaman olsa da yine Allah Elçisinin bir parçasıdır. an-Nakiyyu'l-Makrizî şöyle diyor: «Onlara dil uzatmaktan sakın. Çünkü salih de olsa, facir de olsa yine evlâd evlâddır» Şeyh Muhyiddin Arabî (Ks.S.) Fütuhatında şöyle diyor: «Bana Mekke'de inanılır bir kimse dedi ki: Ben, Mekke'de şeriflerin halka yaptıkları işleri kötü görürdüm. Ru'yamda Allah'ın Resulünün Kızı Hz. Fatımatuzzehra (R.A.)yı gördüm. Benden yüz çevirdi. Selâm verip, yüz çevirmesinin sebebini sordum. «Sen şeriflere dil uzatıyorsun.» dedi. «Ey Seyyidem, dedim, onların insanlara neler yaptıklarını görmüyor musun?» «Onlar benim oğullarım değil midir?» dedi. «Bu andan itibaren tevbe ettim.» dedim.»

Peygamber Aleyhisselâm buyurmuştur ki: «Kim bana kavuşmak ve kıyamet gününde kendisine şefaat elimi uzatmamı isterse, Ehl-i Beytime salât etsin, onları sevindirsin.» (Sawaik). Şafiî şöyle demiş: «Peygamber Evlâdı, benim vesilemdir. Onlar benim için Allah'a vesiledir. Onlar yüzü hürmetine kıyamet gününde sahifemin sağ tarafımdan verilmesini umarım. «Rivayet edilir ki: İbnu Ömer (R.A.) Zübeyr'e

«gidip Hasan ibnu Alî'yi ziyaret edelim» dedi. Zübeyr biraz ağır aldı. İbnu Ömer: «Bilmiyor musun ki Haşim Oğullarının halini sormak farzdır. Ziyaret nafiledir.» (Sawaik) Hatîb, bu konuda merfu'an şu Hadisi çıkarmıştır: «Bir adam diğerine kıyam eder (önünden kalkar); ancak Haşim Oğulları müstesnadır. Onlar, hiç kimseye kıyam etmezler.» Hikâye olunur ki Kurra' (İyi Kur'an okuyanlar)dan biri boş kaldıkça Timurlenk'in mezarına gider, başı ucunda: «Tutunuz onu, bağlayınız, sonra Cehenneme atınız, Sonra boyu yetmiş arşın olan Zincirlere vurunuz.»[129] âyetini okurmuş. Bu adam demiş ki: «Birden uyumuşum. Bir de baktım ki Resulullah (S.A.V.) oturmuş, Timurlenk de yanında. Kendisini azarladım: «Ey Allah'ın düşmanı buraya da mı geldin?» dedim. İstedim ki elinden tutup Peygamber (S.A.V.)in yanından kaldırayım. Peygamber Aleyhisselâm: «Bırak onu, dedi, çünkü o benim zürriyetimi seviyordu.» ağlıyarak uyandım. Artık o âyeti Timur'un kabrinde okumaktan vaz geçtim.

Cemalü'l-Mürşidî veş-Şihabu'l-Kûzanî haber vermiştir ki: Timur'un oğullarından biri şöyle nakletmiş: Timur, ölüm hastalığına yattığı zaman birkaç gün ıztırap çekmiş, yüzü simsiyah kesilmiş, rengi değişmiş. Sonra uyanmış. Kendisine o halini haber vermişler. Demiş ki: «Azap melekleri bana gelmişlerdi. Resulullah (S.A.V.) gelip onlara: «Onu bırakın gidin, çünkü o, benim akrabamı sever ve onlara iyilik ederdi.» dedi. Onlar da bırakıp gittiler.

İbnu Hacer diyor ki: «Onların hakkına riâyet, insanların en zalimi olan Timurlenk'e bile fayda verirse artık başkasına nice olur?» Hikâye olunur ki

(129) Hakka Suresi: 30-32

Yemen salihlerinden biri çoluk çocuğiyle beraber deniz yoliyle Hacca gitmiş. Ciddeye kavuştukları zaman mekkâşlar (gümrükçüler), kadınların iç çamaşırlarına varıncaya kadar hepsini aramışlar. O salih adam bu muâmeleye çok kızmış. Mekke Şerifî es-Seyyid Muhammed ibnu Berekât (Allah ona rahmet etsin)i Tanrı'ya şikâyet etmiş. Ru'yasında Hz. Peygamber Aleyhisselâm'ı görmüş. Peygamber kendisinden yüz çevirmiş. «Niçin yâ Resulâllah?» diye sormuş. Buyurmuş ki : «Benim şu oğlumdan daha zalim hiç kimse görmedin mi?» Adam hemen korku içerisinde uyanmış. Şerif hakkında Allah'a Tevbe etmiş ve artık ne yaparsa yapsın, hiçbir şerife dil uzatmamağa ahdetmiş.» (al-İkdu'l-Lâi)

Ey Allah'ın Resulünün Ehl-i Beyti, ey kendilerini methetmek için Kura'an âyetleri inen kimseler! Ey Resulullah'ın Ehli Beyti, sizi sevmek farzdır. Siz bütün ümmetlerden üstünsünüz. Ey Resulullah'ın Ehli Beyti, sizi Kur'an öğmüştür. Artık benim öğmemin, benim sözümün ne kıymeti kalır?

Şiir : «Peygamberler, Resul'ü alâmet yaptılar.

Alâmet, meşhur olmayanın işidir. Nübüvvet nuru, o Ehl-i Beytin güzel yüzlerindedir. Onlar Tıraz-ı Ahderden daha şereflidirler.»

* *
*

ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ SOFRA

«Size mu'cizelerini gösteren, size gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz. Ey inananlar! İnkârcılar istemese de, dini yalnız Allah'a hâs kılarak O'na yalvarın. Dereceleri yükselten, Arş sahibi Allah, kavuşma gününü ihtar etmek için kullarından dilediğine emriyle vahyi indirir. O gün onlar meydana çıkarlar; onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz.» Bugün hükümranlık kimindir?» denir; hepsi : «Gücü her şeye yeten Allah'ındır.» derler.»[130]

Rivayet olunur ki : Allah kıyamet günü yaratılmışları, gümüş sikkesi gibi beyaz, güzel bir yerde toplıyacaktır. Öyle bir yer ki orada hiç kimse Allah'a isyan etmemiştir. Orada ilk konuşulan şey, bir ünleyicinin : «Bugün mülk kimindir? Kahredici tek Allah'ındır.» sözü olacaktır. Dereceleri yükselten Arş Sahibi (Allah) O'nun samediyyetine, Tanrılığında tekliğine delâlet eden iki haberdir. Kemali üstünde başka bir kemal, derecesi üstünde başka bir derece olmıyan; Cismanî âlemin aslı olan Arş'ın, Kudret Elinde bulunduğu, ortağı olması muhal olan Yüce varlık O'dur. «Dereceler, mahlûkatın mertebeleridir. Veya meleklerin Arşa çıkış basamaklarıdır, yahut göktür veya sevap dereceleridir» denilmiştir. «Emriyle Ruh'u, kullarından dilediğine indirir» medh için refi' nasb ile de okunmuştur. Dördüncü haberdir. ruhanîlerin de O'nun emrine bağlı bulunduklarını ifade eder. Ruhaniler, eserlerini göstermek suretiyle emri yerine getirirler. Vahiy taşırlar. Ruh, vahiydir. «min emrihî» vahyi açıklamaktadır. Çünkü vahiy, iyiliği veya iyilik kaynağını emreder, hayrın kaynağıdır. Emir ise : Peygamberliğe seçilmiş zata tebliğ edici melektir. Bunda peygamberliğin Allah vergisi olduğuna delil vardır. «Liyunzira:

(130) Mü'minun Suresi: 13-16

ta ki uyarsın» sözü, ilkanın gayesini ifade etmektedir. «Liyunzira»nin altındaki zamir, Allah'a yahut Limen'e veya ruha raci'dir. «Telâk günü : Buluşma günü», yani kıyamet günüdür. Çünkü o gün ruhlarla cesetler; gök ehli ile yer ehli, ma'budlarla âbidler, amellerle âmiller buluşacaktır.

«O gün onlar çıkarlar» yani insanlar kabirlerinden çıkacaklar, ya da görünecekler, onları hiçbir şey gizlemiyecek. Yahut nefisleri açığa çıkacak; beden örtüleri nefislerini, amellerini ve sırlarını gizlemiyecektir. «Onlardan hiçbir şey Allah'a gizli kalmıyacaktır.» Gerek kendilerinden, gerek amellerinden ve hallerinden hiçbir şey gizli kalmıyacaktır.» Bu âyet «O gün onlar çıkarlar» âyetinin manasını kuvvetlendirmektedir. Ve «Bugün mülk kimindir? Kahredici tek Allah'ın.» âyeti, bu dünyada o günün ahvali hakkındaki sorunun cevabı olduğu kanısını savmaktadır. Âyet, tamamen âhiretteki bir olayı canlandırmaktadır.

Gerçek hali şu âyet-i Kerime ifade ediyor: «O gün her nefis, kazandığı amelle cezalandırılacaktır.»[131] sanki bu âyet, önceki âyetin bir neticesidir. Bunun derin manası : Nefisler (ruhlar), inançları kazanır. Nefsin yaptığı amellerden kimi tatlı, kimi acıdır. Lâkin birtakım engellerden dolayı insan, amellerinin lezzetini ve acılığını burada duymaz. Ama kıyamette bu engeller kalktığı için amellerinin lezzet ve elemini duyacaktır. «O gün sevabı eksiltmek veya cezayı fazlalaştırmak suretiyle zulüm yoktur. Allah'ın hesabı çabuktur.» Çünkü O'nu bir şey alıkoymaz. İnsanlara lâyık oldukları cezayı derhal verir. (Kadî Baydavî)

(131) Mü'min Suresi: 17

«Rafîu'd-Derecât : Dereceleri yükselten» âyetinin tefsirinde Kadî şöyle diyor : Denildi ki bundan murad, mahlûkatın mertebeleridir. Belki de Allah bu manayı kasdetmiştir. Çünkü yaratıkların mevkilerine ve derecelerinin başka başka oluşuna göre mertebeleri, mahsusat (dünya) âlemindeki padişahlıktan makulât âlemindeki Arş'a kadar her şey ve bütün bilgiler Allah'a mahsustur.» Dereceler, ruhsuz cesetler gibidirler. Sahipleri de ruhlarıdır. Sahibinden ayrılan her derece, ruhundan ayrılmış bir ceset gibidir. Ona bir sahip tayin edilince, sanki Allah o derece cesedine ruh atmış olur. Ta ki o adam kendi seviyesinde olanları kıyamet azabından uyarsın ve madunu olanlara öğüt versin.

İşte her makam sahibinin böyle olması icabeder. Fakat insanları dünya sevgisi alıkoymuş ve çoğunu dünya malı yığmaya tutkun yapmıştır. Bu suretle derece itibariyle kendilerinin üstünde olanlara kin güdmeğe hased etmeye başlamışlardır : «Bu adam, insanların en alçağıdır. Ne sebeple bu dereceye gelmiş? Bu, en aşağı derecenin adamıdır.» derler. Bu gibi hasetçilerin düşmanı bizzat Allahtır.

O halde derece sahiplerinin kendi aralarında ve ellerinin altında olanlara merhametli olmaları gerekir. Daha aşağı derecelerde bulunanların da üstlerini kıskanmamaları icabeder. Şayet böyle olmazlarsa onların hasımları Allah olur. Çünkü en yükseğinden en aşağısına kadar her mevki, yüce Allah'ın bir ihsanıdır. Bütün mevki sahipleri, makamlarında halkın ihtiyaçlarını karşılamakta adalet ve istikametle emredilmişlerdir. Nasıl ki İmam Hüseyin (Salâvatullahi ve selâmuhu aleyhi) şöyle demiştir : «İnsanların ihtiyaçları, size Allah'ın nimetlerinden bir ni-

mettir. Ondan usanmayınız, yoksa gazaba uğrarsınız.» Cenabı Hak'kın Taha Suresinde : «Walâ Teniyâ fî zikrî: Benim zikrimde vani (zayıf) olmayın»[132] âyetiyle işaret buyurduğu üzere hasedcilerin en büyüğü VANÎ'dir[133] Çünkü o, büyü yaparak padişaha yaklaştı, padişah, saltanat yularını onun eline verdi, ona itaatkâr oldu. Sultan onun emriyle Mısrî'yi hapsettirdi. Onyedi sene Rodos'ta, on altı sene Limni'de. Sultan ve çok mevki erbabı, Mısrî'yi geçim sıkıntısiyle tazyik edip Vani'ye tabî etmek istiyorlardı. Halbuki Mısrî, açlık ve susuzluktan ölse dahi ona tabî olmaz. Mısrî'nin onlara son cevabı işte şu idi :

Allah'ın seçtiği Hasan ve Hüseyin'e razı olmayan; bilâkis İmam Hüseyin (Allah'ın Salât ve selâmı ona olsun)i katledenlerden razı olan kimse, Allah'ın en büyük düşmanıdır. Ve bugün bu mezhebin reisi Sihirbaz Vani'dir. Allah bizi ve sizi Muhammed Evlâdının sadık dostlarından eylesin.

* *
*

ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ SOFRA

Allah Taâlâ'nın: **«Velâ teniya fîzikrî : Beni anmakta vani** (gevşek) **olmayın.»**[134] sözü hakkındadır. Dersen ki: Vanî zikirde nasıldı ki, biz de onun gibi olmıyalım Cevaben derim ki:

(132) Taha Suresi: 42
(133) Dördüncü Mehmet devrinde yaşamıştır. Va'ziyle şöhret bulan Vani Mehme Efendi, Padişah'ın imamı ve şehzadelerin hocası olmuştur. Diğer milletlere ve tasavvuf erbabına karşı taassubiyle tanınmıştır. 1096 H. de vefat etmiştir. kamusu'l-Alâm, c. 6, s. 4679.
(134) Taha Suresi: 42.

Vani Sultan Mehmed'e yaklaşma imkânı bulunca Sultan Mehmed, Camide, mescitte ve tekkelerde bulunan bütün zikir ehlini cehrî zikirden kesti. Zikir ehlini darmadağın etti. Zikir yerlerini ehlinden boşalttı. O kadar ileri gitti ki zikir nuru insanların kalbinden tamamen sönmeğe yüz tuttu. Bunun için Allah bizi de onun gibi olmaktan, Fir'avn'ın yasakları altında kalan Musa ve Harun Aleyhisselâm gibi onun yasağı altında kalmaktan menetti. Eğer : «Nasıl edelim ki onun gibi olmıyalım?» dersen, derim ki : Fazıl âlimlerden ve mü'minlerin büyüklerinden naklen Cehrî zikrin caiz olduğunu söyliyen Mecalisü'z-**Zuhrî'nin** ifadesine göre amel ediniz. İşte bu meselenin hakikati :

Bil ki : Sırri (gizli) ve Cehrî (açık) zikirde ulema ihtilâf etmişlerdir. Fakat ihtilâf, Cehrî zikrin caiz olup olmadığında değil de hangi zikrin efdal olduğundadır. Bezzâziyye'de şöyle diyor: «Zikirde sesi yükseltmek caizdir.» Hidâye sahibi, Tecniste şöyle diyor: «Hamamda okumak iki türlüdür. Sesi yükseltmek, veya yükseltmemek suretiyle okumak. Birincisi mekruhtur, ikincisi mekruh değildir. Muhtar olan budur. Tesbih ve tehlile gelince bunda bir beis yoktur' Sesini yükseltse dahi zararı yok.» İmam Ekmel, Meşarik Şerhinde Hz. Peygamber Aleyhisselâm'ın : «Kendinize geliniz. Çünkü siz, bir sağıra ve gaibe değil, işiten ve size yakın olan Allah'a duâ ediyorsunuz. O sizinle beraberdir.» Hadisini zikrediyor. Hadiste gizli zikrin müstehab olduğuna işaret edilmektedir. Fakat Meşarihu'l-Keşşâf, bunun makama göre olduğunu söylüyor. Mürşid, müptedi müride, kalbine sokulan kötü vesveseleri kesmek için sesini yükseltmesini emredebilir. Mecma'ul-Fetâvâ'-

da şu var: Hadiste sesi yükseltmemek emri, bir maslahata bağlıdır. Rivayet edildiğine göre bu, bir gazâda söylenmiştir. Gazâda sesi yükseltmek, belâ getirir. Harb hiledir. «Sözü yükseltsen de O, gizliyi de daha gizlisini de bilir.»[135] âyeti ise, kulları şu imana getirmek içindir: Cehrî zikir, O'na işittirmek için değil, başka bir sebep içindir. Bu sebep, nefsi, zikirle meşgul etmek, başka şeylerle ilgilenmekten alıkoymak, nefsi vesveselerden kesmek ve tazarru ile nefsi yenmektir.

Hasılı, gizli zikir, riyadan uzak olduğu için efdaldir. Lâkin riyadan ve bahsedilen diğer yollardan sakıncalardan uzak olursa; başkalarını da zikre teşvik eder, yardımlaşmaya sebebolursa Cehrî zikir efdaldir. Dört mezhep kitaplarının bazılarında Cehrî zikrin haram, yahut mekruh oluşuna dair kayıtlar, dışarıda bir harama veya mekruha sebep olmasına göredir. Yoksa Sırf Cehrî zikrin kendisi haram veya mekruh değildir. Mişkât sahibi şöyle diyor: «Denildi ki zakir eğer havastan ise onun hakkında gizli zikir evlâdır. Eğer avamdan ise cehrî zikir evlâdır. Fakat toplu zikir ediyorlarsa evlâ olan, sesi yükseltmektir. Çünkü cehrî zikrin nefis perdelerini kaldırma hususunda etkisi büyüktür. Sevap yönünden de herkese, yaptığı zikrin karşılığı verildiği gibi, bir de dinlemesinin sevabı verilir. Zakir, kalbinde bir kasvet bulursa Allah Taâlâ'yı dil ile kalbine vura vura kuvvetle zikretsin çünkü şiddetli zikir, katı kalbe kavuşursa, kalbden bir ateş çıkar, perdeleri yakar ve kalbini ins-ü cinnin amellerine denk olan Hak cezbelerine götürür. Allah Taâlâ gerçeği daha iyi bilir.

(135) Taha: 7.

Allah Taâlâ lûtuf ve keremiyle bizleri, Habibi ve Resulü (devreden felek durdukça ve gece gündüz devam ettikçe O'na ve âl-ü ashabına salât ve selâm etsin) yüzü hürmetine Allah'ı gece gündüz, gizli ve açık tazarru ve niyaz ile çok zikredenlerden eylesin.

Bu söylediklerimiz zikir hakkındadır. Kur'an okumağa gelince Tâtârhaniyyede: «Kur'an'ı teganni ve elhan ile okumak, eğer kelimeyi değiştirmiyor, aksine sesi güzelleştiriyor, Kur'an'ı süslüyorsa bize göre bu, namazda da namazın dışında da caizdir. Şayet kelimeyi değiştiriyorsa namazın fesadını gerektirir. Bundan menedilmiştir. «(Mecalisü'z-Zuhrî). «Allah hakkı söyler, O, yola iletir.»

* *
*

ALTMIŞ BEŞİNCİ SOFRA

«Küfrü ile ölü iken (imanla) diriltip, insanlar arasında yürürken önünü aydınlatacak bir (iman) nur(u) verdiğimiz kimsenin durumu, karanlıklarda (küfür karanlıklarında) **kalıp çıkamıyan kimsenin durumu gibi midir? Kâfirlere, işledikleri güzel gösterilmiştir.»**[136] Yani iman ehline imanları süslendirilmiş böylece iman ehli olduklarından dolayı şükür ve hamdetmişlerdir. Kafirlere de küfürleri süslendirilmiş, kafir olduklarına razı olmuşlardır.

Biliniz ki nurun dereceleri vardır. İman nuru, geceye karşı güneş gibidir. Fasık mü'minin nuru, itaatli mü'minin nuruna göre gece gibidir. Çünkü itaat eden mü'min, fasık mü'min gibi değildir. İtaat

(136) En'am Suresi: 122.

eden mü'min, insanlar arasında taat nuriyle gezer. Fasık ise fısk zulmetiyle gezer. Fasıka fıskı böyle süslendirilmiş, itaatkâra da itaati süslendirilmiştir. Şimdi bunlar bir olur mu? Hayır, ilim nuru cehalet karanlığı gibi değildir ama âlim ilmiyle cahil de malı ve cehaleti ile iftihar eder. Bunlar bir olurlar mı? Peygamberler, veliler ve şehidlerin nuru diğer müminlerin nuru gibi değildir. Çünkü onlar tabîi ölümle öldükleri zaman Allah onları diriltir, onlara nurânî bir vücut ve ruh giydirir. Onunla dünyada insanlar arasında berzahte ve âhiret âleminde gezerler. Onları, insanlardan ve meleklerden keşif ehli olanlar bilirler. Ama insanların çoğu öldükleri zaman taşla toprak arasında karanlıklar içinde kalırlar. Bir olurlar mı bunlar meselâ? Hayır avam mü'minlere, kendi amelleri hoş gösterilir; peygamberler, veliler ve şehidlere de kendi amelleri, nuranî, ruhanî suretler halinde süslü gösterilir.

Peygamber Aleyhisselâm, bu nurânî, ruhanî suretleri yeşil kuşlar şeklinde ifade ederek şöyle buyurmuştur : **«Şehidlerin ruhları, yeşil kuşlar şeklinde,Cennetin nehirlerine gelir, meyvalarından yer, Arş'ın gölgesinde asılı bulunan kandillere asılırlar.»**

Biliniz ki : Bu hadisin manası biraz kapalıdır. Bizim sözümüz, onun izahı mahiyetindedir. Şehidlere (şüheda) denmesinin sebebi, öldürüldükleri zaman Hak'kı gördüklerinden dolayıdır. Enbiya ve evliya'nın gördükleri de hem hayatlarında, hem de ölümlerinde Hak'tan başkası değildir. Bundan dolayı, onlar, şehidlerin efdalidir (üstünüdür).

Sultana yakın olan münkirlerden bazısı da var ki ölmediği halde ölmüş görünüyor ve halk arasında falan ölmüştür şayiasını yayıyor. Halbuki ölmemiştir, diridir, gizlenmşitir. Sırtını Sultana dayamıştır. Sultan da ona uymuştur. Meselâ Vânî. Ona uyanlar, halk arasına Vanî'nin öldüğünü yaydılar. Halbuki herif ölmemiş, Sultanın yanına gidip orada saklanmıştı. Sultan ve ileri gelen nedimleri de onu, hamaylılar gibi ceplerinde taşıdılar. O da gizli gizli onlara kan dökmenin ve fesad çıkarmanın yollarını öğretiyor. Nitekim Vezir Alî Paşa'yı ve daha kırk emiri gayr-i meşru olarak katlettiler.

* *
*

ALTMIŞ ALTINCI SOFRA

İsa Aleyhisselâm'ın Rasulullah (S.A.V.)i müjdelemesi ve Resulullah (S.A.V.)ın da, İsa Aleyhisselâm'ın inip kendi İncili ile değil, Resulullah'ın şeriatiyle amel edip adaleti yerine getireceği hakkındadır. Cenabı Hak Saf suresinde şöyle buyuruyor : **«Meryem oğlu İsa şöyle demişti: «Ey İsrail oğulları,** (Ey kavmim demedi çünkü onların onunla bir yakınlıkları yoktu) **ben size Allah'ın, benden önce gönderdiği Tevrat'ı tasdik edici ve benden sonra gelecek, ismi Ahmed olan bir peygamberi müjdeleyici olarak gönderilmiş bir elçisiyim. Ahmed onlara belgelerle gelince dediler ki : «Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir.» Kendisi İslâma davet edildiği halde Allah'a ortak ve çocuk isnadetmek ve O'nun âyetlerini büyü ile tavsif etmek sureti ile iftira edenden daha zalim kimdir? Allah, zalim kavme hidayet etmez. Allah'ın nurunu** (şeriatini ve delillerini) **ağızlariyle** (sihirdir, şiirdir, kehanettir gibi sözleriyle) **söndürmek istiyorlar. Halbuki Allah nurunu tamamlıya-**

caktır. Kâfirler bunu hoş görmeseler dahi. O, öyle Allah'tır ki Resulünü hidayet ve hak din ile gönderdi ki müşrikler istemesler de o nuru, bütün diğer dinlere üstün kılsın.» [137]

Nisa Suresinde şöyle buyurmuştur: **«Ehl-i Kitap'tan hiç kimse yoktur ki ona (İsa'ya) ölümünden önce inanacak olmasın»** yani kitap ehli olan bir kimse ölüm meleklerini gödüğü zaman, inanması ona fayda vermez. Yahut kıyamete yakın İsa geldiği zaman, o ölmezden önce Ehl-i kitap tamamen ona inanacaktır. Hadiste de varidolduğu üzere «Kıyamet gününde» İsa gönderildiği vakit, onların yaptıklarına «şahid olur.»

Ben derim ki: Bu âyeti Kerime, İsa Aleyhisselâm'ın ineceğini göstermektedir. Sıhahu'l-mesabîh'te Ebu Hüreyre yoliyle Resulullah (S.A.V.)in şöyle dediği rivayet edilmiştir: «Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki Meryem oğlu İsa'nın sizin aranıza hâkim ve âdil bir imam olarak inmesi zamanı yaklaştı. O inince Salîbi (haçı) kıracaktır. (Salib: Hıristiyanlar dilinde üçgen bir tahtadır. İsa'nın tahta üzerinde bu şekilde asıldığını çarmıha gerildiğini iddia ederler. Bazan bunun üzerinde İsa'nın resmi olur, bazan olmaz. İsa'nın Haçı kırması, hıristiyanlığı kaldırıp İslâm şeriatiyle hükmetmesi demektir.) Domuzu öldürecektir. (Yani domuz beslemeyi haram kılacak ve öldürmeyi mübah sayacaktır). Cizyeyi bırakacaktır (Yani Kitap Ehlinden cizye kabul etmiyecek, onları müslüman edecektir). Malı çoğaltacaktır. (O kadar ki hiç fakir kalmadığından, kimse mal (sadaka) kabul etmiyecektir.) Malı öğle çoğaltacak ki, müslümanlar indinde bir secde, dünyadan ve onun içinde bulunan her şeyden daha hayırlı olacaktır. (Yani müslümanlar, Allah'a ibadet etmeğe rağbet edecekler, malın çok olmasından dolayı dünyadan yüz çevireceklerdir. Çünkü artık malı sadaka vermek, bir ibadet olmaktan çıkacaktır.) Ebu Hüreyre (R.A.) diyor ki: «İsterseniz Kitap Ehli hep ona inanacak.» âyetinde ona zamirini (İsa'ya) veya (Muhammed'e) diye okuyunuz. Çünkü o zaman İsa Aleyhisselâm da Muhammed Aleyhisselâm'ın dini üzeredir. Yahut (İsa ölmezden önce Ehl-i Kitap ona inanır veya Ehl-i Kitap ölmezden önce İsa'ya inanır) manası anlaşılabilir. Mesabih'te bulunan rivayete İbnu Melek'in yaptığı şerh burada bitti.»

(137) Saff Suresi: 6-9

Meşarik'in üçüncü babı başlarında Cabir (R.A.) den şu Hadis rivayet edilmiştir: «Daima ümmetimden bir cemaat, kıyamete kadar hakkı yükseltmek için çarpışacak, nihayet Meryem oğlu İsa Aleyhisselâm inecek. Emirleri ona «Kalk, bize namaz kıldır» dedikleri zaman: «Hayır, diyecek, sizler birbirinize emir (imam) siniz. Bu, ümmet-i (Muhammed)e Allah'ın bir nimetidir.»

Şerhu'l-Mesabih'te de şöyle diyor: «İsa Aleyhisselâm, halife makamında olacaktır.» Bu da gösteriyor ki İsa Aleyhisselâm, ümmet-i Muhammed'den olmayacak, fakat O'nun dinini yerleştirecek, ve O'nun ümmetine yardım edecek.»

Mezkûr Hadisi, Anka'daki şu Hadis de teyidediyor: İsa Aleyhisselâm, vali değil veliyyu'l-muvellâdır. Yani o imameti ve mansıbı kabul etmez, fakat Mehdî'yi vali yapar ve imameti ona teslim eder. Hadiste olduğu üzere.

Âyet gösteriyor ki: bütün milletler ve fırkalar İsa'nın inmesine inanacaktır.

ALTMIŞ YEDİNCİ SOFRA

Allah Taâlâ'nın Âdem Aleyhisselâm'a öğrettiği esma hakkındadır. Cenabı Mevlâ şöyle buyurmuştur: **«Âdem'e bütün isimleri öğretti, sonra onları meleklere sordu:» Eğer doğru iseniz şunların isimlerini bana haber veriniz.»** dedi.» [138]

Bil ki madde ilimlerinin öğretmeni insandır. İlâhî isimlerin öğretmeni sadece Allah'tır. Madde ilimlerinden çıkarılmış manaların yönleri, Kur'an, Hadis ve Arapça kitapları zahiren tefsir ederler. Fakat Esma ilminden çıkarılmış manaların vecihleri, Kur'an'ın, Hadisin ve diğerlerinin batını (iç yüzü)dir. Her iki ilim de Allah'ın muradıdır. Allah'ın «Küllehâ : Hepsi» sözü esmayı gösterir.

Bil ki : Esmanın icmalî cihetleri şöyledir : Meselâ Ahmed isminin harfleri, sayı itibariyle (Elli Üç) tür. Mücerred isimleri ikiyüz birdir. Ra gibi isimler, zatlariyle beraber (İkiyüz Elli Dört) eder. Öyle harfler var ki zatı dörttür. Öyle harfler var ki isimleri (esması) (On Bir)dir. Mücerred isimlerin harfleri yedidir. İsimlerin noktaları (Beş)tir. Ama kelimede yüzler bulunursa bazan harflerin zatları, bazan da yüzlerden maadası muradolunur. Bazan hem zatlar, hem isimler kasdedilmiş olur. Bazan da yüzlerin zatları kasdedilir. Bazan yüzler, isimleriyle muradolunur. Bazan isimler zatsız alınır. Bunların bu zikredilenden başka yönleri de vardır.

Bil ki : Eğer madde ilimlerinden hasıl olan manalar, Allah tarafından muradedilmiş olursa, isimlerden hasıl olan manalar nasıl Allah tarafından muradedilmiş olmaz.[139] Madde ilimlerinin öğretmeni insan, esma ilimlerinin öğretmeni Allah'tır. İşte Allah'ın şu sözü bu ilme göre açıklanmalıdır : **«Rabbın bazı âyetleri geldiği gün, daha önce inanmamış veya imanında bir hayır kazanmamış kişiye artık iman etmesi fayda vermez. De ki : «Bekleyin, biz de bekliyoruz.»**[140]

Diğer bir cihet daha var : Yıldızlar, yedi göğü idare eder. Allah'ın isimleri de yıldızları idare eder. Yıldızları idare eden isimler, zikir halkalarında sûfileri idare eden isimlerdir. Zira zakirler, Allah'ın isimleriyle meşgul oldukları zaman, onlarla yıldızlar arasında letafet bakımından bir münasebet hasıl olur. Onlar da yıldızlar gibi dönmeğe başlarlar.

Bil ki : Kur'an'da Seb'u'l-mesânî : Emir, nehiy; Va'd, va'îd; mev'izalar; hükümler ve kıssalardır. Bunların hepsi yedidir. Bunlardan birincisi, maddelerin ilminden hasıl olan mesânî'dir. İkincisi, isimlerin ilminden hasıl olan mesânî'dir. Çok gariptir ki birinci ilmi talebediyorlar da, ondan daha üstün olan ikincisini terk ediyorlar. Çünkü onun öğretmeni, Allah'tan başka değildir.

Bil ki : El-Esmâ'nın harfleri yedidir. Bu, Allah Taâlâ'nın, Âdem'e Seb'ul-mesânî âyetlerinin isimlerini öğrettiğini gösterir.[141] Yani Âdem'e isimlerin hepsini öğretmiştir.

Hasılı, isimlerin vecihlerinin hepsi, bütün seb'ul-mesânî âyetlerinde mu'teberdir. Yani emirde, ne-

---

(138) Bakara Suresi: 31.

(139) Bu hussuta bir notumuz daha önce geçmişti. Cıfra göre bazı iddialar ileri sürüyor.

(140) En'am Suresi: 158.

(141) Ne garip bir mantık yürütme ve ne indî bir mutalâa. S.A.

hiyde, va'dde, vaidde, mev'izelerde, hükümlerde, kıssalarda makamın ve halin gereğine göre bu vecihlerin tafsilâtı çoktur. Burada bu kadarlık kâfidir. Allah daha iyi bilir ve her şeyi yerli yerince yapar.

* *
*

ALTMIŞ SEKİZİNCİ SOFRA

(Bu bahsi türkçe yazmıştır. Ufak sadeleştirme ile ve yukarıda geçen yerlerin tekrarı olan bazı paragrafları çıkararak veriyoruz.)

Cenabı Hak'kın, Resulullah (S.A.V.)e öğrettiği isimler hakkındadır. Allah şöyle buyurmuştur : **«Biz sana ikişerden yedi âyet ve vüyük Kur'an'ı verdik.»**[142]

Seb'ul-Mesânî Resulullah'ın buyurduklarına göre Fatiha'dır. Fatiha, her iki rek'atte iki kerre okunur. Yedi âyettir. Her namazda ikişer kere okunmak ile seb'ul-Mesânidir diye buyurmuşlar. **«İnsanlarla akılları miktarınca konuşunuz»** fetvası üzre böyle buyurmuşlar. Bir dahi müfessirîn seb'ul-Mesanînin, Kur'an'da bulunan emir, nehiy, va'd, va'îd, mevaiz, ahkâm ve kasas'tır demişlerdir. Seb'ul-mesânîden murat budur demişlerdir. Allah'ın muradı bu olunca mesânî, bunların her birinin ikişer türlü manalarıdır ki biri maddeler ilmi ve Arabî ilimler ile hasıl olur; birisi dahi esma ilmiyle hasıl olur. Yani : «Habibim, biz sana Kur'an-ı Azim'in yedi türlü âyetlerinin ikişer manasını verdik, yani öğrettik. Biri maddeler ilmi ile bilinur, biri dahi ilm-i esma ile bilinur.» deyu Habibine bu iki ilmi minnet eder. İmdi Kur'an-ı Azim'in, bütün kelimelerinin isimlerini Allah Subhanehu Ta'lim eylemiştir. Âdem zamanında Kur'an yok idi. Habibine esmâ'yı Seb'ul-Mesânîde öğretti. Beyt : «Âlem-i Gaybden sana ilimlerin kendisi, Âdem'e de sadece isimleri verilmiştir.» İlimlerin zatı, maddeler ilmidir. Esmâ, ilm-i esmâ'dır. **«Âdem'e isimlerin hepsini öğretti, sonra onları meleklere arz edip eğer doğru iseniz şunların isimelrini bana söyleyin' dedi.»**

(142) Hicr Suresi: 87.

Cümle ulemâ efendilere, ilm-i melekiyyet tahsil eden fudalâya, malûm ola ki Allah subhanehu, Âdem'e esma'yı ta'limden murad-i şerifi odur ki ilm-i esma ile hasıl olan mana dahi muradullah ola. Ve illâ ta'lîm abes olmuş olur. Allah subanehu abesten münezzehtir.

* *
*

ALTMIŞ DOKUZUNCU SOFRA

Yüce Allah'ın **«Va'dallah: Allah'ın va'di»** âyetiyle mü'minlere verdiği yardım sözünü gerçekleştirdiğine dairdir.

Rahman ve Rahîm Allah'ın adiyle: «ELM», bununla ne muradettiğini Allah daha iyi bilir. «Ğulibeti'r-Rûmu : Rumlar yenildi.» Rumlar kitap ehli idi. Kitap ehli olmayan putlara tapan Farslar onlara galip gelmişlerdi. Bu olaya Mekke kâfirleri sevindiler ve müslümanlara dediler ki : Nasıl Farslar sizin gibi kitap ehli olan Rumları yendilerse, biz de sizi öyle yeneceğiz. «Fî Ednâ'l-ardi : En yakın yerde», yani Rumların, Farslara en yakın olduğu Cezîre'de. Ora-

da iki ordu karşılaşmış ve savaşa ilkin Farslar başlamıştı. «Ve hüm : Onlar» yani Rumlar «min ba'di ğalebihim: yenilmelerinden sonra.» Burada masdar mef'ulüne muzaf olmuştur. Yani Farsların Rumlara galip gelmesinden sonra «seyağlibun : yeneceklerdir» Yani Farsları yeneceklerdir. «Fî bid'i sinin : birkaç yıl içinde.» Bid', üçten dokuza veya ona kadar sayıları gösterir. Gerçekten ilk karşılaşmadan yedi yıl sonra iki ordu tekrar karşılaşmış ve bu defa Rumlar Farsları yenmişlerdi. «lillâhi'l-emru min kablu ve min ba'du : Önce de sonr-a da emir Allah'ındır.» Yani Rumların ikinci defa galip gelmeleri, Allah'ın iradesiyledir. «Ve yevme'izin yefrahu'l-mu'minune bi nasrillâhi : O gün mü'minler, Allah'ın yardimiyle sevinirler.» Farslara karşı Rumlara yardımına. Bununla sevinmişler ve Bedir savaşında Cebrâil'in inip kendilerine yardımını görerek Allah'ın va'dinin gerçekleştiğini anlamışlardı. «Yensuru men yeşâ'u ve huve'l-azîz : O, dilediğine yardım eder. Azizdir,» galiptir. «er-râhim» mü'minlere merhametlidir. «Va'dallah : Allah'ın va'di». Va'd masdardır. Fi'linden bedeldir. Aslı Vaadehumullahu'n-nasra va'den : Allah onlara yardım va'di yaptı demektir. «Lâyuhlifullahu va'dehu : Allah va'dine aykırı yapmaz.» «ve lâkinne eksera'n-nâsi lâ ya' lemûn : Fakat insanların çoğu (yani Mekke kâfirleri) bilmezler.» Allah'ın mü'minlere yardımını bilmezler. «Ya'lemune zahiren mine'l-hayâti'd-dünyâ : sadece dünya hayatının zahirini bilirler.» Yani ticaret, ziraat, ev yapma, ağaç dikme vs. gibi şeyleri bilirler. «Ve hum ani'l-âhirati hum ğafilun : Onlar âhiretten onlar gafildirler». Hum'un tekrarı, tekid içindir. (Celâleyn.)

Bu ma'na, Kur'an'ın zahir anlamına göredir. Ekser bilginler bunun esmâî manasından ğafilûn (gafildirler). Bundan dolayı ömürlerini dünya sevgisi, mal yığma ve mevki sahibi olma sevdasiyle geçirirler. Bu, onların âhiretten son derece gafil olmalarından ileri gelir.

Bil ki : Ğafilun'un mazisî ğafele'dir. Ğafele'nin mücerred isimleri hemziyyedir. Şöyle : س اء ما (١٠٣)

Gaynla beraber : غين اء ما (١٠٣) el-Âhir de

böyle : الف لام خى را . İnsanlar bundan gafildirler.

Bu isimler, Allah'ın, Âdem'e öğretip sonra meleklerden sorduğu isimlerdir.

Bil ki Esmâ Kur'an, Hadis ve diğerlerinin batınıdır. Meselâ surenin başından (ğalebihim)e kadar yüzler esması hemziyyedir. Şöyle : Sîn, elif, elif, he, (128)

sin Hüseyin (128) de böyle. Yüce Allah'ın : ELm. Ğulibe (1103)

Edna'l-ardi (1097) Yüzler (miîn) esması da hemziyyedir :

Elif, hemze, he (7)

$$\begin{array}{r} 1097 \\ +\ 7 \\ \hline 1104 \end{array}$$

Bu gösteriyor ki onların risaletleri ilk defa Recep ayında, son defa da Muharremü'l-Haram'da meydana çıkacaktır.

Buna göre surenin başından (Ve hum ani'l-âhireti hum ğafilûn)a kadar olan âyetlerin manası şöyledir : Yani Hicrî sene bin yüz üçe eriştiği zaman Hasan ve Hüseyin (Allah'ın salâtları ve selâmı her ikisine) risaletlerinin Kur'an-ı Azîmle isbat edilmesiyle Vanî Farsı yenilir.

Hele bak ki Mekke müşrikleri Rum Farsını nasıl kendilerinden saydılar ve onların, ehli kitap ordusunu yenmelerine sevindiler. Allah Taâlâ da mü'minlere bin yüz üç veya bin yüz dörtte yardım edeceğini va'detti. Allah va'dini tuttu, «velâ teniyâ fi zik-

rî» kavl-i kerimiyle Vanî'nin yenilgisini isbat etti, «e'l-esbât» kavl-i celîliyle de Haseneyn'in galibiyetini meydana çıkardı. El-esbat daki elif lâmın cins için olduğunu (yani bütün torunlara şamil bulunduğunu) Hadis teyidetmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.), «Hüseyn esbattan bir sibttır» buyurmuştur.

Vanî milleti ise Kur'an'la merdudolan Vanî'yi peygamber edindiler de Kur'an'ın nassiyle risaletleri tamamen sabit olan Haseneyn (Allah'ın salâtları ve selâmı her ikisine olsun)in risaletlerini inkâr ettiler.

Allah Taâlâ'nın «fî bid'i sinîn» kavline gelelim Bid' sekizyüz yetmiş ikidir al-Hasan al-Huseyn esması da sekizyüz yetmiş ikidir. Buna göre bid' al-Hasan, al-Hüseyndir. Yani onların risaletleri al-Âhir de zuhur ettiği zaman Fars (Vanî) yenilecektir. Anka'da şöyle diyor: Beyt: «Serd'in üçte birinin başına Racebu'l-ferd girinceye kadar?»

Bil ki Allah'ın yardım va'di ilk defa Farsın, Rumu yenmesinden yedi yıl sonra Rumun Farsı yenmesiyle çıktı. Sonra müslümanların, Mekke kâfirlerini yenmeleriyle tahakkuk etti. Daha sonra da elhamdülillâh Hasan'la Hüseyn'in (Allah'ın salâtları ve selâmı her ikisine olsun) risaletlerinin bin yüz üç veya bin yüz dörtte isbatiyle gerçekleşti. Yani bunların risaletlerinin zuhurunun başı Recepte, sonu da Muharremu'l-Haram'da oldu.

Bil ki Tanrı'nın: «ve huva'l-azîzu'r-rahîm» sözünden sonra va'di uzatması, bu va'din uzun zaman sonra gerçekleşeceğini gösterir: «O gün mü'minler, Allah'ın yardımyile sevinirler.» Bu tam sevinme, Allah daha iyi bilir ya, inşaallah bu mübarek senede iki imamın (Allah'ın salâtları ve selâmı onlara) risaletinin,

kesin Kur'an deliliyle ortaya çıkmasiyle mümkün olacaktır. O delil Allah'ın şu sözüdür: «De ki: Allah'a, bize indirilene, İbrahîm'e, İsmaîl'e, İshak'a, Ya'kub'a ve el-esbata indirilene inandık». El-Esbat, bütün peygamberlerin torunlarını içine alır. Çünkü elif lâm cins içindir. Bunu Resul Aleyhisselâm'ın «Hüseyn, esbattan bir sibttır» sözü de gösterir. Mesâbîh'te de böyledir.[143]

Sadreddin Konevî (kds.S.) Fatiha Tefsirinde şöyle diyor: «Peygamberin Hadisleri, Kur'an'ın sırlarını açıklayıcı ve onlara tenbih edicidir.» bitti.

Ey mü'minler, insaf edin, âlimleriniz ve emirleriniz Kur'an'ın «velâ teniya fîzikrî» âyetile reddettiği bir kimseyi peygamber edindiler. Kur'an, Haseneyn (Allah'ın salâtları ve selâmı her ikisine olsun) risaletine dair açık nass getirmiş iken siz ulemanızla, ümeranızla, ağalarınızla onu inkârda birleştiniz. Bu, iman ahlâkından değildir. «Ben işimi Allah'a bırakıyorum, Allah kullarını görür.»

---

(143) Resul (S.A.V.) aziz kitabın muhtemel manalarını söyledikten sonra artık o ihtimallerin dışında bir manaya gidilemez. Sadreddîn Konevî (Kds. S.) «Sıratallezine en'amte aleyhim» ilh. âyetinin tefsirinde bunu açıklamıştır (Fatiha Tefsiri) Keşki burayı Şeyhim (Niyazî) hazretlerine gösterebilseydim. Konevî'nin sözlerini henüz okumazdan önce bir muârızımın itirazına ben de aynı şekilde cevap vermiştim. O bana diyordu ki: «El-Esbât Haseneyne (Salavatullahi ve selâmuhû aleyhima ve efdalu's-Salâvâti alâ ceddihimâ hatemi'n-nebiyyîn) tahsis edilirse fıkıh usulünde beyan edildiği üzere tahsis edilmiş naslarla amel edilemez.» Ben ona demiştim ki Eğer tahsis eden, şar'i peygamberimiz, nebilerin hatemi Muhammed (S.A.V) olursa nasıl amel caiz olmaz? O teşri ve beyan etmiştir ki: «Hüseyin esbattan bir sibttır.» Hasan da Hüseyn'e dahildir. Artık anla. Kari'-i Mısrî.

Mısrî'nin bu hususta itikadı şöyledir : «Eşhedu en lâilâhe illâllah ve eşhedu enne Muhammeden resulullah, ve eşhedu enne'l-Hasene va'l-Huseyne sibtahu, resulâni min rusulillâhi salâvatullahi ve selâmuhu aleyhimâ va afdalu's-Salavati alâ ceddihimâ Muhammedin hatemi'n-nebiyyîn, ve alâ'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve âlihim ve sahbihim ecme'în ve'l-hamdu lillâhi rabbi'l-âlemîn.»

«Ey kardeşler, ben inatçı zorba değilim, hasetçi münkir de değilim. Ben gökler gibi yüksek değilim. Yerin de en aşağısıyım. Beni hor görmeyin, Hasanların (Allah'ın salâtları ve selâmı ikisine de olsun) risaletleri hakkındaki şüphelerinizi gelip bana sorun. Eğer hak sizde zuhur ederse ben yüz üstüne hakkı kabul ederim. Şayet bende zuhur ederse âr etmeyin, kabul edin. Zira «Hikmet mü'minin yitiğidir, nerede bulursa alır.» Bu, en mühim itikadî meselelerdendir. Bunu arayıp bulmak, mü'minler için her şeyden daha önemlidir. Siz onu (Mısrî'yi) hiçe saydınız, İlmi ve cehli sizce birdir. Bundan dolayı cehline aldırmadınız. «Rabbımız, bizimle kavmimiz arasını hak ile aç, sen açanların hayırlısısın.» Bizi, senin peygamberlerinden hiçbirini diğerinden ayırmıyanlardan eyle.» «Kıyamet günü yüz üstü bırakma. Sen va'dine aykırı gitmezsin.»

Bil ki kısa lâfız içinde manayı tamamen ifade etmek belâgettendir. Kur'anı Kerim'de bunun çok örnekleri vardır. «Ve lekum fî'l-kısâsı hayâtun: Kısasta sizin için hayat vardır» âyeti bunlardan biridir. fî'l-kısası hayâtun de on iki harf vardır. Okunan harfler ise sadece dokuzdur. Bütün âlimler bu kadar kısa bir söz söylemekten âciz kalmışlardır. Bütün çabalarına rağmen sadece şunu söylemekten

öteye geçememişlerdir : «al-katlu anfa'l-katli: katl, katli yok eder.» Bu sözün harfleri on dörttür. Okunan harfleri ise on üçtür. Âyetin manasını da tam ifade edemez. Yani hem lâfzı âyetten uzun, hem de manası ondan kısadır.

Fakat yerin iktizasına göre Allah kelâmında itnab (uzatma) vardır. İşte burada da va'd âyetini «ve hum ani'l-âhireti hum ğafilûn» a kadar uzatmıştır. Eğer burada iktiza nedir diye bir soru sorulursa derim ki : Va'd âyetini uzatmakla, va'din, bin yüz üç veya bin yüz dörde kadar uzayacağını, ancak o zaman gerçekleşeceğini göstermiştir. Allah daha iyi bilir ve her şeyi yerli yerince yapar. Zira bu va'din «O azizdir, rahimdir» sözünden sonra gelmesi, bu va'din mü'minler için yapıldığını gösterir. Çünkü yüce Tanrı mü'minlere rahîmdir, diğer kitap ehline değil (Rahîm sıfatı yalnız mü'minlere mahsustur. Rahman sıfatı ise bütün mahlûkata şamildir). Bundan anlaşıldı ki va'd mü'minler içindir. Va'din uzatılması da bunun, uzun zaman sonra gerçekleşeceğini gösterir. al-Âhiret söziyle de buna işaret vardır. al-âhiret'teki harflerin isimleri şöyledir : elif, lâm, elif, hı ra. Hesabedin, doğru bulacaksınız. Zira el-âhir, âhirette gizlidir. İnsanlar bundan gafildirler.

Bil ki her sözde icaz (kısalık) matlûbtur. İtnab, yerin gereğine göre olur.

Celâluddîn ed-Devvânî, al-Havrâ va'z-Zavrâ adlı kitabında şöyle diyor :

«Sanma ki biz zahiri reddediyor, kitap ve sünnetin işaretlerini sırf tevile hasrediyoruz. Hayır, biz zahiri ikrar eder, her şeyden önce onu «Allah'ın ve Allah resulünün muradına göre» kabul ederiz. İs-

lâm ve müslümanların imamları yani büyük müfessirler, muhaddisler (Allah onların sırlarını takdis etsin) nasıl tesbit ve takrir etmişlerse öylece kabul ederiz. Ondan sonra seçkin bilginlere, yüksek âriflere mahsus olan remiz yoliyle kitap ve sünnetten ince manalar, yani büyük zahir ehlinin söyledikleri anlamlardan başka anlamlar, arap kaidesine göre lâfzın medlûlünden ayrı iç manalar çıkarırız. Bu bâtın manalara Allah'ın Resulü (S.A.V.) : «Hiçbir âyet yoktur ki onun bir zahrı ve batnı olmasın. Her harfin bir haddi ve her haddin bir matla'ı vardır.» [144] ve «Kur'an'ın bir zahrı, batnı vardır. Batnın da yedi batna kadar batnı vardır.» (Hadisin çeşitli varyantları mevcuttur) sözleriyle buna işaret buyurmuştur. Yine Allah'ın Resulü (S.A.V.)in : «Allah şu adamın yüzünü güldürsün ki benim sözümü işitti, onu belledi ve işittiği gibi başkalarına söyledi. Nice işiten var ki kendine söyliyenden daha iyi beller.» sözünde bu manaya ima mevcuttur.

«Yani Hadislerin ve Kur'an âyetlerinin bir dışı, bir içi vardır. İçinin de içi vardır. Böyle Allah'ın dilediği kadar gider. Yine Resul Aleyhisselâm'ın «Bana, çok manaları içinde toplayan kelimeler verildi» söziyle, yüce Allah'ın «Ne yaş, ne kuru hiçbirşey yoktur ki ap açık bir kitapta (çok müfessirlere göre Kur'an-ı mübînde) mevcudolmasın.» sözü de bu manaya açıkça delâlet eder. Kur'an âyetlerinden ve peygamber sözlerinden her biri kıyısı olmıyan (sonsuz) bir denizdir.» Celâlu'd-Dîn Devvânî'nin sözü burada bitti.

(144) Bu Hadisler için bakınız: Kutu'l-Kulûb, c. l, s. 51; Süyutî, al-İtkan, c. 2, s. 185; Tüsterî, Tefsir, s. 3; Kâşânî, Tefsir; Şatıbî, al-Muvafakat, c. 3 s. 282 vs.

«Hz. Peygamber'den sonra İsa'nın gelmesi, Hz. Peygamber'in hatmiyyetine (son peygamber oluşuna) zarar vermez. Çünkü İsa, indiği zaman onun dîni üzere olacaktır.» Kadı tefsîri.

Ben de diyorum ki : Hasaneyn'in risaletleri de, dedelerinin dini üzerinde olacaktır. Bunun için onun hatmiyyetine zarar vermez.

* *
*

YETMİŞİNCİ SOFRA

İsa'nın Âdem gibi oluşu ve iki Hasan'ın risaletlerinin, güneşin âhir zamanda battığı yerden doğuşu gibi olması hakkındadır. Enbiya Suresinde Tanrı şöyle buyuruyor : **«Bizden kendilerine, güzel** (haslet, saâdet, yahut iman-ı kâmil, salih amel, güzel huy ve kabirden kalkınca Cennetle müjdelenme) **va'di geçmiş olan kimseler yok mu işte onlar o cehennemden uzaklaştırılmışlardır, Cehennemin sesini dahi duymazlar. Nefislerinin çektiği nimetlerde ebedi kalırlar. Büyük feza' onları üzmez.** (Yani son nefha. Büyük feza', son nefha diye tefsir edilmiştir. Çünkü Allah : «Sur'a üflendiği gün, göklerde ve yerde olanların hepsi ölür» demiştir. Ya da büyük feza', cehenneme dönme, yahut da cehennemin üzerlerine mühürlenmesi veya ölümün kesilmesidir.) **Melekler onları karşılar.** (Şu şekilde tebrik ederek karşılar) : **İşte bu, dünyada size va'dedilen gündür.»** (Kadî).

Âl-i İmran Suresinde : «İsa'nın garip hali, Âdem gibidir.» Bu, hasmı ilzam için garibi daha garip olana teşbihtir. «Onu (babasız olarak) topraktan ya-

ratmış, sonra ona ol, demiş, o da oluvermişti». Artık şüphecilerden olma.» Celâleyn.

Ben derim ki : İsa da Âdem gibi olunca Âdem'e öğrettiği gibi İsa'ya da Esmâ ilmini öğretmiştir. Şüphecilerden olma. İsa Âdem gibi olunca iki Hasan'ın risaletlerinin âhir zamanda doğması da güneşin, battığı yerden doğması gibi oldu. Beyt :

«O, fazilet güneşidir, ötekiler de onun yıldızları. Karanlıkta insanlara ışık saçarlar.»

Hatipler minberlerde Hasan'la Hüseyin'i tavsif ederken : «İki güneş, iki ay, iki bedr-i münîr» diyorlar. Hasılı Allah'ın Resulü fazilet güneşidir, onlar da onun iki cüz'üdürler. Onların risaletlerinin, mağribinden doğması, güneşin battığı yerden doğması gibidir.

Ben demiyorum ki Güneşin batıdan doğuşu sırf bundan ibarettir. Diyorum ki onların âhir zamanda doğuşları, güneşin, âhir zamanda batıdan doğmasına benzer. Bunun için risaletlerinin son zuhuru, âhir zamandadır. Nitekim şöyle denmiştir : «Gizli bir hikmetten dolayı nice önce olacak şey, sona bırakılmıştır.»

Süyutî İtkan'ın altmış sekizinci nev'inde İbnu Abbas (R.A.) den şunu naklediyor : «Kur'an şücun (yollar), fenler ve yüzler ve içler sahibidir. Onun acaib manaları bitmez. Gayesine varılamaz. Ona rifk ile dalan kurtulur. Şiddetle giren boğulur. Kur'an'da haberler, darb-i meseller, helâl, haram, nâsih, mensuh, muhkem, müteşabih, zahr ve batn vardır. Zahri (dışı) tilâvet, batnı te'vildir. O hususta âlimlerle oturunuz, sefîhlerden kaçınız.»

İbnu Seb'in Şifaus' Sudur'da şöyle diyor : Ebudderdâ (R.A.)in şöyle dediği rivayet edilmektedir :

«İnsan Kur'an'ın birtakım vecihleri olduğunu bilmedikçe tam fakih olamaz.» İbnu Mes'ud (R.A.) de şöyle demiştir : «Evvel ve sonra gelenlerin ilmini öğrenmek istiyen kimse Kur'an okusun.»

Ama bu sırf zahir tefsir ile olmaz. Bazı âlimler, her âyetin altmış bin anlamı olduğunu söylemişlerdir. Bu da gösteriyor ki Kur'an ma'nalarını anlamakta geniş bir dolaşma alanı vardır. «Süyutî'nin sözü burada bitti.»

Hz. Alî (R.A.) in şöyle dediği rivayet edilmektedir : «İsteseydim Ümmü'l-Kur'an tefsiri ile yetmiş deve yükliyebilirdim.»

* *
*

YETMİŞ BİRİNCİ SOFRA

Şûra suresi, Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla

«Allah Nuh'a buyurduğu şeyleri size de din olarak buyurmuştur. Ey Muhammed! Sana vahyettik, İbrahîm'e, Musa'ya ve İsa'ya da buyurduk ki : «Dine bağlı kalın, onda ayrılığa düşmeyin.» Putperestleri davet ettiğin şey, onların gözünde büyümektedir. Allah dilediğini kendine seçer. Kendisine yöneleni de kendine iletir.»[145]

Allah, mü'minlere bir şeriat vermekle minnet etmiştir. Nuh'tan, İsa'ya bütün peygamberlere şeriat vermiştir. Bunları yapmayı emretmiştir. Bunlardan ayrılmayı yasak kılmıştır. Onları yasaklamaktan maksat, ümmetlerini nehyetmektir. Zira enbiyanın kalbleri, dinin aslından ayrılmaktan masundur. San-

(145) Şûra Suresi: 145

ki Cenabı Hak şöyle buyuruyor: «Ey peygamberler, size diyorum, ey ümmetler siz anlayın» Âyette geçen «Dinden ayrılmayınız.» nehyi, ümmetlerini dinde ayrılığa düşmekten kaçındırmaları hususunda enbiyayı teşviktir. Burada maksat, Muhammed ümmetini, dinde ayrılığa düşmekten kaçındırmaktır. Çünkü Hz. Peygamber Aleyhisselâm : «Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldılar. Benim ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Hepsi Cehennemdedir. Ancak biri müstesna.» dedi. Dediler ki : «Kimdir onlar yâ Resulâllah?» buyurdu ki : «Bugün benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu yolda olanlar.» (Şifa).

Biliniz ki : din itikadında «dini ayakta tutunuz (ikame ediniz)» sözünün bu şekilde anlamı, maddeler ilmine göredir. İlm-i Esmaya göre dinin dört direği ve bir damı vardır. Esma ilmini bilen kimse, bu dört direği ve bunlar üzerine oturan damı ve bu damın direkler üzerine nasıl oturduğunu bilen kimsedir. Çünkü «Âdem'e isimleri öğretti» âyetinden murat, Esmâu'd din ilmidir. Kulluhâ mücerred isimlerdir. Din her şeyin aslı olduğu gibi esma ilmi de bütün eşyadır. «Âdem'e bütün isimleri öğretti.» âyeti bunu teyidetmektedir. Din harflerinin isimlerini bilen, her harfin Baiyye, Elifiyye, Hemziyye ilh'den olduğunu bilendir. Keza bunların ictima'ından ve ayrılmasından ne lâzımgeldiğini de bilir. Çünkü gerçek Hacı, Haccın menasikini sonuna kadar bir, bir bilendir. Din isimlerinin ilmi, bütün isimlerin ma'denidir. Anka'da şöyle bir beyit var : «Derim ki Ruhu'l-Kudüs, nefse üfler ki Hak'kın beş adedindedir.» Çünkü ed-dîn beş harftir. Din bilgisi bütün esma ilminin ma'denidir.

Bil ki : Maddeler ilminin sahibi, zühd ve takva ehlinden de olsa, dinde istikamet üzre de bulunsa o,

Musa Aleyhisselâm gibidir. İlm-i Esma sahibi ise sefine (gemi)yi delip çocuğu öldürse de, kendilerini müsafir etmiyen bir kavmin duvarını yapsa da yine o Hıdır Aleyhisselâm gibidir. Her ikisi de dini ikame (ayakta tutma) ile me'murdurlar. Ama her biri kendi ilmine göre dini ikame eder. Çok defa birinin yaptığı diğerine aykırı görünür. Bu iki ilmi cemedip bir tek ilim haline getiren insan, kendilerini müsafir etmekten imtina da etseler, şehirden şehire de sürülseler yine de muhaliflerin nefislerini çevirip düzeltmekte iksirdirler. Kehif Suresindeki Musa ile Hıdır Aleyhimasselâm hikâyesinde kalblere şifa vardır. Hasılı din evinin dört direği ve bir tavanı vardır. Sorulana cevap veren Âdem'dir. İtirafı kusur eden melektir. Mağrur münkir de iğva veren şeytandır. Allah bizi ve sizi inkârdan ve gururdan muhafaza buyursun. «Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»

Ümmet-i Muhammed'den olan şu kavme ne kadar hayret ki Allah bütün şeriatlerin peygamberlerini, kendileri için seçip razı olduğu dinin imarcısı yapmıştır ve kendilerine bu dinin emirlerini yerine getirmeyi emretmiş, dinde tefrikaya düşmekten kendilerini mentemiş olduğu halde, kendileri dinlerinin yıkılması şöyle dursun, yok olmasına dahi aldırmıyorlar. Bu, imanlarının za'fından ileri geliyor. Dünyayı ve dünya mevkiini aşırı derecede sevmeleri, onları delilere döndürmüştür. Bu zamanda Allah'ı gerçekten bilen âlimler için onlarla beraber yaşamaktansa ölmek daha iyidir. «Allah gerçeği söyler, O, yola iletir.»

Biliniz ki : Din evi, büyük, çok büyük bir saraydır. Hattâ Arş'tan bile büyüktür. Onun dört direği ve bir tavanı vardır. Kapısında bir bekçi bulunmak-

tadır. Padişahın huzuruna girmek istiyen herkes, ancak bekçinin izniyle veya bekçinin iznini gösteren bir delille girebilir. Bu, gerçek bir meseledir. Söyliyenin (yani müellifin) zannı değildir. Şahidleri ve delilleri de Kur'an'da olduğu üzere bütün şeriatlerin peygamberleridir. «Allah gerçeği söyler, O yola iletir.»[146]

---

(146) Sofra bitti: Yetmiş birinci sofrayı müellif, Elmiye (Limni)de bana seher vakti söyledi, huzurunda kendi meclisinde, kuddise sirruhu'nun kendi lisanından yazdım, hiç müsvedde yapmadım.

Allah'ım, peygamberler ve veliler yüzü hürmetine bu sofra ile amel etmeyi ve bunun hakikatine ermeyi bize nasibeyle. Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e, onun bütün âl ve ashabına salât et. Hamd âlemlerin rabbine mahsustur.

Ben fakir de Kavala Şeyhi, Aziz müellif Mısrî Hazretleri (Allah bizi onun yüce sırriyle takdis etsin)nin Kari'i diye meşhur es-Seyyid Mustafa'yım. Sene 1105 te Cemaziyelevvelde yazıldı. Bu tarih, iki hatme (sona) yani kitabın hatmi ve müellifin hatmi (ömrünün sona ermesi)ne uygundur. (Kitap bu tarihte istinsah edilmiş, müellif de bu tarihte vefat etmiştir.)

Aded — 78 günlerinin; Niyazî — 78 adedi — 7134. Çarşamba günü, kuşluk vakti (Kari'i Mısrî)

YAZARIN DİĞER ESERLERİ :

1 — Mişkâtu'l-Envar Tercemesi : Nurlar Feneri, İstanbul 1966 da Bedir Yayınları arasında çıkmıştır. Fiyatı 2 liradır.

2 — Sülemî ve Tasavvufî Tefsîri. Doktora tezi olan bu eser, 1969 da Sönmez Yayınevi tarafından bastırılmıştır. Fiyatı 15 liradır.

3 — İslâmda Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale. Kabisî'den dilimize çevrilen bu eseri, İlâhiyat Fakültesi yayınlamıştır. Fiyatı 10 liradır.

4 — Allah Katında Gerçek Din İslâmdır. 1967 de yayınlanan bu eser, bir konferanstır. Fiyatı 3 liradır.

5 — Kur'an'da Edebî Tasvir. Arapça'dan çevrilen bu eser, Hilâl Yayınları arasında çıkmıştır. Fiyatı 12,5 liradır.

6 — İslâmî Tetkikler. İngilizceden çevrilen bu eser, İlâhiyat Fakültesi yayınlarındandır. Fiyatı 12 liradır.

7 — Cüneyd-i Bağdâdî ve Mektupları. Sönmez Yayınları arasında çıkan bu eser, tasavvufun ana prensiplerini izah etmektedir. Fiyatı 20 liradır.

8 — Kur'an'da Kıyamet Sahneleri. Arapçadan çevrilen bu eser de Hilâl Yayınları arasında çıkmış olup fiyatı 15 liradır.

9 — Hatiplere Hutbeler. Nuhoğlu Yayınevi tarafından ikinci baskısı yapılan bu eserin fiyatı 8 liradır.

10 — İslâma İtirazlar ve Kur'an-ı Kerim'den Cevaplar. İkinci baskısı yapılmıştır. Fiyatı 20 liradır.